

**Vysoká škola J. A. Komenského
Národní centrum distančního vzdělávání**

Distanční vzdělávání a eLearning
Učební text pro distanční studium

Helena ZLÁMALOVÁ.

Praha 2006

O B S A H

ÚVOD	4
KAPITOLA 1.....	10
1.1. Definice pojmu distanční vzdělávání	10
1.2. Základní principy distančního vzdělávání	14
1.3. Potřeba a možnosti využití distančního vzdělávání	15
KAPITOLA 2.....	20
2.1. Základní pojmy distančního vzdělávání	20
2. 2. Výhody a nevýhody distančního studia	23
KAPITOLA 3.....	26
3.1. Stručná historie vzniku distančního vzdělávání	26
3.2. Současné distanční univerzity	28
3.3. Otevřené vzdělávání a distanční vzdělávání	31
Kapitola 4.....	33
4.1. Model distančního studia	33
4.2. Model národního systému DiV	35
4.2.1. Národní centrum distančního vzdělávání	35
4.2.2. Studijní střediska distančního vzdělávání	36
4.2.3. Centrum distančního vzdělávání ve vzdělávací instituci	37
Základní schéma průběhu distančního studia.....	38
4.3. Nabídka studijních možností	40
Kapitola 5.....	43
5.1. Příprava distančního kurzu	43
5. 2. Projekt distančního studijního kurzu	44
5. 3. Řízení přípravy distančního kurzu	45
5.4. Výběr učiva a příprava modulů	46
5.5. Tvorba studijních pomůcek (studijních opor)	48
5.6. Pilotní (ověřovací) kurz a jeho hodnocení	49
5.7. Finanční náklady	49
5.8. Akreditace, certifikace	51
Kapitola 6.....	53
6.1. Podpora studujících	53
6.2. Průvodce studiem a Studijní návod	54
6.3. Studijní opory	57
6.4. Další studijní opory	58
Kapitola 7.....	60
7.1. Studijní texty a jejich tvorba	60
7.2. Cílová skupina	63
7.3. Základní metodické prvky distančního studijního textu	64
7.3.1. Základní struktura písemných textů pro DiV	64
7.3.2. Struktura modulu a kapitol	66
7.3.3. Podpora aktivity studujících.....	66
7.3.4. Některé obecné formální náležitosti písemných textů	67
Kapitola 8.....	70
8.1. Studijní cíle a jejich formulování v rámci studijního textu	72
Cílová kategorie	72
8.2. Čas potřebný na studium – odhad optimální doby studia	73

8.3. Harmonogram studia	74
8.4. Důležité dílčí prvky studijního textu	75
8.4.1. Autorův průvodce studiem	75
8.4.2. Číslování pasáží textu	75
8.4.3. Strukturování textu	76
8.4.4. Praktické příklady v textu	76
8.4.5. Souhrn	77
8.4.6. Pojmy k zapamatování – klíčová slova	77
8.5. Prvky zpětné vazby (korektivní a autokorektivní prvky)	78
8.5.1 Otázky	78
8.5.2 Průběžné úkoly a cvičení	80
8.5.3 Testy	80
8.5.4 Práce opravovaná tutorem (POT)	81
Kapitola 9	83
9.1. Úkoly tutora	83
9.1.1. Tutoriál	84
9.1.2. Hodnocení písemných prací	85
9.1.3 Konzultace	86
9.1.4 Překonávání dalších studijních problémů	87
9. 2. Prostředky pro činnost tutora	88
9. 3. Specifika honorování tutorské práce	90
9. 4. Hodnocení práce tutora	91
Kapitola 10	93
10.1. Podpora studujících a studijní motivace	93
10.1.1. Pomoc studujícím v oblasti sociálních kontaktů	93
10.1.2. Pomoc studujícím v oblasti řízení studijního procesu	94
10.1.3. Motivační prvky distančního studia	95
10.2. Nejmodernější technické formy podpory distančního studia	95
10.2.1. Elektronická konference	95
10.2.2. Videokonference a její využití pro DiV	96
10.2.3. Virtuální třída	96
10.3. Virtuální univerzita	97
Kapitola 11	98
11. 1. Pojem eLearning	98
11.2. Základní varianty eLearningu	100
11.3. Výhody a nevýhody eLearningu	101
11. 3. 1 Výhody	101
11. 3. 2. Nevýhody eLearningu (omezení)	103
ZÁVĚREČNÉ SHRNU TÍ	105
DOPORUČENÁ LITERATURA	107
DOPORUČENÉ INTERNETOVÉ ODKAZY	108

ÚVOD

Předkládaný text je určen studentům, kteří se připravují na práci v oblasti vzdělávání dospělých a potřebují získat **souhrnné informace** o moderní formě externího studia, která se nazývá distanční vzdělávání (dále užíváme zkratku DiV).

Obsah modulu má sjednotit názory na tuto novou technologii vyučování a učení, zdůraznit hlavní rozdíly mezi ostatními formami studia, seznámit zájemce s celým systémem distančního studia, stručně poukázat na historické souvislosti, naučit studenta pracovat s distančním studijním textem a zejména pak umět takový text napsat a formálně upravit, podat pohled na odlišnou roli tutora, studujících i celého organizačního zázemí, na kterém distanční studium stojí.

Text je určen k samostatnému studiu a předpokládá tvůrčí přístup ke studiu, vysokou studijní motivaci, efektivně se učit a také vysokou míru osobní zodpovědnosti. Může sloužit i jako určitá forma sebereflexe, která by mohla být - vedle získaných vědomostí a dovedností - dalším přínosem studia. Předpokládám také, že nejlépe studující pochopí přednosti a nedostatky této vzdělávací technologie tím, že si ji sami na sobě vyzkouší.

K hlavním vzdělávacím cílům modulu patří:

- osvojení základní odborné terminologie;
- ozřejmení historického kontextu DiV;
- seznámení se s možnostmi využití DiV, s jejími přednostmi i nedostatky;
- získání všeobecného přehledu o nové vzdělávací technologii jako dynamickém systému a seznámení se s hlavními prvky tohoto systému;
- přiblížení podmínek a pravidel organizace přípravy distančního studijního programu či kurzu, studijních materiálů a multimediálních pomůcek;
- naučit se připravit studijní opory pro distanční studium;
- naučit se základní pravidla a praktické dovednosti pro práci tutora DiV
- seznámit se s principy eLearningu a didaktickými možnostmi využití ICT pro distanční studium

Jak a co budu dělat ?

Bylo už naznačeno, že text je určen k **samostatnému studiu**. To vedlo ke zvláštním úpravám, které mají navodit atmosféru dialogu. Proto je **učivo dávkováno** a text proložen řadou otázek, graficky zdůrazněných shrnutí, volných míst pro Vaše poznámky a dalších zpětnovazebních prvků, které mají napomáhat ke zjištění toho, jak byl sdělovaný obsah pochopen.

Otázky jsem se snažila **formulovat problémově**, což v tomto případě znamená, že odpovědi na ně nejsou explicitně obsaženy v předchozím textu, a nelze na ně proto odpovědět pouhým zpětným „zalistováním“. Jsou postaveny jako náměty k zamyšlení nad aktuální situací na vlastní škole, nad možnostmi školy rozvíjet se v této oblasti apod. Je nutné je zformulovat vlastními slovy na základě pochopení resp. domyšlení toho, co bylo prezentováno v textu. Odpovědi na otázky si zapisujte přímo do volných částí své textové příručky, budete mít alespoň jistotu, že se Vám Vaše poznámky neztratí a za čas se v případě potřeby můžete k textu i ke svým poznámkám vrátit.

Některé kapitoly jsou zakončeny domácím **písemným úkolem**, který studující vypracuje do dohodnutého termínu a zašle tutorovi k opravě a zhodnocení. V našem textu jsou označeny jako práce opravované tutorem (POT). Tyto písemné úkoly Vám mají pomoci při získání zpětné informace o Vašem studijním pokroku a zároveň Vás budou nutit k pravidelnému studiu. Vypracování písemných úkolů a jejich přijetí tutorem je podmínkou k udělení zápočtu a připuštění ke zkoušce.

Součástí studia budou také prezenční setkání v předem dohodnutém termínu – **tutoriály**. Tutoriál nebude sloužit k výkladu učiva, naopak zde bude probíhat diskuse nad prostudovanou částí textu, praktický trénink dovedností a případně si doplníme či vysvětlíme některé pasáže textu. Proto je nezbytně nutné, aby jste studovali průběžně a postupně, aby jste mohli na tutoriálu reagovat. Bohužel z provozních důvodů nelze na VŠJAK zajistit rozdělení studujících do menších skupin, aby tutoriál mohl být efektivnější a každý studující měl šanci se uplatnit v diskusi.

V případě, že Vám při studiu vzniknou nejasnosti, nebudete si jisti správností svých odpovědí nebo budete mít potřebu diskutovat o některých studijních tématech, spojte se **s tutorem v konzultačních hodinách**, které máte uvedeny ve studijním průvodci, který jste obdrželi při zápisu do předmětu.

Každý, kdo se rozhodne samostatně studovat, měl by nejprve důkladně zvážit své studijní přednosti a nedostatky, zamyslet se nad organizací svého studia a především si ujasnit vlastní motivaci k danému studiu. Při prezenční formě studia jsou tyto faktory také velmi důležité, ale dobrému pedagogovi se podaří strhnout Vaši pozornost k výklad i když přijdete do vyučování unaveni nebo Vám chybí dostatečná motivace. Distanční forma studia je v tomto směru mnohem náročnější!

Jak si rozvrhnout studium a jak studovat?

Hlavním faktorem úspěchu při studiu je **vlastní aktivita**. Studující by si měl umět vybírat a přizpůsobit rozvrh a tempo učení obsahu studia. Nejlépe podle toho, co ho samého více zajímá, co je mu méně známé a co naopak zná velmi dobře a pracovat tak rychle, jak jen v daném okamžiku může. Pamatujte, že pomalé studium vede k ulpívání na detailech, k jejich absolutizaci, což bývá příčinou obtíží v pohotové přípravě na nové úkoly, např. u zkoušek. Vlivem pomalého studia zbývá pak málo času na ostatní činnosti a tím se také snižuje Vaše motivace ke studiu.

Na druhou stranu, pokud se Vám nepodaří úspěšně ukončit studijní jednotku, např. kapitolu tím, že splníte správně kontrolní otázky, cvičení test a podobně, nezoufejte! To je zcela běžné a stane se to každému studujícímu. Příčinou mohou být velmi obtížné a pro Vás zcela nové partie studijního obsahu, které musíte studovat opakovaně. V takovém případě raději nepokračujte v dalším studiu, odpočiňte si, nechte si obsah přečteného „uležet“ v hlavě a potom se vraťte ke studiu a celou studijní jednotku si ještě jednou v klidu a pohodě prostudujte. Nezapomeňte také, že máte svého tutora, se kterým se můžete kontaktovat a nejasné pasáže s ním konzultovat!

Základem úspěchu distančního studia je **volba vhodných podmínek učení**. V distančním studiu se studující může učit vlastním tempem, v domácích podmínkách, nebo i v zaměstnání (ovšem po pracovní době?), prostě době, kdy se mu to nejlépe vyhovuje. Tempo i styl učení má každý z nás různé. Základem efektivního studia - a pro samostatné studium to platí zvláště - je **pravidelnost**. Pravidelné menší studijní dávky si každý studující sám rozvrhne podle svých možností.

Vyplatí se Vám ujasnit si hned na začátku studia, **kdy a kde** se Vám studuje nejlépe a nejefektivněji. Někteří z nás jsou tzv. noční ptáci, kteří se dokáží soustředit na studium a efektivně studovat spíše ve večerních a nočních hodinách, starší lidé často dávají přednost časným ranním hodinám, kdy jsou odpočinutí a nejčilejší. Někteří lidé mohou efektivně studovat v každém prostředí (v dopravním prostředku, v čekárně u lékaře apod.). Jiní zase potřebují k efektivnímu studiu klidné prostředí, pohodlí a prostředí „svého pracovního stolu“ apod. Zejména dospělí studující, kteří již nemají předcházející studijní návyky, by si měli vypracovat **pevný studijní režim** a minimálně jej měnit!

Abychom Vám pomohli, připravili jsme pro Vás malý test osobních předpokladů k tomuto typu studia. Zkuste si jej poctivě vyplnit a uvidíte, jaké jsou Vaše vstupní předpoklady. Můžete se pokusit „s tím něco udělat“! Určitě se Vám to podaří. Náš předmět není vůbec složitý, mnoho věcí znáte z předchozího studia. Mnohé tušíte intuitivně.

Poděkování patří studujícím magisterského oboru Andragogika ve školním roce 2005/6, kteří jako pilotní studenti pracovali s touto studijní oporou. Ochetně sdělovali autorce své náměty na vylepšení, upozorňovali na chyby, překlepy a další nedostatky. Díky jejich připomínkám bylo možné text inovovat a snad i vylepšit.

Snahou autorky je, aby bylo studium inspirující a zajímavé, bude-li to možné, tak i zábavné. Přeji Vám hodně zdu!

Praha, srpen 2006

Helena Zlámálová

Dotazník pro zájemce o distanční studium

Zvažte každou svou odpověď a zakroužkujte ji. Pouze pravdivost Vašich odpovědí umožní hodnověrné hodnocení, otočte stránku až vyplníte všechny otázky.

1. Chcete studovat především proto, abyste si udržel/a/ nebo zlepšil/a/ pracovní zařazení?	ANO	NE
2. Je pro Vás doklad o absolvování studia nezbytný?	ANO	NE
3. Studujete raději sám /sama/ než společně s někým?	ANO	NE
4. Odvykl/a/ jste již studiu?	ANO	NE
5. Měl/a/ jste ve škole obtíže s osvojováním čtení nebo psaní?	ANO	NE
6. Čtete pravidelně a hodně?	ANO	NE
7. Máte na čtení málo času?	ANO	NE
8. Vyjdou Vám v práci se studiem vstříc?	ANO	NE
9. Zbývá Vám dost času na rodinné popř. ryze osobní záležitosti?	ANO	NE
10. Budete moci část pracovní doby věnovat studiu?	ANO	NE
11. Mají Vaši nejbližší proti Vašemu studiu námitky?		ANO
NE		
12. Může Vám studium zkomplikovat osobní vztahy?	ANO	NE
13. Máte zajištěn bezproblémový přístup k počítači?	ANO	NE
14. Cítíte se často přepracován/a/?	ANO	NE
15. Děláte si často starosti o své zdraví?	ANO	NE

V následujícím klíči odpovídají číslice pořadí jednotlivých položek dotazníku.

Klíč hodnocení: 1. ANO; 2. ANO; 3. ANO; 4. NE; 5. NE; 6. ANO; 7. NE; 8. ANO; 9. ANO; 10. ANO; 11. NE; 12. NE; 13. ANO; 14. NE; 15. NE

Za každou Vaši odpověď, která se shoduje s tou, která je uvedena v klíči, si připište 1 bod. Získané body sečtete a podle údajů v následující tabulce věnujte pozornost odpovídajícímu konstatování.

0 - 4 body	5 - 9 bodů	10 a více bodů
Vaše podmínky pro distanční studium nejsou příliš dobré. Měl/a/ byste znovu uvážit, zda se do něj vůbec pustit. Jak se ukazuje, úspěšné absolvování studia je ohroženo více rizikovými faktory, které jsou do určité míry na Vás nezávislé. Pokud přesto hodláte studovat, zjistěte si, jak rozsáhlou podporu věnuje vzdělávací instituce jednotlivým studujícím a pak znovu zvažte své rozhodnutí.	Počet získaných bodů není sice nejvyšší, ale to Vás nemusí od distančního studia předem odrazovat. K rizikovým faktorům patří obecně čas, který máte pro studium k dispozici, motivace a rodinné, společenské nebo pracovní povinnosti a zájmy. Uvažte proto, jak pracovní zatížení, péče o nezletilé děti, domácnost či nemocnou osobu, rozsah Vašich zájmů, popř. to, jak pocítujete svůj zdravotní stav, ovlivní úspěšnost studia. Promyslete proto, které ze svých povinností můžete přenést na jinou osobu a jakých zájmových aktivit jste ochoten (ochotna) se vzdát ve prospěch studia. Tak lze omezit rizikovost uvedených faktorů (nebo alespoň některého z nich). Půjde-li to, můžete se do studia bez obav pustit.	Lze konstatovat, že máte velmi dobré podmínky pro distanční studium. Bude záležet jen na Vás, zda je také úspěšně absolvujete.

Autor testu: PhDr. Jiří Mika, CSc. a Ing. Jiří Průcha

Úkoly pro studujícího:

- 1. Prolistujte si tento studijní text a pokuste se odhadnout, kolik času budete potřebovat k jeho prostudování. Údaj si запиšte a na konci studia jej porovnejte s realitou. Možná to bude zajímavé zjištění.*
- 2. Zamyslete se nad tím, jaké jsou Vaše osobní cíle pro práci s tímto textem, co Vás zvláště zajímá, co by mohlo být pro Vás potřebné.*
- 3. Zjistěte si, kde se Vám nejlépe studuje a ve kterou dobu dosahujete nejlepších studijních výsledků.*
- 4. Vypracujte si písemný časový plán svého studia a snažte se jej dodržovat.*

KAPITOLA 1

Studijní cíle kapitoly

Po prostudování této kapitoly budete umět:

- *objasnit principy distanční formy studia a její odlišnost od ostatních forem studia*
- *definovat možnosti využití distančního vzdělávání a jeho zařazení do vzdělávacího systému*
- *vysvětlit rozdíl mezi formálním, neformálním a informálním vzděláváním*

Čas na studium: Na zvládnutí této kapitoly, včetně domácího úkolu, budete potřebovat asi 2 hodiny. Není nijak těžká, ale definice si musíte zapamatovat a pravděpodobně se setkáte s řadou nových pojmů., kterým je třeba porozumět a naučit se je vysvětlit. Proto, pokud to nestihnete v tomto limitu, nenechte se tím vyvést z míry a v klidu pokračujte. Tento odhad Vám má sloužit pouze orientačně k tomu, aby jste si dokázali vyčlenit pro studium potřebný čas a já se také mohu mýlit, protože mně se to zdá pochopitelně velmi lehké!

Klíčová slova: distanční vzdělávání, samostudium, řízení studia, multimediálnost, forma studia, osobní konzultant, individualizace a flexibilita studia, otevřené vzdělávání

1.1. Definice pojmu distanční vzdělávání

Úkol pro Vás:

*Pokuste se nejprve vlastními slovy napsat co nejpřesnější charakteristiku pojmu **distanční vzdělávání** a teprve potom čtete další text:*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Při tradičním vyučování (*prezenčním, kontaktním, „face to face“*) zprostředkovává vyučující učivo svou vlastní aktivitou (hlas, pohyby, mimika, ukázky, psaní na tabuli apod.) a učebními pomůckami (učebnice, didaktická zařízení), které mají studenti k dispozici. Učitel při tom vahou své autority a svých pedagogických schopností do jisté míry určuje, co a jak se studenti naučí.

Různé multimediální a komunikační prostředky mohou rovněž zprostředkovávat učivo a to nejen studentům tradičních škol, ale i studentům, kteří se kontaktního vyučování nemohou nebo nechtějí zúčastnit, především pak z oblasti vzdělávání dospělých. Na druhou stranu ale je třeba zdůraznit, že stále hovoříme o vzdělávání a to není pouze dodání konkrétních informací nebo snad kontaktů na zdroje těchto informací, jak se někdy domnívají zejména autoři různých „studijních“ produktů. Vzdělávání je nutno chápat jako

celý komplex metodik a činností, kterými se jedinec dostává na vyšší hladinu poznání, získává nové znalosti a dovednosti, které dokáže dále využít, pracovat s nimi. Dovede konkrétní informace třídit, analyzovat a syntetizovat je, zařadit do širšího kontextu atd.

Když jsem před mnoha lety studovala na univerzitě, měla jsem jednoho velmi starého a moudrého pana profesora, který nám řekl: „vysoká škola je to, co vám v hlavě zůstane, až Vám z ní všechno vypadne“. Moc nás to pobavilo. Teprve později jsem přišla na to, jak velkou měl pravdu. Detaily, konkrétní odborná fakta a mnohé balastní i důležité znalosti, které jsem se usilovně „drtila“ ke zkouškám, jsem velmi rychle zapomínala, pokud jsem s nimi aktivně nepracovala. Mnohé z nich se také v průběhu dalších let docela podstatně měnily, tak jak se vyvíjela věda a můj konkrétní obor. Ale vždy jsem věděla, kde si aktuální informace a fakta vyhledám, jak jsou tyto zdroje důvěryhodné a kvalitní, věděla jsem jak nové poznatky a fakta zařadit do širších souvislostí, jak je použít pro daný konkrétní úkol apod. To jsem se naučila právě při studiu na vysoké škole.

Alternativou ke klasickému kontaktnímu vyučování (prezenční formě studia) je distanční forma studia. V odborné literatuře najdete mnoho různých vymezení nebo přímo i definic distančního vzdělávání. Některé zdůrazňují geografické oddálení učitele od studujícího (Keegan 1986, Holmberg 1981) a popisují distanční vzdělávání jako takovou formu studia, kdy pedagog a studující nejsou v přímém fyzickém kontaktu (Dvořáková 1999). Tito autoři akcentují, že se jedná o „vzdělávání na dálku“, tedy jistou formu dálkového vzdělávání, které ovšem, jak brzy sami pochopíte, nemá nic společného s dálkovým studiem, jak jej známe z minulých let.

Další typ definic poukazuje na časové oddálení procesu vyučování a procesu učení se, tedy charakterizuje distanční vzdělávání jako asynchronní (Moore 1973).

Třetí varianta vymezení distančního vzdělávání akcentuje využití moderních informačních a komunikačních technologií (Saba, Twitchell 1988).

Na Národním centru distančního vzdělávání (dále NCDiV) definujeme distanční vzdělávání komplexně:

Distanční vzdělávání je **multimediální forma řízeného samostatného studia**, které je koordinováno vzdělávací institucí a v němž jsou vyučující resp. konzultanti (tutoři) v průběhu vzdělávání trvale nebo převážně **fyzicky oddělení** od vzdělávaných. **Multimediálnost** zde znamená využití všech dostupných a účelných didaktických prvků a technických prostředků, kterými lze prezentovat učivo, komunikovat se studujícími, provádět průběžné hodnocení studijních pokroků a případně také hodnotit závěrečné výsledky studia. Aktuální a efektivní technologickou pomůckou distančního studia je eLearning.

Evropská komise vymezuje „distanční vzdělávání (studium)“ v Memorandu o otevřeném distančním vzdělávání v Evropském společenství (1991) takto:

„Distanční vzdělávání (studium) je definováno jako jakákoliv forma studia, kde student není pod stálým či bezprostředním dohledem učitelů, nicméně využívá plán, vedení a konzultace vzdělávací instituce či jiné podpůrné organizace. Distanční vzdělávání charakterizuje samostudium, a proto je silně závislé na didakticky kvalitním návrhu materiálů, které musí nahradit interaktivitu mezi studentem a vyučujícím, běžnou v prezenční výuce. Samostudium je vždy doplněno podporou tutora a dalším podpůrným servisem, který je v ideálním případě poskytován regionálním studijním centrem a využívá ve stále větší míře moderní komunikační média.“ (*volně přeloženo*).

Tento systém je prakticky použitelný pro každý druh vzdělávání, od krátkých kurzů až po graduální studijní programy a jeho účastníkem může být každý jedinec (obecně bez rozdílu věku, v praxi se jedná spíše o dospělé osoby), pokud je schopen na odpovídající úrovni samostatně studovat a má vlastní zodpovědnost za vzdělávací postup a cíl, kterého chce dosáhnout.

Pro distanční vzdělávání nebo distanční studium používáme také zkratku - **DiV a DiS**. To malé „i“ má význam právě v tom, že odlišuje slovo „distanční“ od slova „dálkové“. V žádném případě nechceme dopustit, aby se zájemci o studium, pedagogové, organizátoři studia ale i další veřejnost domnívali, že se jedná o totéž! V češtině totiž dálkové a distanční je vlastně synonymum. Metodický rozdíl mezi tradičním dálkovým a distančním studiem je ale zásadní a proto to malé „i“ uprostřed!

V zahraniční literatuře se setkáváme nejčastěji s označením Distance education nebo Distance learning, v německé literatuře je častým synonymem Fernstudium, francouzská literatura používá ve stejné souvislosti termín L'enseignement a distance.

V čem je tedy ten „nepřekonatelný“ rozdíl mezi distančním a dálkovým studiem? Nejprve si musíme vysvětlit jaké definujeme **formy studia** a bude nám to hned jasnější.

Prezenční forma studia – nejfrekventovanější „klasické“, kontaktní, „tváří v tvář“ atd. je taková forma učení, kdy vlastní proces vyučování probíhá tak, že v určitém čase je vzdělavatel (pedagog) a vzdělávání (žáci, studenti) v jednom společném prostoru (učebna, laboratoř, exkurze aj.), kde mezi nimi probíhá kontakt zaměřený na předávání vzdělávacího obsahu, jeho vysvětlení, usměrnění, zařazení do vědomostního kontextu atd. Všichni jste se takto učili na základní a na střední škole. Je úplně jedno, v jakém čase toto prezenční studium probíhá. Z tohoto pohledu může jít o standardní studium v *denních* nebo *večerních* hodinách, nebo tzv. *dálkové* či *externí studium*, kdy se studenti učí sami ze standardních učebnic a skript určených pro prezenční studium, které jim doporučí příslušný pedagog. Přijíždějí většinou o víkendech na do školy na soustředění, kde jim pedagogové ve zkráceném čase i rozsahu vysvětlují složité pasáže textu, případně s nimi realizují cvičení, předepsaná pro denní studium.

Distanční forma studia je založena na samostatném studiu (samostudiu) a k tomuto účelu ale obdrží studující ve vzdělávací instituci kompletní studijní materiály (studijní opory), připravené speciálně pro samostudium. Odpadá mu mnohdy složité shánění studijních materiálů, běhání po knihovnách a prodejnách skript, protože studijní balíček je součástí kompletního vzdělávacího servisu. Toto studium je průběžně sledováno a koordinováno

vzdělávací institucí, studující má k dispozici svého „individuálního pedagoga“, který je nazýván tutor. Má širokou administrativní a logistickou podporu vzdělávací instituce, včetně možnosti zvolit si vlastní studijní tempo, které odpovídá jeho aktuálním studijním možnostem, znalostem i praktickým dovednostem.

Kombinovaná forma studia – je propojení (kombinace) prezenční a distanční formy studia tam, kde to vyžaduje obsah studia, pedagogická náročnost, postupné tempo přípravy kompletního distančního studia apod. Kombinovaná forma studia by neměla být konečnou formou, spíše by se mělo jednat o formu přechodnou, která bude postupně přecházet do formy distanční. Vysoký podíl prezenční části studia totiž velmi komplikuje a v neposlední řadě i zdržuje studium pro jeho účastníky.

V posledních letech se v zahraniční i domácí literatuře můžete setkat s termínem **blended learning**, který je nejčastěji používán pro typ studia, kde se propojuje či kombinuje prezenční studium s eLearningem. Je to tedy forma kombinovaného studia, kdy distanční pasáže jsou realizovány pouze elektronickou formou v speciálním elektronickém výukovém prostředí.

Přes zmíněnou multimediálnost systému DiV zůstávají stále základním **studijním materiálem** tištěné texty, které se však **zásadním způsobem liší** od textů používaných v prezenčním studiu. Pro DiV se používají tištěné pracovní materiály sestavené problémově - plné otázek, textových vynechávek, námětů na cvičení, krátkých testů, shrnutí, zadání případových studií aj. Cílem je umožnit plnohodnotné, řízené samostatné studium a důležitým znakem je fakt, že takové texty jsou před hromadným nasazením odzkoušeny na vzorku budoucích adresátů a jsou zpravidla psány zkušenými a speciálně školenými autory. Z toho je zřejmé, že studijní texty určené pro distanční studium jsou velmi dobře použitelné pro studenty prezenční formy studia, kterým se z nich dobře učí a opakuje učivo. Naopak to ovšem neplatí!

Při distanční formě studia jsou **vysoké nároky** kladeny také na **vzdělávací instituci**. Ta musí zajišťovat studujícímu **kompletní organizační servis** tak, aby jeho časové ztráty byly minimální. Patří sem:

- ❖ široká informovanost o principech distančního vzdělávání a informovanost o studijní nabídce včetně poradenství při výběru studia a sestavení studijního programu podle potřeb studujícího
- ❖ organizace předání nebo rozesílání výukových textů, dalších studijních materiálů a pomůcek (pro každý studijní modul tzv. studijní balík)
- ❖ organizace a kompletní servis pro studujícího v případě povinných i nepovinných prezenčních setkání (tutoriály, letní škola, zkoušky a j)
- ❖ vedení databází studujících, tutorů, zkoušejících a další administrativní prvky
- ❖ písemný studijní návod průvodce studiem

Výrazným znakem distančního vzdělávání je také **podpora osobního konzultanta -tutora**. Samostatně studující jedinec má možnost se s ním kontaktovat, radit ve studijních problémech, konzultovat obsahové nejasnosti či pochybnosti. Někteří studují to vůbec nepotřebují, zvláště je-li studium dobře připraveno metodicky, ale sám fakt, že studující má možnost se poradit a nebude to považováno za jeho neschopnost, ví s kým se může poradit a jak jej snadno kontaktovat, je pro mnohé, zejména starší studující velkou oporou.

Takže ten **rozdíl mezi dálkovým a distančním studiem je velmi zásadní** a mnohovrstevný – rozdílná práce pedagogická, rozdílná práce v organizování a řízení studia, zcela metodicky odlišné studijní materiály, odlišné nároky na studijní schopnosti a dovednosti účastníka studia (minimálně schopnost psát v textovém editoru a komunikovat elektronickou poštou).

1.2. Základní principy distančního vzdělávání

Jako součást celoživotního vzdělávání vychází distanční vzdělávání maximálně vstříc zájmům, potřebám a možnostem všech občanů. Dostupnost DiV je dána tím, že při značné různorodosti zřizovatelů vznikají příslušné instituce prakticky po celém území státu. Další podstatnou výhodou je možnost napojení na evropský systém DiV. Vybudování systému DiV povede k podstatnému rozšíření nabídky studijních příležitostí a objektivně zvýší přístup ke vzdělání. Je to ovšem časově i finančně náročný úkol.

Základní principy DiV:

Individualizace a flexibilita studia je založena na značně diverzifikované nabídce studijních možností, pružných sestavách kurzů a možnostech poměrně snadno měnit (aktualizovat) obsah i rozsah učiva. Tomu odpovídá nejčastěji modulová stavba obsahově ucelených kurzů dalšího vzdělávání nebo celých graduálních studijních programů.

Samostatnost studia je umožněna především tím, že učivo je seskupováno do relativně malých dávek, po nichž vždy následuje zpětnovazební informace o tom, zda studující příslušnou jednotku zvládl (porozuměl jejímu obsahu, umí jej aplikovat). To také připouští individuální tempo při učení, což představuje obrovskou přednost oproti frontální výuce ve třídě (studijní skupině). Důležitá je zde koherence jednotlivých částí studijního programu (kurzu) a konzistence celého systému učiva, předkládaného k osvojení - tzn., že učivo je didakticky skloubeno bez logických mezer a dysfunkčních redundancí.

Multimediálnost může značně přispívat k správnému a efektivnímu chápání učiva prostřednictvím více smyslů. Staticky i kineticky uspořádaná obrazová složka poskytuje v tomto směru značné možnosti. Dalším „rozměrem“ je zvuk. Rychlost šíření a přijímání (vysoká dostupnost) informací a četnost komunikace (telefon, fax, e-mail, počítačové sítě, video-konference) dovolují téměř neomezené kontakty s personálem vzdělávací instituce a spolu se speciálním uspořádáním učiva a samostatnými pracemi (kontrolními úkoly) tak plně nahrazují každodenní kontakt s učitelem v prezenčním studiu.

Podpora studujících se týká vysoké informovanosti o studijních možnostech, motivace ke studiu, individualizované sestavy studijního programu, psychologické pomoci při řešení potíží vyplývajících ze zátěže během studia, profesních či osobních problémů apod., dále postupného zadávání a časového rozvrhu zpracovávání samostatných prací i zkoušek, organizace (většinou nepovinných) tutoriálů, evidence výsledků studia, činnosti (sítě) studijních středisek.

V souvislosti s DiV a vzděláváním dospělých vůbec se často mluví i o tzv. „otevřeném vzdělávání“ – **Open distance learning (ODL), Offenes Lernen, Éducation**

ouverte či **Open distance education (ODE)**. Nejčastěji se tím rozumí taková organizace studia, která neklade žádné požadavky ani podmínky na přijímání uchazečů. V praxi to znamená, že ke studiu je přijat každý, kdo si daný kurz nebo program přeje studovat. Pokud se ukáže, že jeho předchozí příprava resp. vstupní znalosti nejsou pro zvládnutí studia dostatečné, vzdělávací instituce jej převede do nižšího stupně studia. Tento způsob praktikuje např. britská Open University, která řadou svých kurzů vlastně supluje vzdělávání středoškolské a některými svými nabízenými studijními moduly doplňuje úroveň základního vzdělání. Tato varianta studijní cesty však v podmínkách ČR naráží na legislativní bariéru v oblasti formálního školství.

Doporučuji Vám udělat si alespoň malou přestávku. Pokud jste četli s plným soustředěním tak jste jistě unaveni. Než budete ve studiu pokračovat, jděte se alespoň napít, a případně si v místnosti dobře vyvětrejte. Dostatek tekutiny a kyslíku při učení nezanedbávejte!

1.3. Potřeba a možnosti využití distančního vzdělávání

Distanční studium nachází postupně své uplatnění také v ČR. Jeho vysoká efektivita je zřejmá především v oblasti vzdělávání dospělých – aktualizace znalostí po uplynutí určité doby od ukončení studia, zvyšování kvalifikace, rekvalifikace, zájmové studium, studium v době mateřské dovolené, vzdělávání osob s tělesným postižením aj.

V tomto ohledu se mohou zapojit všechny vzdělávací instituce, které nabídnou kvalitní vzdělávací produkt, reflektující aktuální potřeby jedinců i společnosti. Studijní kurzy mohou nabídnout střední školy a zejména Vyšší odborné školy. Zákon 561/2004 Sb. – nový školský zákon – reflektuje také současné technologické možnosti a umožňuje realizovat studijní programy středních škol a vyšších odborných škol nejen klasickým prezenčním způsobem, ale také distanční formou studia (§25 formy studia).

Jako velmi účelné a perspektivní se jeví možnost aplikace distanční formy studia při dalším vzdělávání některých speciálních cílových skupin. Především sem patří osoby s nějakým typem handicapu, které svými mentálními schopnostmi mohou bez problémů daný obsah při studiu zvládnout. Jsou to některé typy tělesných postižení, kdy studující jen s velkými problémy může osobně participovat na prezenční výuce a řízené samostudium by mu velmi pomohlo uspokojit jeho zájem či umožnit získání úrovně vzdělání. Tím se zvýší jeho potenciální možnosti zaměstnatelnosti a samostatného uplatnění se ve společnosti. Příkladem může být distanční bakalářský studijní program Aplikovaná informatika, který je akreditován a již několik let realizován na Přírodovědecké fakultě OU v Ostravě. Obecně ale platí, že prakticky každý studijní produkt, který je realizován kvalitně připravenou distanční formou studia, umožňuje zařazení tělesně handicapovaných osob do studia a je tedy vhodným příspěvkem k podpoře společenského uplatnění těchto osob.

Také různé typy sociálního handicapu lze řešit velmi výhodně cestou distanční formy studia. V této souvislosti se v evropských projektech často objevují jako cílová

skupina ženy na mateřské dovolené. Je zcela jednoznačné, že pokud matka pečuje po dobu několika let o své děti, její návrat do práce bývá velmi komplikovaný a často po delší době ztrácí možnost zaměstnatelnosti, dokonce i ve svém oboru. To je mimo jiné důsledkem velmi rychlých ekonomických změn, technologického pokroku a změn na trhu práce.

Příkladem dobré praxe mohou být skandinávské státy. Měla jsem možnost poznat situaci ve Finsku, kde je této problematice věnována dlouhodobě velká pozornost. Mnoho žen, zejména v menších městech a venkovských usedlostech, nechodí do práce a pečují o rodinu. Po určité době, zejména když děti odrostou a začnou chodit do školy, objevuje se pocit osamocení, sociální izolace, neschopnosti adaptovat se potřebám trhu práce. Proto téměř v každém větším městě pracují Centra celoživotního vzdělávání, která nabízejí velmi širokou paletu zájmových, kvalifikačních i rekvalifikačních studijních kurzů (jazykové, počítačové dovednosti, péče o dítě, zdravý životní styl, administrativní a manažerská práce apod.). Vzhledem k tomu, že je tato činnost považována za prioritní, je podporována státními prostředky a kurzy jsou cenově snadno dostupné. V současné době je velká část těchto kurzů podpořena prvky distančního vzdělávání s využitím Internetu.

Samostatnou kapitolu tvoří **vysokoškolské distanční studium**. Současný vysokoškolský zákon (č.111/1998 Sb., ve smyslu jeho pozdějších novel) nejen umožňuje distanční formu studia na VŠ, ale staví ji na zcela stejnou úroveň s prezenční formou studia (§44 Studijní program). Otevírá tak cestu pro získání vysokoškolského stupně vzdělání pro ty, kdož v minulosti z různých důvodů nemohli nebo nechtěli na vysoké škole studovat. Dává také možnost vysokým školám rozšířit své vzdělávací aktivity a zlepšit jejich kvalitu v pedagogické oblasti a především uspokojit dosud přetrvávající převis poptávky po studiu některých studijních programů. Distanční studium může být také jednou z možností řešení nedostatku ubytovacích kapacit či velkého množství neuspokojených zájemců o přijetí do prvního ročníku studia.

Zde je potřeba zopakovat, že distanční forma studia je určena zejména dospělým, psychicky vyzrálým osobám, které mají vysokou motivaci pro toto studium a dovedou si tuto motivaci neustále udržovat. To není vždy případ maturantů, kteří jsou často ještě velmi nevyhranění ve svých zájmech a prioritách a nestálí ve svých cílech. Pro ně může být distanční forma studia velkým problémem, je pro ně méně vhodná. Proto ji doporučujeme spíše jako tzv. poskytnutí druhé šance získání vysokoškolského vzdělání ve zralém věku, na základě konkrétní potřeby a vyhraněného zájmu a motivace.

Umožnění vzdělávání každého jedince po celý život je současná evropská vzdělávací strategie. Vzdělávání dospělých představuje významnou součást celoživotního vzdělávání – **lifelong education**, které je chápáno jako významný nástroj společenského vývoje a prosperity.

Proč je tomu tak? Již po několik desetiletí jsme svědky velmi prudkého rozvoje vědy, techniky a technologií, které určují tempo hospodářského rozvoje jednotlivých států a celého světa. Demografický vývoj v Evropě však jednoznačně ukazuje, že již v krátké době nebude možné tomuto tempu stačit pouhým doplňováním populace novými mladými a aktuálně vzdělanými jedinci. Je tedy nezbytně nutné, aby se stávající lidské zdroje efektivně využívaly a každý jedinec aby se průběžně ve svém životě vzdělával a doplňoval

svoji kvalifikaci. Kdo si chce udržet svoji zaměstnatelnost na trhu práce, musí si své vzdělání doplňovat a aktualizovat v průběhu života již dnes a do budoucna bude tento tlak ještě silnější. Proto již **dnes patří vzdělávání dospělých v EU k prioritám** a je pojímáno jako podmínka dalšího hospodářského a sociálního rozvoje na úrovni jednotlivců, podniků, regionů, států i v rovině nadnárodní.

Realizace celoživotního vzdělávání prostřednictvím vzdělávání formálního, neformálního a informálního umožňuje člověku získávat stejné kvalifikace a kompetence různými cestami a kdykoliv během života.

Formální vzdělávání se realizuje ve vzdělávacích institucích, které poskytují určitý stupeň vzdělání. Nejtypičtější z nich je systém, jehož základní elementy vytváří základní, střední, odborné a vysoké školství. Absolutorium tohoto typu vzdělávání je doloženo certifikátem (např. výučním listem, maturitním vysvědčením, vysokoškolským diplomem apod.).

Neformální se realizuje mimo formální vzdělávací systém. Jde o soubor vzdělávacích aktivit zájmového a kulturního vzdělávání, komunálního vzdělávání, patří sem zdravotní kampaně apod. Je zaměřeno na určité skupiny populace. Mohou jej organizovat různé instituce (např. podniky, kulturní zařízení, nadace, kluby ...). Toto vzdělávání může být orientované do různých oblastí, např. ke zdravotní problematice, k výpočetní technice, rozvoji jazykových dovedností, do oblasti umění apod. Patří sem různé přednášky, kurzy, školení atd. Cílem tohoto vzdělávání je poznání a řešení potřeb a problémů frekventantů, nikoliv formální kvalifikace.

Informální vzdělávání je neorganizované, nesystematické a institucionálně nekoordinované. Jedná se o získávání poznatků, dovedností, zkušeností a postojů z každodenního života, z prostředí, z kontaktů s lidmi, z komunikace v rámci rodiny, s přáteli či kolegy. Člověk je může získat z práce či činnosti, kterou se zabývá, ale i v rámci svého volného času, při cestování, sledování televize, rozhlasu, četbou, navštěvováním divadla, kina, různých kulturních akcí, výstav, koncertů apod.

Současné snahy v rámci spojené Evropy o oficiální uznávání informálního vzdělávání mají určité své opodstatnění. Je jistě mnohem důležitější co člověk umí, zná a dovede, jak to využívá ve svém životě a v práci než to, jakou cestou tyto kompetence získal. Přesto však tyto snahy narážejí na složitou bariéru legislativní, kulturní odlišnosti, rozdíly ve vzdělávacích úrovních a tradicích atd.

Úkol pro Vás:

Zamyslete se nad sebou. Jakou část ze svých znalostí a dovedností jste získali prostřednictvím formálního, neformálního a informálního vzdělávání?

Nepochybně tu výrazně větší část svých znalostí budete orientovat do oblasti formálního vzdělávání, zejména pokud jste mladí. ČR má rozvinuté základní, střední i vysoké školství, které si navzdory určitým společenským deformacím udrželo relativně dobrý standard. Obecně to neplatí o dálkovém a večerním vzdělávání, o studiu při zaměstnání. Na středních, zejména odborných školách, si svou důležitost studium při zaměstnání udržuje, ale na vysokých školách jeho rozsah v posledních letech značně poklesl. Lze se ovšem právem domnívat, že vysoké školy a vyšší odborné školy (VOŠ), budou v budoucnu stále více obracet svoji pozornost k distanční formě studia. Nabídka studijních programů zejména VOŠ je orientována především na konkrétní požadavky praxe. Budou-li tyto programy připraveny distančně lze předpokládat, že se značně zvýší okruh potenciálních zájemců o takové studium. V současné době však stále pocítujeme, že v ČR **chybí rozvinutý, státem podporovaný systém celoživotního vzdělávání, alternativní vzhledem k dennímu (prezenčnímu) studiu.**

Takové systémy poskytují:

- ❖ jednak další příležitost pro občany, kteří v minulosti dosáhli určitého vzdělání a s odstupem času chtějí dále studovat s cílem změnit (rozšířit, prohloubit, zvýšit) kvalifikaci a to souběžně se svou ekonomickou činností,
- ❖ jednak dávají příležitost mladým lidem, kteří z různých důvodů (zdravotní omezení, vzdálenost bydliště od sídla školy, finanční problémy aj.) prezenčně studovat nemohou.
- ❖ v některých zemích, které mají nedostatečnou síť škol nebo velmi nerovnoměrně rozptýleno obyvatelstvo v rámci svého území, poskytuje tento systém možnost efektivního vzdělávání dětí v rámci povinné školní docházky (např. Austrálie). Pochopitelně jsou ale nedílnou součástí tohoto systému rodiče, kteří musí plnit funkci dohledu nad procesem učení a zodpovídají za studijní výsledky svých dětí.

Také v české republice narůstá potřeba **masového a zároveň kvalitního** (plnohodnotného) **vzdělávání** a to v souladu s probíhajícími procesy restrukturalizace hospodářské sféry, se zvyšováním profesní mobility, postupnou liberalizací postavení jednotlivce ve společnosti, rostoucí mzdovou diferenciací, možným růstem nezaměstnanosti a s tím související nutností rekvalifikací. Organizace systému DiV v ČR byla zpočátku poznamenána **živelností**, a to jak na úrovni graduálního vzdělávání, tak na úrovni dalšího vzdělávání (tj. různých kurzů-např. rekvalifikačních či zájmových-středoškolských programů, nástavbového studia apod.).

Předpokladem pro postupné rozvinutí DiV na úroveň obvyklou v západní Evropě bylo ustavení **Národního centra distančního vzdělávání - NCDiV** (k 1.10. 1995). To nyní představuje **standardní evropskou instituci**, se která plní roli koordinačního, informačního a metodického centra pro podporu rozvoje distančního vzdělávání ve vzdělávacích institucích ČR a zároveň je kontaktním střediskem pro spojení s evropskými strukturami DiV.

Σ Souhrn: Distanční vzdělávání je vzdělávací technologie, která je založena na samostatném studiu jedince. Toto studium je ale velmi cíleně metodicky řízeno vzdělavatelem. Je alternativou prezenčního vzdělávání a má tedy řadu zásadních didaktických odlišností. Rozšiřuje vzdělávací nabídku a umožňuje studovat osobám, které se nemohou účastnit prezenčního (denního) studia kvůli plné zaměstnanosti, nemoci či

tělesnému postižení, velké vzdálenosti od sídla vzdělávací instituce apod. Distanční formu studia lze využít efektivně jak pro realizaci kurzů celoživotního vzdělávání tak i pro plnohodnotné graduální vzdělávání ve vysokoškolských vzdělávacích programech. Distanční vzdělávání je vhodné především pro vzdělávání dospělých a představuje proto velmi důležitý metodický prvek pro rozvoj smysluplného a kvalitního celoživotního vzdělávání.

Kontrolní otázky a úkoly pro studujícího:

1. *Pokuste se nyní znova a co nejpřesněji definovat pojem „distanční vzdělávání“.*
2. *Které varianty vzdělávání jsou často zaměňovány za distanční vzdělávání a proč?*
3. *Které obory studia považujete za vhodné a které za méně vhodné pro DiV a proč?*

KAPITOLA 2

Studijní cíle kapitoly

Po prostudování této kapitoly budete umět:

- vysvětlit základní termíny distančního vzdělávání
- popsat hlavní metodické prvky systému distančního vzdělávání
- vysvětlit hlavní výhody a nevýhody distančního vzdělávání

Čas na studium: Na zvládnutí této kapitoly, včetně domácího úkolu, si naplánujte opět asi 2 hodiny. Kapitolka není dlouhá a na první pohled se může zdát, že její zvládnutí nedá mnoho práce. Ale pozor! Vysvětlují se zde velmi důležité termíny se kterými budeme nadále v textu pracovat. Některé z nich znáte, ale někdy jsou používány v poněkud odlišném významu, distanční forma studia má svá specifika. Také nezapomeňte, že je třeba vypracovat krátký písemný úkol. Tak s chutí do toho!

Klíčová slova: celoživotní vzdělávání, další vzdělávání, celoživotní učení,

2.1. Základní pojmy distančního vzdělávání

Před tím, než se budeme hlouběji zabývat jednotlivými aspekty distančního vzdělávání, je nutné vysvětlit alespoň **základní pojmy**, které se k této problematice váží a sjednotit jejich význam. Je to o to důležitější, že řada těchto termínů je používána obecně v oblasti vzdělávání nebo i v jiných oblastech. V distančním vzdělávání však mají tyto pojmy mnohdy specifický význam a často pak dochází k nepřesnostem a tím k nedorozumění.

Hned na začátku si můžeme uvést jeden zásadní příklad rozdílné a často zavádějící interpretace velmi důležitých pojmů z oblasti vzdělávání. Jsou to pojmy celoživotní vzdělávání a další vzdělávání dospělých. Jistě jste si všimli, jak často jsou tyto pojmy v současné době používány, ale bohužel také různě nesprávně zaměňovány.

Termín **celoživotní vzdělávání** (Lifelong education) popisuje vzdělávání člověka v průběhu jeho celého života a zahrnuje především systém formálního vzdělávání, od mateřské školy po univerzitu, dále následné **další vzdělávání dospělých** v průběhu jejich ekonomicky produktivního věku, až po organizované vzdělávání seniorů (např. univerzita třetího věku - U3V). Pokud použijeme termín **celoživotní učení se** (Lifelong learning), zahrne v sobě nejen formální, ale i informální a neformální vzdělávání, každý jedinec se přece učí po celý život, od narození do smrti. Dokonce z hlediska objemu fakt a dovedností se toho nejvíce naučíme právě v nejranějším období našeho života, před vstupem do systému formálního vzdělávání.

Takže z tohoto úhlu pohledu je vzdělávání dospělých podmnožinou celoživotního vzdělávání, nikoliv synonymem. Jak často jsou ale kurzy dalšího

vzdělávání nazývány kurzy celoživotního vzdělávání apod. Dokonce zákonné normy používají tento termín nesprávně (viz. Zákon o vysokých školách).

Hlavní termíny systému distančního vzdělávání jsou zařazeny do následující tabulky s vysvětlením jejich významu:

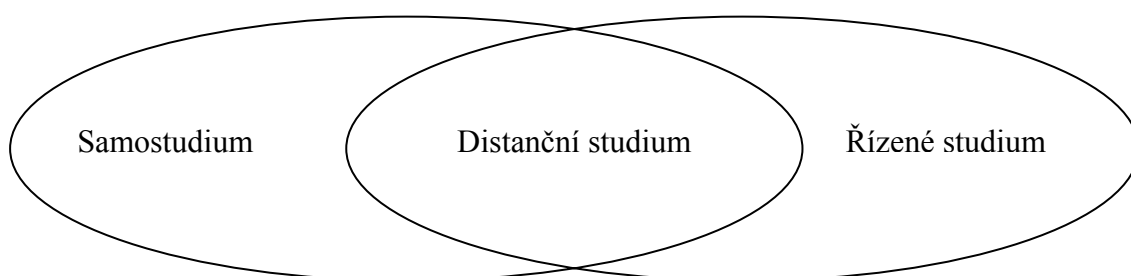
TERMÍN	VÝZNAM
<p>Tutor (někdy také mentor) V češtině nejlépe snad odpovídá termín poradce či konzultant.</p>	<p>Je najímán vzdělávací institucí pro řízení studujících v určitém modulu; stará se průběžně o skupinu cca 20 studujících, pomáhá jim při studijních obtížích, ale nevyučuje; vede semináře (tutoriály), jsou – li indikovány; průběžně konzultuje se studujícími dle jejich potřeby; hodnotí průběžné práce. Monitoruje studijní pokroky a upozorňuje vzdělávací instituci na různé nedostatky daného studijního modulu (např. opakující se problémy v některých pasážích studijního textu apod.) Tutor je nejbližším pomocníkem studujícího. Tutoři jsou pro svoji práci vyškoleni a v průběhu studia jsou managerem kurzu monitorování a hodnocení. Pouze kvalitní tutoři získají další smlouvu. Tutor je pedagogický pracovník!</p>
<p>Tutorial</p>	<p>Prezenční setkání, soustředění studujících daného modulu za účasti tutora. Počet i náplň tutorialů jsou předem stanoveny a je také zveřejněno, zda je či není účast na daném tutorialu pro studujícího povinná. Na tutoriále se nevyučuje, ale konzultuje nastudované učivo nebo trénují dovednosti.</p>
<p>Letní škola</p>	<p>Prezenční několikadenní (např. týdenní) setkání studujících za účelem získání dovedností, které se nelze naučit samostatným studiem. Vzdělávací instituce na tuto dobu najímá např. laboratoře, kde studující pracují pod odborným vedením. Vzdělávací instituce také zajistí kompletní zaopatření studujících v daném místě (ubytování, stravování aj.). Studující musí předem znát, kdy a kde se letní škola koná, aby si byl schopen zajistit osobní volno. Účast na letní škole je většinou povinná.</p>
<p>Závěrečná zkouška</p>	<p>Ukončení studijního modulu popřípadě celého kurzu se děje nejčastěji zkouškou. Vzdělávací instituce zvolí formu zkoušení a určí zkoušejícího. Např. ústní zkouška u autora modulu nebo zkoušení pomocí testu prostřednictvím PC apod. Termíny zkoušek a formu zkoušení zná studující na počátku studia.</p>
<p>Administrátor (nebo také logistik DiV)</p>	<p>Komunikuje se studujícími, vede evidenci autorů, tutorů příp. konzultantů; organizuje a eviduje zkoušky, vede evidenci studujících, zařizuje a organizuje tutoriály a event. další prezenční výuku.</p>

Lektor	Odborník, který zabezpečuje případnou prezenční výuku např. vede laboratorní cvičení apod.
Manažer kurzu	Organizační pracovník, který řídí přípravu studijního kurzu, realizaci a vyhodnocení pilotního kurzu a realizaci vlastního studia. Provádí také celkové hodnocení kurzu včetně finanční analýzy.
Autor textu (distančních opor)	Odborník, který zpracuje obsahovou část modulu s využitím optimálních didaktických postupů a metod (studijní text, scénář k výukovému filmu, podklady pro interaktivní program na CD aj). Tím jeho role končí. Může se však také nadále podílet na realizaci studia např. jako zkoušející nebo tutor.
Studijní modul	Výuková jednotka, většinou představuje studijní látku jednoho předmětu v rozsahu požadovaném pro daný typ studia.
Studijní kurz	Moduly z různých předmětů, účelově seřazené tak, aby bylo dosaženo požadované kvalifikace nebo dovednosti. Kurz bývá ukončen zpravidla zkouškou a udělením certifikátu o absolutoriu.
Studijní program	Akreditovaný souhrn modulů (předmětů) pro studium úplného graduálního studia ukončeného diplomem. Pokud souběžně existuje studijní program prezenčního studia, jsou oba programy totožné svým obsahem i rozsahem, liší se pouze vzdělávací technologií a standardní délkou studia.
Výukový balík	Soubor všech studijních opor, které studující potřebuje ke studiu a které dostane od vzdělávací instituce. Jsou to studijní texty, audio- a videokazety, průvodce studiem, studijní návod a případné další studijní materiály.
Sebehodnocení	Hodnocení úspěšnosti studia, které provádí studující během studia, vždy po ukončení uzavřeného oddílu (např. kapitoly). K tomuto účelu mu slouží soubor zpětnovazebních otázek a hodnotících úloh.
Vnější zpětná vazba	Hodnocení kurzu, které odborně provádí jiná než autorská organizace. Velmi dobrým nástrojem vnější zpětné vazby je také hodnocení studia absolventy po uplynutí určité doby od ukončení studia a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praxi.
Vnitřní zpětná vazba	Hodnocení, které provádí vzdělávací instituce např. dotazníky pro určitý náhodně vybraný vzorek studujících, kteří se vyjadřují ke studijním textům, organizaci studia etc.; dotazníky pro tutorů – průběh kurzu, organizační zajištění, kvalita studujících. Pravidelné vyhodnocování kvality podle předem stanovených kritérií je součástí sebehodnotící zprávy, kterou vypracovává vzdělávací instituce pro proces hodnocení vzdělávacích institucí realizovaný např. nezávislou institucí či MŠMT ČR.

<i>Virtuální univerzita</i>	Virtuální univerzita je server se softwarovým prostředím poskytujícím mnohostrannou podporu výuky. Prostřednictvím Internetu nebo Intranetu rozšiřuje výukové materiály, které mohou studující sledovat odkudkoliv pomocí běžného prohlížeče www, jako je Netscape nebo MS Internet Explorer. Výukové moduly mohou být v multimediální podobě, tj. vedle textů mohou obsahovat obrázky, fotografie, video a zvukové sekvence, hypertextové odkazy aj.
<i>eLearning</i>	Velmi široký pojem. Lze jej definovat jako multimediální podporu vzdělávacího procesu s použitím moderních informačních a komunikačních technologií, která je zpravidla realizována prostřednictvím počítačových sítí.

2. 2. Výhody a nevýhody distančního studia

Distanční vzdělávání charakterizujeme jako řízené samostatné studium. Velký důraz je kladen na samostatnost a nezávislost studujícího, ale to neznamená, že je samoukem! V průběhu studia má pedagogickou podporu (tutora) a celý systém je připraven tak, že řídí postup studia a částečně také ovlivňuje jeho tempo (studijní opory dávkuje učivo, jsou doporučovány průběžné kontrolní písemné úkoly s termíny odevzdání a prezenční tutoriály s nutností být připraven k diskusi nad prostudovaným obsahem apod.). Dobře metodicky připravené studium tedy těží z výhod samostudia i studia řízeného pedagogem, jak je to názorně vyjádřeno na následujícím diagramu. (autorka L. Rohlíková)

Korektně je však třeba říci, že distanční studium má také řadu nevýhod, protože jak samostudium tak i řízené (prezenční) studium má své nevýhody. Do jisté míry lze při přípravě distančního studia některé zápory minimalizovat a naopak, klady obou metod maximálně využít. Následující schéma, zpracované podle L. Rohlíkové, uvádí přehled těchto specifík z hlediska studujícího.

Distanční studium			
Samostudium		Řízené prezenční studium	
-	+	+	-
Doma se nemohu pořádně soustředit, není klid ani čas na učení, chybí mi prostor k učení	Studuji doma, nemusím nikam docházet, ušetřený čas mohu věnovat učení	Mám jasně stanovený čas kdy se věnuji studiu. Výuce podřizují svůj denní režim, soustředím se a vše ostatní jde stranou	Musím do výuky docházet nebo dokonce dojíždět, to mi zabírá čas
Nemám okamžitou kontrolu, zda postupuji správně	Sám si volím postup studia	Pedagog mi pomáhá vybrat nejlepší postup studia a kontroluje mě v průběhu výuky	Nemohu si sám volit postup studia ani se cíleně více věnovat obsahovým pasážím, které jsou pro mne důležité nebo mne více zajímají
Nic mě nehoní, tak postupuji pomalu	Studuji podle svého denního rytmu	Pedagog volí rytmus studia a usměrňuje jej tak, aby bylo možné jej ve stanoveném čase zvládnout	Nemohu postupovat podle svého rytmu, ostatní mne zdržují nebo naopak nestíhám
Nemám s kým bych se radil v průběhu studia a konzultoval s ním problémy	Musím se mnohem více snažit a to, co si sám zjistím, si lépe pamatuji	Mohu se pedagoga zeptat na otázky, které se vynořují při studiu, tedy okamžitě	Nechci ostatní zdržovat dotazy a obtěžovat svými problémy, bojím se zeptat přede všemi, abych nevypadal jako hlupák apod.
Nemám, s kým bych se mohl porovnat v průběhu studia	Spoléhám sám na sebe, nikdo mně neruší a nezdržuje tím, že pomaleji chápe, zbytečně se opakuje apod.	Mohu se poradit se svými spolužáky a vidím, jak jsem v porovnání s nimi úspěšný	Ostatní studující mě rozptylují a zdržují

Σ Souhrn: Terminologie distančního vzdělávání se v některých pojmech odlišuje od terminologie standardního prezenčního vzdělávání. Souvisí to zejména s odlišnými metodami a s využitím technologií. Odráží odlišný princip předávání znalostí a dovedností, metodické prvky zpětné vazby a hodnocení pokroku studujícího. Přes všechna pozitiva, která metodické prvky distančního studia zajišťují pro studujícího, má distanční forma studia i svá negativa, se kterými se musí studující poprat. Pro některé jedince, mohou být tato negativa nepřekonatelným problémem. Pro ně tato forma studia není vhodná.

Kontrolní otázky a úkoly pro studujícího:

1. *Jakým způsobem se provádí hodnocení studijního výsledku při samostatném řízeném studiu?*
2. *Jak je při distančním studiu zajištěno získávání dovedností?*
3. *Jaký je obsahový rozdíl mezi termíny vzdělávací kurz, program a modul?*

POT - Práce opravovaná tutorem č. 1

Vypracujte odpověď na následující otázku v rozsahu max. 500 slo, tedy asi na půl stránky A4. Pozor, bude-li rozsah delší, tutor Vám práci vrátí k přepracování! Snažte se psát výstižně, jasně. Využijte svých dosavadních znalostí a osobních zkušeností s touto formou studia. Tuto odpověď zašlete svému tutorovi, který ji posoudí a sdělí Vám své hodnotící stanovisko.

Co považujete Vy sám (sama) za hlavní výhody a nevýhody distančního studia. Pokuste se navrhnout, jak lze některé nevýhody distanční formy studia nápravit

KAPITOLA 3

Studijní cíle kapitoly

Po prostudování této kapitoly budete umět:

- *popsat historii vzniku a rozvoje distančního vzdělávání ve světě a u nás*
- *vyjmenovat jaké jsou současné hlavní evropských i světové distanční univerzity*
- *popsat současný trend rozvoje distančního vzdělávání ve světě*
- *vysvětlit rozdíl mezi distančním a otevřeným vzděláváním*

Čas na studium: Tato kapitola není rozsáhlá a její obsah by Vás mohl zajímat. Opět doporučuji počítat s 2 hodinami intenzivní práce. Úkol je jednoduchý, ale možná od Vás bude vyžadovat trochu se zamyslet a zavzpomínat.

Klíčová slova: korespondenční studium, distanční univerzity, otevřené vzdělávání, duální model, síť distančního vzdělávání

3.1. Stručná historie vzniku distančního vzdělávání

Rozvoj individualizované výuky, v níž účastníci jsou méně závislí nebo zcela nezávislí na učitelích, má historii sahající do poloviny 19. století. Tehdy v Anglii i Francii došlo se vznikem poštovních služeb k postupnému rozvoji **korespondenční formy studia**, která se rozšířila i do dalších evropských států (Německo, Rakousko-Uhersko). První záznamy o této formě studia se datují od roku 1840, kdy Angličan sir Izaak Pitman inicioval vyučování stenografie korespondenční formou. Koncem 19. století se korespondenční vzdělávání začalo šířit do Ameriky, Kanady a Austrálie. V Evropě zaznamenalo největší rozvoj v Anglii, v Německu a ve skandinávských zemích.

Na počátku 20. století, a zejména pak během I. světové války a po ní, bylo nutné radikálně restrukturalizovat hospodářství. Rychlý technický pokrok, nástup žen do průmyslu i služeb a masivní migrace obyvatelstva znamenaly mj. **vystupňované požadavky na vzdělávání**. Ve 20. a 30. letech zasáhl do této sféry i rozvoj **kinematografie a rozhlasového vysílání** (v r. 1926 jsou první vzdělávací pořady zařazeny do vysílání rádia Luxenbourg a v následujícím roce zahajuje vysílání těchto programů i Radiofonický institut v Paříži).

V této době přestává být korespondenční vzdělávání pouze soukromou záležitostí, některé státy (zejména s velkou rozlohou a řídkým osídlením) se začínají korespondenčním způsobem zabývat i na vládní úrovni. V roce 1920 bylo v Sovětském svazu zahájeno korespondenční vysokoškolské vzdělávání, významné byly zkušenosti zejména s korespondenční výukou technických oborů.

V roce 1937 zahájilo první rozhlasové univerzitní kurzy Radio Sorbonne ve Francii a v roce 1939 bylo v této zemi založeno Národní centrum distančního

vzdělávání Centre National d'Enseignement à Distance (CNED). Jeho úkolem bylo řešit problém základního a středního vzdělávání dětí a mládeže v okupovaných částech Francie. Vysílání radia Sorbonne bylo velmi rychle následováno vysíláním univerzit v Bordeaux, Lille, Nancy a Štrasburku, a to na jejich vlastních vlnových rozsazích.

Po II. světové válce nastává další rychlý rozvoj zejména profesního vzdělávání pomocí distančních (zpočátku většinou jen korespondenčních) kurzů. Počet studujících vzrostl např. ve Francii na desetitisíce a koncem šedesátých let překročil 100 000. Podobná je situace ve Velké Británii a v Západním Německu. Vzdělávací kurzy začala vysílat stanice BBC a další stanice ve Velké Británii. Postupně se objevují nové techniky záznamu zvuku i obrazu a Telstar (1962) otevírá novou éru užití satelitů v telekomunikaci a pronikání těchto technologií i do vzdělávání.

Do tohoto období patří i vznik **první otevřené distanční univerzity - Open University (OU)** ve Velké Británii. Restrukturalizace britského průmyslu za vlády premiérky Margaret Tacherové a zvýšené požadavky na kvalifikaci pracovníků v průmyslu i službách, se promítly do nutnosti rozšířit počet vysokoškolských absolventů, a to ze 7% (na počátku 60. let) až na 20 %. Pro tento účel byl zvlášť ustaven vládní výbor a ten navrhl v r. 1967 obsahovou a organizační strukturu i pracovní náplň nové instituce – distanční univerzity.

Ta byla oficiálně založena Královskou listinou v červnu 1969 a přijala výše uvedený název. Jako sídlo nové univerzity bylo záměrně vybráno město Milton Keynes, ležící zhruba v trojúhelníku mezi největšími britskými univerzitními sídly – Oxford, Cambridge a Londýn. První vysokoškolské distanční studijní programy zde byly otevřeny v roce 1971. Záhy se ale ukázalo, že mnozí zájemci o toto studium nemají dostatečné vstupní znalosti, aby zvládli vysokoškolské studium, a proto byly vytvořeny různé typy vyrovnávacích dílčích modulů, které začala OU nabízet všem, kdož měli o další studium zájem. Dnes poskytuje OU ve Velké Británii nepřeborné množství modulů a kurzů pro celoživotní zájmové i graduální vzdělávání, včetně plnohodnotného vysokoškolského studia v řadě oborů. Např. absolventi bakalářského studia MBA (Master of Business Administration) jsou velmi vyhledáváni na trhu práce, protože jeho kvalita je velmi vysoce hodnocena při srovnání s jinými vzdělavateli.

Plné dva roky tedy pracovaly týmy špičkových pedagogů renomovaných britských univerzit na tvorbě prvních studijních programů nové univerzity. Studium bylo od začátku uvažováno jako **distanční**, aby umožňovalo plnou ekonomickou aktivitu studujících. Zároveň bylo zahájeno budování **sítě studijních středisek** po celém území (v současné době jich je v Británii kolem tří set), aby byl splněn požadavek **lokální dostupnosti**. Otevřeností studia se přitom rozumí úplné zrušení vstupních požadavků, kladených na zájemce o studium. Velmi podstatný je ale fakt, že dodnes je OU v Británii finančně podporována státem. To je také jeden z důvodů velké dostupnosti. Školné není vysoké, studijní materiály jsou relativně velmi levné, podpora studijních středisek je zdarma.

Distanční vzdělávací instituce vznikají následně v mnoha dalších zemích v Evropě a ve světě, také díky legislativní podpoře této formy vzdělávání, kterou bylo ukotveno ve vzdělávacích systémech těchto zemí. V 70. letech podpořila řada zemí

rozvoj dalšího profesního vzdělávání legislativou – Francie 1971, Belgie, Itálie 1973, Nizozemí, Německo, Švédsko 1974. V 80. a 90 letech, díky překotnému vývoji komunikačních technologií, získává distanční vzdělávání na významu, zejména v oblasti dalšího profesního vzdělávání, a stává se důležitou součástí vzdělávacího systému v řadě evropských zemí.

V poslední dekádě 20. století se vznik a vývoj distančních univerzit urychlil a rozšířil celosvětově, zejména díky technologiím a eLearningu. Velmi aktivně se rozvíjejí otevřené distanční univerzity v Asii, zejména v Číně (např. Hong-Kong Distance University, Shanghai Television University), v Americe nebo v Rusku.

3.2. Současné distanční univerzity

Tento typ otevřeného distančního vzdělávání se velmi rychle rozšířil a **Open Universities** jsou rozšířeny po celé západní Evropě. Jejich zřízení mělo za následek také výrazný vzestup zájmu o vzdělání, které lze získat v průběhu ekonomického života, při pracovním, rodinném i společenském zatížení.

Vybrané hlavní evropské distanční instituce

Název instituce	Stát	Založ.	Struktura	Typ studia*
Service de l'Enseignement à Distance	Belgie	1959	Distančně vzdělávací státní škola zřízená vládou francouzsky mluvící komunity Belgie	VK
Stuurgroep Open Hoger Onderwijs	Belgie	1987	Centrum řízené konsorciem vlámských univerzit a VŠ, 6 studijních center	VK
Danish Association of OU (DAOU)	Dánsko	1982	Asociace 3 univerzit vzdělávajících duálně	GSP VK
Finnish Association for Distance Educat. (FADE)	Finsko	1991	Členy jsou všechny finské univerzity, decentralizovaná administrativa, hustá síť středisek, zejména kurzy pro dospělé	VK GSP pouze bakalářské
Centre National de l'Enseignement à Distance	Francie	1939	Spojuje instituce Ministerstva školství a výzkumu, 8 vzdělávacích poboček v regionech	GSP PGS VK
National Distance Education Centre (NDEC)	Irsko	1982	Dnes součást Dublin City University, 40 studijních center, kde probíhá podpora studentů studijních programů a certifikovaných kurzů	GSP VK
Centro Nazionale	Itálie	1992	Konsorcium zřízené Ministerstvem školství a výzkumu pro spolupráci	VK

Network per l'Università Ovunque Nettuno (NETTTUNO)			univerzit a podniků, vysílání vzdělávacích pořadů prostřednictvím satelitu a Internetu	
Feruniversität (FernUni)	Německo	1974	Centralizovaná akademická a administrativní pracoviště v Hagenu, 6 fakult, 64 studijních center	GSP VK
Open Universiteit Nederland (OUNL)	Nizozemí	1984	Nezávislá instituce zřízená zákonem, součást holandského systému školství, 18 stud. center	GSP PGS VK
Universidade Aberta (UnivAb)	Portugal.	1988	Centralizovaná akademická a administrativní pracoviště v Lisabonu, studijní centra V Portu a v Coimbre	GSP, PGS, VK
Universidad Nacional de Educación a Distancia (UNED)	Španělsko	1972	Klasická otevřená distanční univerzita, 11 fakult, 67 studijních center	GSP PGV VK
Swedish Association for Distance Education (SADE)	Švédsko	1884	Národní asociace sdružující duálně fungující univerzity, decentralizovaný systém, síť studijních center	VK GSP pouze kombinov. formou
The Open University (UKOU)	Velká Británie	1969	Klasická distanční univerzita, centralizovaná akademicky a administrativně. 306 studijních center v Británii, 46 v zahraničí	GSP PGS VK

* VK – různé vzdělávací kurzy, GSP – graduální studijní programy, PGS – postgraduální studium

Distanční vzdělávání je nepochybně také zajímavým z hlediska ekonomického, respektive jako podnikatelská činnost. V Evropě i v Americe se mu věnuje, na velmi kvalitní úrovni, řada soukromých vzdělávacích institucí a tento trend přichází postupně i do ČR. Samostatnou skupinu vzdělávacích aktivit, realizovaných převážně cestou eLearningu tvoří také tzv. vzdělávání zaměstnanců (firemní vzdělávání) nebo profesní další vzdělávání, často organizované profesními komorami. Dobrým příkladem může u nás sloužit Komora daňových poradců.

V EU působí v současnosti oblasti DiV:

- **Veřejné distančně vzdělávací instituce** – např. *CNED* (Francie)
- **Soukromé distančně vzdělávací instituce** – např. *Maturaschule Dr Roland* (Rakousko)
- **Distanční univerzity** – např. *FernUniversität* (Německo), *Open University* (Velká Británie), *Open Universiteit Nederland* (Nizozemí), *Universidad Nacional de*

Educación a Distancia a Universidad Oberta de Catalunya (Španělsko), *Universidade Aberta* (Portugalsko), *Elliniko Anikto Panepistemio* (Řecko).

- **Tradiční univerzity** vzdělávající prezenčně, které některé své studijní programy nabízí také v distanční formě studia např. *Aalborg University* (Dánsko), a dnes už také *VŠE v Praze* a *Ostravská univerzita* (ČR).

Počty studujících otevřeného a distančního vzdělávání neustále výrazně vzrůstají, jak uvádějí evropské statistiky. V následující tabulce uvádíme některé příklady evropských distančních univerzit a nárůstu jejich studujících, jak jej uvádějí statistiky EADTU (European Association of Distance Teaching Universities).

Název univerzity	Sídlo	1987/88	1992/93	Přírůstek %
Open University	Velká Británie (Milton Keynes)	96 200	130 000	+ 35,1
Open Universiteit Nederland	Nizozemí (Heerlen)	33 500	60 000	+ 79,1
Fernuniversität	Německo (Hagen)	30 000	53 000	+ 76,7
Universidad Nacional de Educación a Distancia (UNED)	Španělsko (Madrid, Valencie)	83 100	127 000	+ 52,8
Universidade Aberta	Portugalsko	-	4 500	

Teoretické zahraniční studie uvádějí odhady, že samostatná distanční univerzita se může „využít“ v prostoru (ve státě nebo několika přilehlých státech bez jazykové bariéry) kde žije minimálně 10 mil. obyvatel. Finančně náročný vzdělávací projekt Otevřené univerzity si mohou dovolit jen ekonomicky vyspělé země. Jiné státy podporují rozvoj distančních vzdělávacích programů na tradičních univerzitách, vzdělávajících prezenčně.

Také v ČR bylo počátkem 90. let rozhodnuto, že nebude podporován vznik samostatné veřejné, státem podporované distanční univerzity, ale podpora se bude orientovat na prosazení tzv. **duálního modelu**. To znamená, že univerzity a vysoké školy mají mít možnost připravit a akreditovat své studijní programy v alternativních formách studia (prezenční a distanční) nebo kombinaci těchto dvou forem. Toto rozhodnutí je zakotveno ve vysokoškolském zákoně a ve vyhlášce Akreditační komise.

Během pěti let byly akreditovány první tři vysokoškolské distanční studijní programy – bakalářský program Aplikovaná informatika na Přírodovědecké fakultě Ostravské univerzity, navazující magisterský studijní program Podniková ekonomika a management na Podnikohospodářské fakultě VŠE v Praze a nejnověji pak doktorský (postgraduální) distanční studijní program Aplikovaná matematika na Fakultě chemicko-inženýrské VŠCHT v Praze. Mnoho vysokých škol zatím dokázalo připravit studijní programy alespoň v kombinované formě studia (kombinace prezenční a distanční formy studia) a lze předpokládat, že postupně se budou i tyto programy měnit na distanční, tak jak to bude vyžadovat praxe – poptávka a potřeby studujících.

Projekt české distanční univerzity je nejspíše zajímavou vizí pro budoucnost a bez vstupu soukromého kapitálu nebude asi v ČR v dohledné době realizovatelný. Nic to nemění na faktu, že samostatná distanční univerzita je nejvíce efektivním řešením pro systémové celoživotní vzdělávání.

Současný stav ve vyspělých zemích je možné charakterizovat jako masové využití satelitních televizních i rozhlasových signálů pro šíření vzdělávacích pořadů (zahrnujících všechny věkové stupně i pestrout paletu profesí a zájmů). Nabídka nových služeb, umožňovaných integrací údajů, textu, zvuku i obrazu, směřuje dokonce k předstihu požadavků institucionálních uživatelů. Od poloviny sedmdesátých let se šíří i optické paměti a počítačové vybavení CD-ROM otevřelo nové perspektivy i v oblasti distančního vzdělávání (jež může být navíc i interaktivní). Poslední novinkou v této oblasti je možnost využití počítačových sítí a postupné formování tzv. virtuálních univerzit a „vzdušných univerzit“ (Virtual University, University of Air). Hlavním didaktickým prvkem a technologickým prostředkem distančního vzdělávání se stává tzv. eLearning.

3.3. Otevřené vzdělávání a distanční vzdělávání

Slova „otevřené“ a „distanční“ se velmi často užívají spolu ve spojitosti se vzděláváním, zejména v zahraničních materiálech o vzdělávání. Někdy to vede i k záměně těchto termínů a jejich automatickému užívání bez znalosti hlubšího obsahu.

Hlavní znaky otevřeného a distančního vzdělávání, kterými se odlišuje od tradičních forem spočívají v tom, že studenti mají mnohem více možností kdy, kde a jakou rychlostí studovat – je tedy více zaměřené na studující a méně svázané s nahodilými překážkami, jako např. kdy se uvolní místo v konkrétním kurzu.

Další překážkou, kterou se právě tzv. otevřené vzdělávání snaží odstranit, jsou vstupní požadavky, ať už ve smyslu nezbytné dosažené kvalifikace nebo i ve známém „je třeba znát“. Pochopitelně tím vyvstávají i problémy, které vytvářejí nevýhody otevřeného vzdělávání. Velmi rozdílné vstupní znalosti studujících znamenají komplikace organizační – prodlužování doby studia, přesunování studujících do jiného modulu studijního kurzu, kde si může své vstupní nedostatky ve znalostech doplnit, náročnější práce pro tutora, frustrace pro studujícího apod. To jsou komplikace, které je třeba velmi dobře zvážit, pokud se do přípravy otevřeného distančního studia chceme pouštět.

Především je ale v ČR překážka legislativního charakteru. Např. v rámci graduálního studia na VŠ nelze připustit plně otevřené distanční studium, protože zákonnou podmínkou ke vstupu do studia vysokoškolského studijního programu je kvalifikační stupeň maturita.

Otevřené vzdělávání, jak už sám název napovídá, pojednává o příležitostech ke vzdělávání, které jsou lidem volně přístupné. Ve skutečném Centu otevřeného vzdělávání si lidé například mohou prohlédnout a sami se rozhodnout, co podle svých vlastních zájmů nebo potřeb chtějí studovat. Sami si mohou určit kde, kdy a jakým tempem chtějí studovat. V ideálním případě si mohou zvolit také formu studia -

např. multimedia, standardní distanční formu s tištěnými studijními pomůckami, eLearning atd., prostě způsob učení, kterému dávají přednost.

Σ Souhrn: Výhody DiV byly již ověřeny v řadě vyspělých zemí. Evropská síť distančních vzdělavatelů je velmi rozsáhlá a umožňuje rozšířit vzdělávací nabídku prakticky bez omezení. Nárůst zájmu o kvalitní distanční studium je obrovský a dává tušit, že budoucnost vzdělávání v ČR půjde také směrem k rozšíření nabídky distanční formy studia, zejména pak díky využití informačních a komunikačních technologií.

Kontrolní otázky a úkoly pro studujícího

1. *Vzpomeňte si, zda jste byli přítomni videokonferenci nebo přednášce přenášené prostřednictvím telekomunikačních prostředků - on-line vysílání přes Internet apod. Jak na Vás tato forma komunikace působila a jaký byl její efekt ?*
2. *Jaké jsou dva hlavní modely systému distančního vzdělávání, realizované v evropských zemích?*

POT - Práce opravovaná tutorem č.2

Zjistěte si, jak je škola kde nyní studujete, využíváno jiných než písemných studijních pomůcek (videofilmy, audiozáznamy, interaktivní počítačové programy apod.). Zamyslete se nad tímto faktem a napište svůj názor, kdy jsou tyto pomůcky užitečné, kdy jsou zbytečné, jaké jsou jejich přednosti a případné nedostatky, kteří pedagogové obecně více využívají takovéto pomůcky pro výuku a s čím to asi souvisí?

Rozsah Vaší práce je opět maximálně 500 slov.

Kapitola 4

Studijní cíle kapitoly

Po prostudování této kapitoly budete schopni:

- vysvětlit základní model distančního studia;
- popsat etapy průběhu distančního studia;
- popsat model fungování národního systému DiV;
- popsat organizaci a činnost studijního centra ve vzdělávací instituci.

Čas na studium: Tato kapitola pro Vás bude možná trochu náročnější. Obsahuje systémové poznatky, které pro Vás budou asi nové. Proto si na ni připravte dostatek času a soustředte se na práci. Předpokládám, že ji zvládnete tak za 3 hodiny intenzivní práce.

Klíčová slova: distanční vzdělávací instituce, studijní středisko, centrum distančního vzdělávání, studijní servis, organizace studia, nabídka studijních produktů

4.1. Model distančního studia

HLAVNÍMI PRVKY SYSTÉMU DiV JSOU:

- a) studující;
- b) vzdělávací instituce
 - odborný personál (autoři studijních materiálů, tutoři, konzultanti),
 - management vzdělávací instituce,
 - administrativní personál,
 - technici a údržbáři,
 - produkční a zasilatelská střediska,
 - informační střediska,
 - regionální studijní střediska (event. síťově propojená),
 - poradenská střediska,
- c) informační a studijní materiály
- d) komunikační prostředky

Studující distančního vzdělávání jsou dospělí jedinci, schopní samostatného studia pod dohledem vzdělávací instituce a s pomocí didakticky dobře zpracovaných studijních pomůcek. Příkladují studiu velký význam a mají pro ně výraznou motivaci.

Vzdělávací instituce nabízí studujícímu studijní kurz nebo program a zodpovídá za jeho kvalitu. Organizuje vlastní průběh studia, podává studujícímu veškeré informace a dodává studijní materiály, zajišťuje mu všestrannou podporu během studia.

Pro každý studijní kurz nebo program připraví vzdělávací instituce **informační materiály a studijní pomůcky**. Každý modul (předmět) studia má studijní materiály sebrány ve výukovém balíku, který je studujícímu doručen poštou nebo jej dostane při osobní účasti na prvním prezenčním setkání, po splnění předepsaných podmínek (úspěšné ukončení předcházejícího modulu, zaplacení správného poplatku event. ceny studijních materiálů apod.).

Vzdělávací instituce musí **zajistit způsob komunikace** mezi studujícím a ostatními prvky celého systému. V praxi to znamená, že musí být vybavena dostatečným počtem telefonních linek, dostupným faxem. V současné době se komunikace výrazně přesouvá do elektronického prostředí, přesto však se nedoporučuje zcela vyloučit možnost jiné komunikace, zejména v případě starších osob, které přístup k elektronickým médiím nemají nebo mají bariéru v jejich používání. Pochopitelně, je-li kurz prezentován jako elektronický (elearning), je převažující a preferovaný způsob komunikace definován zcela jasně. Instituce musí zajistit dostatečné množství vyškolených tutorů (konzultantů) a jejich technické vybavení tak, aby každý studující měl spojení se svým tutorem, který jej povede při studiu daného modulu. Vzdělávací instituce by měla být napojena na **sít' studijních středisek** pro distanční vzdělávání v regionech a informovat studujícího, kde je pro něj nejbližší studijní středisko vybavené dostupnými telekomunikačními prostředky.

Vlastní studium probíhá převážně **mimo učebny** příslušné vzdělávací instituce (nejčastěji v domácím prostředí), je úplně **individualizováno**, takže se nemusejí vytvářet studijní skupiny. Praxe ale ukazuje, že studijní skupiny jsou vhodné, protože většina studujících si přeje komunikovat v uzavřené skupině, navazovat studijní kontakty a radit se mezi sebou, mít jistotu konzultanta, kterého znají i osobně atd. Také pro účely řízení a organizace studia je vytváření studijních skupin efektivní. Setkávání studujících je tedy možné buď z jejich vlastní iniciativy anebo pro speciální didaktické či socializační účely při tutoriálech. Při eLearningu je nahrazeno elektronickým diskusním prostředím, chaty aj.

Vzhledem k tomu, že samostatným studiem **lze získat pouze vědomosti, ale nikoliv dovednosti**, bývá také častou součástí distančního studia **prezenční část** (soustředění, nejčastěji tzv. letní škola). Tato část, která vyžaduje osobní přítomnost studujícího na povinném prezenčním studiu, musí být oznámena studujícímu před započtím studia a musí být perfektně organizačně zajištěna tak, aby studujícímu nevznikaly zbytečné časové a tedy i finanční ztráty. Distanční forma studia tedy **nevylučuje prezenční část** tam, kde je to nezbytně nutné pro kvalitní a úplné zvládnutí obsahu studia.

Toto je velmi častým omylem vzdělavatelů. Domnívají se totiž, že distanční studium je formy studia, která vylučuje prezenční setkání studujících s pedagogem. Někteří autoři říkají, že rozsah prezenčních setkání musí být optimální vzhledem k možnostem studujících a potřebám obsahu studia. Velmi dobře vystihuje řešení tohoto problému Dr. Eva Dvořáková, ředitelka Centra celoživotního vzdělávání na TU v Liberci: „Počet a rozsah prezenčních setkání musí být takový, aby jejich další snižování znamenalo ohrožení pro kvalitu studia“. Jinými slovy, tam kde jsme si jisti, že lze obsah zvládnout samostudiem z připravených studijních opor, nemusíme tutoriál připravovat. Tam kde lze předpokládat studijní problémy nebo kde je třeba trénovat dovednosti, tam připravíme prezenční setkání a zorganizujeme jej tak, aby se studující skutečně mohli účastnit.

Zejména při vysokoškolských studijních programech, které se realizují distanční formou studia, je tato podmínka zcela jednoznačná. Absolventi dostávají stejný diplom jako studenti prezenčního studia. Musejí tedy absolvovat stejný rozsah laboratorních cvičení nebo jiných tréninkových aktivit, jako studenti denního studia. Jejich výstupní znalosti, ale i dovednosti musí být srovnatelné!

Pro DiV je dále typická **vysoká úroveň a komplexnost studijního servisu**, který zahrnuje poradenství při volbě, sestavování a plánování osnov, prodej, výpůjčky a distribuci všech studijních materiálů, provoz technicky vybavených studijních středisek, konzultace po telefonu i (v existující počítačové síti) e-mailem. Obsah učiva v kurzech celoživotního vzdělávání může být značně flexibilní (až individualizovaný), protože lze využívat sestav z tematicky vyhraněných **modulů** (relativně samostatných bloků učiva). Tím je umožněno rychle reagovat na měnící se vzdělávací potřeby (např. v závislosti od trhu práce).

4.2. Model národního systému DiV

Efektivně fungující celonárodní systém distančního studia tvoří několik rovin:

1. rovina celonárodní, koordinační – Národní centrum distančního vzdělávání
2. rovina obslužná – síť studijních středisek s regionální působností, vhodně napojených na NCDiV
3. rovina výkonná – centra distančního vzdělávání ve vzdělávacích institucích

V současné době jsou vytvořeny některé základní prvky tohoto systému, do konečné, takto uspořádané podoby je však ještě hodně daleko. Hlavním důvodem pomalého tempa a komplikací jsou především problémy samotných vzdělávacích institucí a jejich zájmu se podílet na utváření takového systému a na rozvoji distančního vzdělávání vůbec. Chybí větší zastřešovací podpora státu. Ta je v současné době orientována spíše směrem k samotným vzdělávatelům a formou grantové finanční podpory cílena na přípravu konkrétních vzdělávacích aktivit. Vzdělavatelé nemají žádnou povinnost a zatím ani potřebu se sdružovat při těchto aktivitách, hledat společná řešení a platformu pro spolupráci. Ta by mimo jiné také výrazně zlevnila přípravu a tedy i následnou realizaci dílčích vzdělávacích produktů.

4.2.1. Národní centrum distančního vzdělávání

NCDiV je národní koordinační centrum pro rozvoj distančního vzdělávání. Jeho úkolem je především všemi prostředky podporovat zájem vzdělávacích institucí o využití distanční technologie, vznik co největší sítě studijních středisek a center DiV na území ČR, tvorbu kvalitních distančních vzdělávacích kurzů a programů a šíření informací o možnostech distančního studia u nás. Současně plní funkci školicího orgánu pro přípravu a vzdělávání pracovníků distančního vzdělávání. Organizuje vzdělávací kurz pro realizátory DiV a vydává registrované osvědčení jeho absolventům.

Jeho role je koordinační, nemá však žádné větší pravomoci a spolupracuje s vysokými školami i dalšími vzdělávacími institucemi na základě dobrovolnosti, zájmu a vzájemného respektování se.

Sídlem Národního centra distančního vzdělávání je přímo řízená organizace MŠMT, výzkumný ústav – Centrum pro studium vysokého školství, U Lužického semináře 13/90, Praha 1 – Malá Strana. Bližší informace naleznete na www.csvs.cz

4.2.2. Studijní střediska distančního vzdělávání

Všechny dosud uvedené informace a fakta jednoznačně ukazují, že distanční vzdělávání je záležitost systémová ve smyslu fungování vzdělávací instituce jako systému do sebe zapadajících prvků. Podcenění jednotlivých prvků tohoto systému může vést k problémům, které v konečné fázi mohou být fatální.

Není třeba přehánět, ale faktem je, že např. nekvalitní studijní opory, nedostatky v organizaci studia, nekompetentní nebo přetížení tutoři, nedostatek komunikace se studujícími, malá informovanost, špatně fungující elektronický systém řízení studia, neschopnost nebo neochota vzdělatelů přizpůsobit se studijním potřebám a časovým možnostem studujících, nedostatek zájmu o konkrétní potřeby jednotlivých studujících a mnoho dalších i zcela drobných nedostatků může být pro studující nepřekonatelným problémem nebo důvodem ke špatným výsledkům nebo i k předčasnému ukončení studia. Nejlepší propagací studijních produktů jsou výsledky a spokojenost studujících. Při distančním studiu dospělých osob v rámci kurzů a programů celoživotního vzdělávání je nutné přistupovat ke studujícím jako ke klientům a i to je někdy pro nezaškolené učitele komplikací. Vzdělávací zařízení si velmi pomalu buduje svůj dobrý kredit a naopak velmi rychle jej může ztratit.

Jednou z největších výhod distanční formy je nezávislost na vzdálenosti vzdělávaného a vzdělatelů. Při současném rozvoji technologií lze studovat teoreticky na jakékoliv vzdělávací instituci, nezávisle na místě bydliště studujícího. Přesto ale doporučená prezenční setkání nebo povinné tutoriály či letní školy vyžadují osobní přítomnost studujícího na výuce. Čím vzdálenější je škola, tím větší vznikají pro studujícího náklady časové a finanční.

Velké distančních vzdělávací instituce to řeší zakládáním lokálních **studijních středisek**. Jedná se většinou o počítačovou učebnu s internetem, knihovnu se všemi texty a studijními oporami pro jednotlivé studijní produkty, aktuálně nabízené studujícím a dva pracovníky (může jich být pochopitelně i více), kteří mají toto středisko na starosti. Co je **úkolem střediska distančního vzdělávání**:

- Realizovat v daném regionu poradenskou a informační činnost pro zájemce o distanční studium poskytované vzdělávací institucí (graduální vysokoškolské programy nebo kurzy celoživotního vzdělávání).
- Spravovat učebnu DiV a umožňovat distančním studujícím v daném regionu přístup k počítačové síti a případně k dalším technickým prostředkům, které jsou pro studium vyžadovány a nemá je každý studující vždy k dispozici.
- Umožňovat účast studujících na „videokonferencích a podobných podpůrných aktivitách.
- Umožňovat realizaci tutoriálů v místě bydliště studujících nebo jeho okolí. Pokud je v daném regionu skupina studujících určitého studijního produktu vyplatí se, aby tutor přijel za studujícími a uspořádal tutoriál v blízkosti jejich bydliště.

- Spravovat knihovnu distančního vzdělávání. Knihovna by měla obsahovat všechny studijní opory, které jsou využívány ve všech studijních produktech tak, aby si je mohl prohlédnout zájemce o studium a mohl zvážit svůj zájem.
- Poskytovat zázemí pro realizaci zkoušek. Zkoušející může přijet realizovat prezenční zkoušení více studujících do studijního střediska. Pokud probíhá zkouška elektronickou formou, zajistí její regulérnost pověřený pracovník studijního střediska.

Příkladem dobré praxe může být spolupráce VŠB-TU Ostrava a TU Liberec. Obě tyto vysokoškolské instituce mají svá Centra distančního vzdělávání a navzájem si umožňují jejich využití jako regionálních středisek distančního vzdělávání. Je jistě výhodnější ekonomicky i časově, když jeden tutor pojedje např. do Liberce a zrealizuje zde prezenční tutoriál se studujícími z daného regionu, než aby např. 15 studujících muselo jet na dvou nebo tříhodinový tutoriál do Ostravy.

Služby lokálního střediska distančního vzdělávání může pochopitelně smluvně využívat více vzdělávacích institucí, které se mohou podílet na jeho provozu. Síť lokálních středisek distančního vzdělávání vytváří celonárodní obslužnou rovinu pro distanční vzdělávání. V ČR tato síť dosud nebyla vytvořena. Existuje pouze několik středisek distančního vzdělávání, většinou při vysoké škole např. Středisko DiV při TU v Liberci nebo při VŠB-TU Ostrava, při Západočeské univerzitě v Plzni nebo Palackého univerzitě v Olomouci.

Doporučuji Vám udělat si malou přestávku na osvěžení. Pokud jste četli s plným soustředěním jste jistě unaveni. Co si uvařit dobrou kávu nebo dát sklenici piva. Jste pracovití, zasloužíte si odměnu! Určitě budete mít potom větší chuť pokračovat ve čtení.

4.2.3. Centrum distančního vzdělávání ve vzdělávací instituci

Každá vzdělávací instituce, která připravuje a nabízí distanční vzdělávání, potřebuje pro jeho zajištění vytvořit **organizační a řídicí jednotku – logistické centrum - Centrum distančního vzdělávání při vzdělávací instituci.**

Tato potřeba je nezbytná také v těch institucích, které učí současně prezenční i distanční formou. Dokonce je velmi důležitá, protože organizace distančního studia se zásadně liší od organizace prezenčního studia a je téměř nemožné, aby stejní pracovníci kvalitně zajišťovali obě formy studia, zejména pokud distančních studentů přibývá. Není ani důležité, jak se tato jednotka nazývá přímo ve vzdělávací instituci, důležité je, aby plnila všechny potřebné funkce a specifické úkoly, kterými je zajištěn bezproblémový a dobře koordinovaný průběh distančního vzdělávání, kvalitní a všestranná podpora studujících i tutorů.

Distanční studium je budováno na principu samostatného studia a pravidelné

efektivní kontroly jeho výsledků, nejlépe cestou prezenčních setkání s konzultanty (tutory). Hlavní etapy takového studia jsou vyjádřeny na následujícím schématu, počty vložených tutoriálů mohou být rozdílné podle povahy každého předmětu. Při studiu realizovaném eLearningem mohou být prezenční tutoriály nahrazeny on-line diskusním prostředím nebo on-line konferencí s tutorem. Nutno zdůraznit, že každý on-line prvek vložený do eLearningu znamená pro studujícího nutnost „prezenční účasti“, tedy v určitou konkrétní dobu být přítomen u svého osobního počítače nebo ve studijním středisku, aby se mohl osobně účastnit diskuse a prezentací na semináři.

Základní schéma průběhu distančního studia

Vstupní seminář (Úvodní tutoriál)	Samostatné studium	Tutoriály	Samostatné studium	Závěrečný seminář
Cíle studia; Struktura a obsah kurzu, jak studovat; úvod k tématu; seznámení s tutorý, konzultanty a studujícími; Harmonogram.	Studium materiálů a pomůcek; vypracování písemných prací (TMA); Konzultace	Povinná či nepovinná setkání studujících s tutorem; Trénink dovedností, laboratorní cvičení, skupinová práce, odborné diskuse, zodpovídání dotazů	Pokračování ve studiu materiálů; vypracovávání dalších zadaných prací; (TMA); konzultace	Opakování učiva; Písemné testy; Slepá zkouška; Hodnocení studia.

Jaké jsou hlavní úkoly Centra distančního vzdělávání? Z následujícího výčtu úkolů takového pracoviště bude patrné, že jeho činnost nemůže zajistit jedna pracovnice studijního oddělení na děkanátě, jak se s tím v praxi např. u některých vysokých škol setkáváme.

Organizační struktura, popis činnosti a pravomoci Centra distančního vzdělávání jsou zakotveny ve Statutu Centra distančního vzdělávání, který by měl být nedílnou součástí Statutu vysoké školy nebo jiné vzdělávací instituce.

Tuto organizační jednotku tvoří několik **administrativních pracovníků**, kteří jsou vyškoleni v logistice distančního vzdělávání. Jejich počet je pochopitelně závislý na množství připravovaných a realizovaných studijních kurzů a programů a na počtu distančně studujících. Stálý pracovní kádr je podle potřeby doplňován určitým počtem **externích spolupracovníků**. Patří sem autoři studijních textů a pomůcek, tým tutorů, tým examinátorů a skupina manažerů jednotlivých studijních produktů. Je pochopitelné, že zejména u vysoce odborně zaměřených studijních produktů může jedna osoba zajišťovat více funkcí. V době přípravy studia být např. autorem studijního modulu, v době realizace studia být členem týmu tutorů či examinátorů apod.

Hlavní úkoly centra distančního vzdělávání ve vzdělávací instituci se projevují jak v době přípravy studijního produktu, tak i po celou dobu jeho realizace.

1. analyzovat poptávku a navrhovat studijní produkty odpovídající potřebám praxe
2. organizovat tvorbu učebních kurzů a programů (studijních produktů)
3. organizovat nabídku studijních produktů
4. vést informační a administrativní databáze
5. organizovat studium (organizaci studijních skupin a tutorů, organizaci prezenčních setkání, organizaci zkoušek, organizaci hodnocení kvality)
6. zajišťovat distribuci studijních materiálů

Organizace tvorby vzdělávacích produktů má několik etap:

- analýza poptávky na trhu a vytipování tematických okruhů, které daná vzdělávací instituce může odborně i pedagogicky pokrýt;
- sestavení autorského kolektivu, který pod vedením manažera kurzu (studijního programu) připraví strukturu a obsahovou náplň studijního produktu, vypracuje distanční studijní texty a připraví podklady pro vytvoření dalších studijních pomůcek např. scénář videofilmu;
- organizační zajištění realizace pilotního kurzu a v případě graduálního vysokoškolského programu příprava podkladů pro jeho akreditaci;
- tisk nových učebních pomůcek nebo jejich případné jiné rozmnožení;

Nabídka studijních možností (studijních produktů) se uskutečňuje mnoha způsoby a záleží na schopnostech a pracovníků centra distančního vzdělávání – informační leták, inzerát v tisku, informační články a pořady v médiích, informace na veletrzích vzdělávání (Gaudeamus aj.), nabídka na Internetu. Ve spolupráci s Národním centrem distančního vzdělávání lze zařadit vzdělávací kurz nebo program do **celonárodní databáze distančních vzdělávacích produktů**, která je již od roku 1996 vydávána tiskem a prezentována na Internetu.

Vedení databází a organizace studia je hlavní průběžnou činností centra, které:

- **organizuje přijímání studujících a jejich rozdělení do studijních skupin** organizuje přijímací řízení je-li požadováno, organizuje platby za studium. Pokud se jedná o studium bez školného, měl by být vykalkulován administrativní poplatek, který pokryje náklady na přijímací řízení, rozesílání výukových materiálů a případné pobytové náklady studujícího na povinném prezenčním setkání (např. ubytování ve studentských kolejích během letního soustředění);

Počátkem studia by mělo být sepsání **smlouvy o studiu** mezi studujícím a vzdělávací organizací. Tato smlouva má právní charakter, definuje závazky obou stran a případné sankce při jejich nedodržení. Na základě zahraničních doporučení, ale i dosavadních domácích zkušeností, doporučujeme věnovat odborné přípravě této smlouvy dostatečnou pozornost!

- **organizuje přípravu dostatečného množství tutorů pro jednotlivé studijní moduly**, včetně průběžné kontroly kvality jejich činnosti během studia. Komunikace s tutory, zejména těmi, kteří pracují se studujícími v regionech, je velmi důležitá. Tutoři jsou spojovacím článkem mezi studujícími a vzdělávací institucí a odpovídají za úspěšnost jednotlivých studujících. V praxi také jako první

ověřují kvalitu didaktického zpracování učebních pomůcek a mohou vznášet velmi závažné připomínky ke kvalitě zpracování i obsahu učebních pomůcek. V reakci na připomínky a náměty tutorů může autorský tým provádět opravy v učebních textech či doplnit chybějící informace, které vyžaduje praxe studujících;

- **organizuje a průběžně aktualizuje databázi studujících** s ohledem na průběh jejich studia. V těchto databázích se zaznamenává plnění jednotlivých etap studia, zakládají se písemné práce a zkušební testy a další informace pro závěrečné hodnocení studujícího a udělení kvalifikace. Tyto databáze slouží také jako zdroj podkladů pro hodnocení (evaluaci) vzdělávací instituce;
- **organizuje závěrečné zkoušení a případné jiné formy ukončení celého studia** i jeho jednotlivých etap. Závěrečné zkoušení, ukončující studium modulu nebo studijního kurzu se může realizovat podle studijního projektu ústně nebo písemně. Většina evropských distančních univerzit organizuje zkoušení formou odborně vypracovaných písemných testů, které plní uchazeč o zkoušku „on line“ cestou na počítači. Zkoušení se může realizovat také v regionálním Studijním středisku distančního vzdělávání, pod dohledem pracovníka tohoto střediska a v předem stanoveném termínu. Distanční studující musí být vždy s dostatečným předstihem informován kdy a kde může zkoušku vykonat, aby se na ni mohl připravit a zajistit si osobní volno.
- **organizuje zajištění a předání studijních certifikátů** či jiných potvrzení o úspěšném ukončení studia, případně promoce apod. O kvalifikační úrovni studia a formě vydávaného osvědčení musí být studující informován před započítím studia. Tato skutečnost by měla být zakotvena ve studijní smlouvě.

Distribuce studijních materiálů je náročná technicky i organizačně. Distanční univerzity mají rozsáhlá samostatná logistická centra s mnoha pracovníky, kteří připravují, balí a rozesílají výukové „balíky“ podle příkazů z centrální evidence Centra distančního vzdělávání. Např. na německé distanční univerzitě v Hagenu představuje toto logistické centrum několik budov s vlastní tiskárnou a poštovním úřadem. Stále více ale převažuje elektronická distribuce studijních materiálů.

Podmínkou distančního studia je, že studující získává veškeré studijní materiály až „do domu“. Není možné jej nutit, aby si sháněl studijní materiály v knihkupectví či v knihovnách tím spíše, že se jedná většinou o speciální studijní texty, které nejsou v běžné distribuci. Výrazným usnadněním situace je distribuce studijních materiálů v elektronické podobě např. na CD ROM nebo pochopitelně ve zcela sofistikovaných systémech řízení studia (LMS – Learning management system) v rámci metody eLearning.

4.3. Nabídka studijních možností

V oblasti DiV, které je určeno především dospělým, často jako druhá nebo další příležitost ke studiu či rekvalifikaci, má **publicita studijní nabídky** zvláštní význam. Při značné diverzifikaci studijních programů a zejména kurzů i diverzifikaci vzdělávacích subjektů je obtížné orientovat se v možnostech, které jsou vůbec k dispozici.

Vysokoškolské vzdělávací programy realizované **prezenčně** jsou zatím monopolizovány vysokými školami, jejichž existence je součástí všeobecného povědomí. Naproti tomu **distanční** vzdělávací programy univerzitního či neuniverzitního typu jsou zatím spíše výjimkou a informovanost o DiV je velmi nízká. Dokonce i profesionální pracoviště **zaměňují pojmy distanční a dálkové studium**.

V méně početných společenstvích (např. v menších evropských státech) jsou otázky **publicity** distančních vzdělávacích programů velmi aktuální. Informační rozsah materiálů přitom může mít několik úrovní, podle cílové skupiny populace, na níž je informace zaměřena. Nejméně obsažný je **propagační leták**, určený nejširší veřejnosti a seznamující s nejdůležitějšími charakteristikami vzdělávací instituce, jejím hlavním posláním, přehledem nabízených programů (kurzů), možnostmi uplatnění absolventů, vydávanými osvědčeními (diplomy) a školném. Další formou jsou podrobnější nabídky - **studijní přehled** - distančních programů a kurzů se specifikací obsahu a struktury učiva, seznamem jednotlivých předmětů (modulů), uvedením délky studia, profilu absolventa i jeho pracovním zařazením, s termíny přihlášek, vstupními požadavky a dalšími podrobnostmi. Na tomto základě si pak uchazeč může vyžádat **specifické informace** o určitém studijním programu či kurzu včetně formuláře přihlášky ke studiu, seznamu, charakteristice a ceníku studijních (multimediálních pomůcek) a materiálů, o termínech odevzdání přihlášek a způsobech hrazení školného.

Marketingovým aktivitám, souvisejícím s realizací vzdělávání je třeba věnovat velkou pozornost. Bohužel mnoho vzdělávacích institucí, především veřejných a státních, tento prvek dosud podceňuje. Zájemci o distanční studium, kterými by měli být především dospělí lidé z praxe, si však budou svoji studijní cestu pečlivě vyhledávat a rozmyšlet. Proto potřebují co nejvíce **kvalitních, pravdivých a aktuálních informací** o nabízených studijních produktech. Základní informací, kterou vyžadují zájemci o studium je **cena studia**. Ta by měla být vždy uvedena spolu s výčtem služeb, které jsou do této ceny zahrnuty, aby nedocházelo k pozdějším problémům a nepříjemnostem, které mohou poškodit dobré jméno vzdělávací instituce a snížit dobrý dojem a studijní motivaci účastníka studia.

∑ **Souhrn:** Distanční vzdělávání je systémová záležitost. Dobře funguje a je efektivní tehdy, když je organizačně a metodicky promyšlen do detailů, které reflektují skutečné potřeby a možnosti studujících. Musí být ale také v rovnováze s objektivními možnostmi vzdělávací instituce. Každá metodická podpora studujícího, která minimalizuje negativa vzdělávací metody, je důležitá z hlediska úspěšnosti studujících. Každí provizorní či neúplné řešení ze strany vzdělavatele může vyřešit jeho konkrétní problémy ale může být velkým rizikem pro úspěšnost studia.

Kontrolní otázky a úkoly pro studujícího

1. *Které organizační prvky distančního vzdělávání jsou zajištěny na škole kde studujete? Co postrádáte a proč Vám to chybí?*
2. *Zjistěte, zda je na Vaší škole Centrum distančního studiu a nebo jeho ekvivalent, jak je jeho činnost definována a statutárně zakotvena.*
3. *Zpracujte návrh na zřízení Centra pro distanční studium ve vaší vzdělávací instituci.*

4. *Jaká forma nabídky a propagace vzdělávacího kurzu nebo programu se Vám zdá být nejvíce efektivní ? Co bylo pro Vás důležité při vlastním rozhodování o výběru školy?*
5. *Jak se od sebe obsahově liší Centrum distančního vzdělávání a Středisko distančního vzdělávání?*

Kapitola 5

Studijní cíle kapitoly

Po prostudování této kapitoly budete:

- znát základní pravidla pro tvorbu distančního vzdělávacího programu nebo kurzu
- schopni vypracovat modelový postup zpracování projektu distančního studijního programu (kurzu);
- umět řídit přípravu distančního vzdělávacího produktu;

Čas na studium: Pro tuto kapitolu si naplánujte opět alespoň 3 hodiny svého osobního volna a pusťte se s chutí do práce. Obsah není náročný, ale je důležitý z hlediska Vaší budoucí praxe. Pokud budete v budoucnu jako vzdělavatelé dospělých spolupracovat na přípravě a realizaci distančního vzdělávání, určitě Vám znalosti z obsahu této kapitoly přijdou vhod. A nepřeskakujte úkol hned na začátku, uvidíte na konci kapitoly, jak se Vaše úvahy a náměty změní. Hodně práce Vám zabere písemný úkol na konci kapitoly, přečtěte si dobře jeho zadání.

Klíčová slova: transfer kurzu, příprava studijního produktu, projekt distančního kurzu, manažer kurzu, garant studia, studijní modul, cíle studia, pilotní kurz, akreditace a certifikace

Úkol pro Vás:

Než začnete číst následující text, zkuste si představit, že jste dostali za úkol připravit nějaký kurz dalšího vzdělávání např. Kurz o evropské měnové politice pro zaměstnance bankovní sféry. Jak budete postupovat? Čím začnete? Promyslete si svůj postup a napište si poznámky. Po prostudování následující kapitoly si své poznámky srovnajte s jejím obsahem.

5.1. Příprava distančního kurzu

Při přípravě distančního studijního kurzu může nastat několik možných situací:

- budeme převádět již existující studijní kurz nebo program do distanční formy;
- budeme přebírat již hotový kurz vytvořený jinou vzdělávací organizací v ČR nebo v zahraničí za přesně stanovených podmínek, včetně finančních – tzv. transfer kurzu;
- budeme vytvářet nový studijní produkt.

V prvním případě doporučujeme věnovat značnou pozornost **zaškolení autorů**, kteří budou studijní pomůcky přepracovávat a motivovat potenciální autory pro tuto práci. Zkušenosti ukazují, že někteří učitelé, kteří mnoho let úspěšně učí v prezenční

formě studia, těžko přijímají fakt, že pro distanční studijní technologii nemají dostatečnou erudici, a že studium může být realizováno jinak, než tradičním způsobem. Ti pak také často nechtějí připustit, že by měli své obsahově kvalitní studijní texty přepracovávat do jiné vnější podoby.

Pokud bude prováděn transfer již vytvořeného kurzu, doporučujeme věnovat značnou pozornost **podmínkám jeho využití, zejména finančním**. Při přejímání zahraničních studijních kurzů musí být podmínky transferu velmi pečlivě zváženy a smluvně specifikovány. Dosavadní zkušenosti ukazují, že mnohdy teprve po odborném překladu se ukázalo, že některé části studijních textů jsou pro naše domácí podmínky nepoužitelné, např. témata domácích písemných prací či případových studií nereflektují realitu a je nutné je předělat a aktualizovat. S majitelem licence distančního kurzu je však třeba přesně dohodnout rozsah těchto úprav před tím, než budou realizovány. Cenu za tyto úpravy je třeba připočítat k nákladům na zakoupení licence pro kurz, které nebývají malé.

Třetí možností je potřeba vytvořit vlastní studijní produkt, kompletně jej připravit k realizaci a uvést do života. To je nejtěžší a patrně nejnákladnější varianta, její výhodou však je, že bude plně respektovat skutečné potřeby cílových skupin, možnosti vzdělávací instituce a reflektovat reálnou situaci v prostředí, kde vzdělávání probíhá.

Na začátku je třeba vypracovat **projekt kurzu**, který by měl posoudit odborný tým, složený ze zástupců vzdělavatele a ze zástupců zadavatele (objednavatele kurzu). Zadavatelem může být např. firma, která si objedná vytvoření kurzu pro své zaměstnance, nebo také manažeři samotné vzdělávací instituce, kteří chtějí investovat finanční prostředky do tvorby nového vzdělávacího produktu na základě analýzy potřeb vzdělávacího trhu.

5. 2. Projekt distančního studijního kurzu

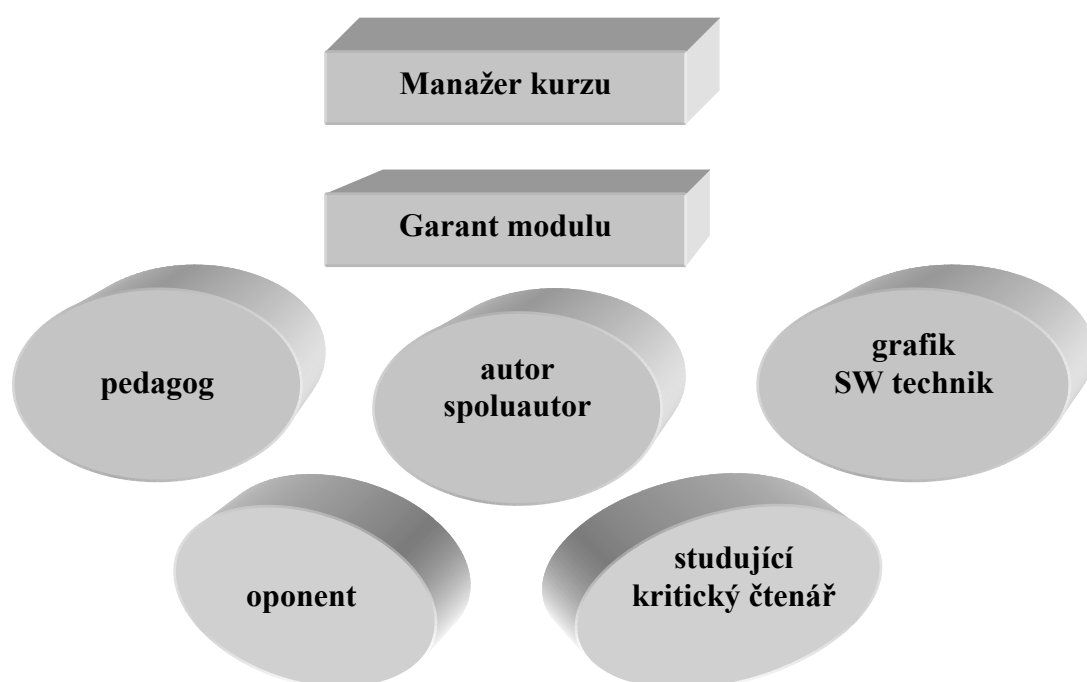
Při tvorbě nového distančního kurzu doporučujeme zachovat následující postup:

1. **analýza poptávky a výběr tématu (marketing)**
2. **vytvoření realizačního týmu (manažer kurzu + autorský kolektiv)**
3. **výběr a příprava potřebného množství tutorů**
4. **organizační zajištění studia (administrátor)**
5. **zpracování studijního „balíčku“ a jeho odborné posouzení po stránce obsahové i didaktické (oponentní řízení)**
6. **realizace pilotního kurzu**
7. **zhodnocení pilotního kurzu – hodnocení tutorů, studujícími, organizátory)**
8. **provedení potřebných úprav a změn**
9. **finanční kalkulace a stanovení výše školného**
10. **atestace a certifikace**
11. **zajištění nabídky a propagace studijního kurzu (promotion)**

Některé tyto aktivity na sebe navazují, jiné mohou probíhat současně. Přípravě kurzu by však měl být věnován dostatek pozornosti a času. Každá dodatečná úprava již hotového kurzu způsobuje problémy studujícím i organizátorům studia a předělávání již hotových studijních opor zvyšuje náklady na kurz. Mimochodem, na přípravu nového studijního programu v britské Open University se počítá dva roky, někdy více a v autorském týmu pracují renomovaní odborníci a pedagogové!

5. 3. Řízení přípravy distančního kurzu

Pro vytvoření kvalitního kurzu je nezbytná týmová spolupráce několika odborníků, jejichž role je nezaměnitelná a nezastupitelná. Zahraniční i domácí zkušenosti ukazují, že tento pracovní tým by měl mít následující podobu:

FUNKCE	POPIS ČINNOSTI
<i>Manažer kurzu</i>	Vybírá tým spolupracovníků, vypracovává projekt kurzu, koordinuje přípravu, uzavírá autorské smlouvy, sleduje termíny a finanční náklady, určuje oponenty, zodpovídá za konečný výsledek.
<i>Garant modulu</i>	Vybírá autorský kolektiv pro modul, řídí a koordinuje práci autorského kolektivu, spolupracuje s pedagogem a kritickým čtenářem modulu, vybírá odborného oponenta a diskutuje s autorem jeho připomínky.
<i>Autor</i>	Vytváří odborný obsah kurzu, metodicky zpracovává

	písemné materiálu i další studijní opory. Zodpovídá za odbornou kvalitu modulu.
Spoluautor	Podílí se na odborné a metodické náplni modulu, zpracovává části studijních materiálů.
Pedagog (metodik)	Kontroluje kurz po stránce didaktické, zodpovídá za didaktické zpracování a aplikaci metodiky DiV.
Studující (kritický čtenář)	Neodborník, který průběžně testuje vznikající materiály po stránce jejich sdělitelnosti, srozumitelnosti a uspořádání. Studující pilotního (zkušebního) kurzu.
Oponent	Odborník v daném předmětu, který posoudí odborný obsah studijní opory a dodá odborné připomínky a náměty.
Grafik a SW technik	Odborníci technici, kteří vyřeší grafické úpravy textu, případně zodpovídají za úpravy a umístění textu do elektronického prostředí

Tým, který je pověřen přípravou nového studijního produktu, si musí stanovit přesný cíl studia, z toho plynoucí rozsah studia, jeho rozčlenění a rozvržení studijní zátěže. Musí být jasně specifikována cílová skupina, pro kterou se studijní produkt vytváří. Současně s touto analýzou musí být proveden také finanční rozbor nákladů nezbytných na přípravu studijních textů a dalších studijních opor a na realizaci pilotního kurzu.

V další fázi jsou vypracovány autorské smlouvy pro autory textů, oponenty a další odborníky, kteří se na přípravě studijních opor podílejí. V této fázi je také nutné smluvně ošetřit autorská práva autorů distančních textů vzhledem k tomu, že množství vydávaných učebních pomůcek může být velmi variabilní podle poptávky po studiu, mohou se dodatečně přidělovat další výtisky, může se studium otevírat nepravidelně apod. Distanční studijní texty také většinou nejsou v běžném prodeji, nebo jsou zde jen v omezeném počtu pro zájemce z prezenčního studia. Před započítáním této práce **doporučuji seznámit se s autorským zákonem** (Zákon č.121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů).

Autoři kvalitního distančního textu nebo jiné studijní opory by měli být velmi dobře finančně ohodnoceni, protože je to velmi náročná práce, vyžadující nejen odborné obsahové znalosti, ale také dovednosti napsat text metodicky vyhovujícím způsobem. Musí být při své práci velmi kreativní a dobře motivovaní.

5.4. Výběr učiva a příprava modulů

Ačkoli stále přetrvávají diskuse o vhodnosti distanční vzdělávací technologie pro různé obory, dosavadní praxe i renomovaných zahraničních institucí prokázala univerzální použitelnost DiV (snad jen s výjimkou studia medicíny či uměleckých oborů, kde je tato možnost velmi silně omezena velkým rozsahem nezbytné prezenční výuky dovedností). Studium takovýchto oborů lze zajistit **kombinací prezenční a distanční formy tzv. kombinovanou formou studia**. Při této formě studia je mnohem větší podíl prezenční

části, než je tomu u studia distančního. Tuto zkušenost potvrzují i velmi úspěšné interaktivní jazykové programy, prezentované multimediálně na počítačích.

Jak již bylo řečeno, v zásadě se v podmínkách českých škol ocitáme ve dvou odlišných situacích. Buď uvažujeme o **transformaci** existujícího studijního programu (kurzu) do distanční resp. kombinované podoby, anebo chceme vytvořit studijní **nový program** či kurz, jehož prezenční forma zatím neexistuje. V prvním případě jsou didaktické cíle víceméně známy a naším úkolem je studijní marketing. Ve druhém případě musíme navrhnout **profil absolventa**, od něj odvodit **cíle studia** a charakterizovat **adresáty** (zpravidla v rámci dospělé populace), tj. zjistit co nejvíce relevantních údajů. Tento druhý postup je v zásadě stejný jako v případě konstrukce studijního programu v rámci denního (prezenčního) studia. Požadavek týmové práce je v případě projektu distančního programu (kurzu) naprosto nezbytný.

Před započítím autorských prací je třeba také pečlivě zvážit, s ohledem na vlastnosti a znalosti a potřeby cílové skupiny, jak bude program sestaven, jaká bude jeho obsahová náplň, do jaké hloubky se budou jednotlivé předměty probírat, jak budou na sebe navazovat, kde se budou případně obsahy prolínat, do jaké míry a proč.

Určitě máte zkušenost s tím, jak je nepříjemné a doslova otravné, když stále stejný obsah probíráte ve druhém nebo i třetím předmětu studia. Většinou to studenti řeší tím, že danou pasáž prostě přeskochí. Ale pozor! Studující distančního kurzu nemají času nazbyt, potřebují studovat efektivně a tak se budou pochopitelně bránit zbytečným redundancím učiva! Na druhou stranu smysluplné opakování obsahu nikdy není na závadu, opakování je přece matka moudrosti. V tom je tedy velká zodpovědnost autorského týmu, stanovit optimální návaznost a propojení dílčích předmětů. Vyžaduje to velkou odbornou a pedagogickou erudici autorského kolektivu!

Úkol pro Vás:

Proč asi tak velmi zdůrazňuji požadavek týmové práce, vzájemného propojení mezi autorskými týmy dílčích modulů distančního kurzu nebo mezi autory jednotlivých předmětů v rámci graduálního studijního programu? Zkuste si na tuto otázku odpovědět na základě svých vlastních studijních zkušeností.

V předcházejícím studiu jste se jistě učili co jsou to vzdělávací cíle, jaký mají význam a jak se stanovují. Pokuste se formulovat obecné požadavky na stanovení vzdělávacích cílů (a teprve potom čtete další text:

Vzdělávací cíle by měly být:

- **konzistentní** -
.....
- **přiměřené** -
.....
- **jednoznačné** -
.....
- **kontrolovatelné** -
.....

Připište, co si pod jednotlivými požadavky představujete. ↑

Z hlediska míry obecnosti je vhodné rozdělovat cíle na obecné, dílčí a specifické.

Uveďte příklady formulací:

obecného.....

dílčího.....

specifického

cíle a uvažte, jak byste kontroloval(a) jejich plnění (splnění). ↑

Tak tahle část byla spíše o opakování Vašich znalostí a věřím, že Vám nedělala velké potíže. Ale je dobré si občas vzpomenout, co jsme se učili v jiném předmětu a dát to do souvislosti s konkrétním případem využití, že? Tak teď se něčím odměňte, třeba skleničkou piva nebo kousíčkem čokolády. Svět bude hned líbeznější a ani to další učivo se Vám nebude zdát těžké.

5.5. Tvorba studijních pomůcek (studijních opor)

Jsou-li vymezeny hlavní cíle, lze přistoupit k určení **vstupních** vědomostí a dovedností, tj. zcela základních požadavků na zájemce o studium. Prvním vysloveně tvůrčím krokem je pak **osnova modulu**, někdy odvozená od **bazálního textu** (o maximálně 200 slovech). Potom následuje psaní **učebního textu**, v němž se pamatuje na **dávkování učiva**. Pro každou takovou dávku by mělo být připraveno ověření správnosti jejího pochopení, které aktivizuje studující, pomáhá řídit studium a mělo by v nejvyšší míře využívat dosavadních **zkušeností** adresátů.

Už při psaní studijních textů je důležité uvážit potřebnost **multimediálních pomůcek** a vybrat vhodné ilustrace i doplňky textu (mapy, schémata, obrázky, tabulky, diagramy atd.). Naprosto nezbytnou součástí distančních textů jsou příklady, shrnutí kapitol a různé typy cvičení (viz další kapitoly).

Často jsou větší úseky ukončeny výstupními testy a zadáním samostatných prací (esejí, případových studií, projektů, programů apod.) jejichž řešení ověřuje integraci podstatných poznatků z daného modulu (úseku, oddílu či kapitoly). Tak jako v jiných

případech se na závěr uvádí **dostupná** literatura, prohlubující nebo rozšiřující prezentované učivo.

Upozorňujeme také na rozvahu týkající se grafické úpravy celého textu (rámečky, vynechávky, kurzívy, různé velikosti písma, nadpisy, kontrolní otázky, marginální poznámky, vysvětlivky, piktogramy atd.). Samozřejmým je pak požadavek **věcné správnosti**, často dosahovaný kritickým čtením textu externími odborníky (kolegy autorů) ještě před vlastní recenzí. Posledním z požadavků je příprava podrobných **metodických poznámek** pro tutora. Podrobněji se pravidlům pro tvorbu distančních studijních textů věnujeme v kapitole 6.

Při hodnocení zpracovaných studijních opor, zejména textových, se často využívá tzv. „**kritický čtenář**“. Text přečte neoborník v dané problematice, posoudí jeho srozumitelnost a sdělitelnost, vytipuje obtížné či nesrozumitelné pasáže (kde měl potíže s chápáním textu, kde se musel zastavit, vracet k předcházejícímu textu či s někým radit).

5.6. Pilotní (ověřovací) kurz a jeho hodnocení

Nejlepším způsobem ověření kvality nového distančního vzdělávacího produktu a připravenosti vzdělávací instituce jej realizovat, je organizace a vyhodnocení pilotního kurzu. Rozumíme tím první cyklus studia, realizovaný na menším počtu studujících (optimální počet je 20 jedinců rozdělených do dvou skupin, každá vedená jedním tutorem). Tito studující většinou neplatí náklady spojené se studiem, zato však pravidelně a velmi pečlivě vyhodnocují každou etapu svého studia, hodnotí kvalitu studijních pomůcek, srozumitelnost textu, množství, kvalitu a efektivitu testů, úroveň prezenčních částí studia a nezbytnost jejich zařazení do studijního programu, úroveň činnosti tutorů a kvalitu zajištění studia administrátorem kurzu atd.

K tomuto účelu se většinou používá dotazník s konkrétními otázkami, nebo je možné použít metodu řízeného rozhovoru s absolventy pilotního distančního kurzu. Vzhledem k tomu, že toto hodnocení není anonymní, může být problém s objektivitou hodnocení. Je velmi důležité, aby pilotní studující byli dobře vybráni, od samého začátku byli vtaženi do problému a byli přesvědčeni o důležitosti své role v tvorbě studijního produktu i o tom, a o tom, že nebudou v případě negativních připomínek nést nepříjemné následky.

Po ukončení pilotního kurzu administrátor studia spolu s manažerem kurzu vyhodnotí všechny poznatky a po dohodě s autory jsou provedeny potřebné úpravy a doplňky studijních opor a korekce v organizačním zajištění studia.

5.7. Finanční náklady

Součástí tvorby studijních programů i kurzů je samozřejmě i podrobná ekonomická rozvaha. Efektivita distančního studia vyžaduje mj. relativně velké počty studujících. Podle údajů ze západoevropských distančních univerzit je třeba alespoň

300 studujících, aby studium daného kurzu krylo náklady spojené s jeho přípravou a organizací (a to při placení školného a prodeji tištěných i multimediálních studijních materiálů).

Dobrá a **všeobecná informovanost** o studijních příležitostech je proto naprosto nezbytnou součástí systémového přístupu k rozvoji DiV. Situace ve větších státech (např. Velká Británie, Francie, Španělsko) je příznivější proto, že potenciálně existuje početná základna zájemců o studium, takže i při nižší míře informovanosti lze získávat dostatek studujících. Přesto i v těchto státech věnují příslušné vzdělávací instituce velkou pozornost šíření nabídky svých studijních produktů a vynakládají na to značné prostředky. I když jde v některých případech o souběh aktivit vzájemně si konkurujících subjektů, hlavním cílem tohoto úsilí je co nejlépe informovat potenciální zájemce o možnostech studia, jeho metodice a nárocích na studujícího.

Přesto, že je distanční studium v některých velkých a bohatých státech (Velká Británie, Francie, Německo) velmi rozšířené a studující platí školné, neobejde se bez **státních dotací**, které představují velkou část nákladů. Nákladové kalkulace zahrnují autorské honoráře, odměny odborných, technických i administrativních zaměstnanců, výrobní náklady na tvorbu multimediálních studijních pomůcek, skladovací, vydavatelské a distribuční výdaje (poštovné), pronájem místností pro tutoriály (cvičení, laboratoře, náklady na zveřejnění studijní nabídky apod.). Zejména **počáteční náklady** do budování administrativních center pro distanční vzdělávání, sítě studijních středisek i jejich vybavení, příprava prvních textů a dalších pomůcek jsou velmi vysoké. Proto se DiV financuje z **více zdrojů** (zahraniční podpůrné projekty, školné, výroba pomůcek i pro jiné uživatele, prodej studijních materiálů v komerční síti prodejen odborných publikací a učebnic apod.).

Do počátečních finančních nákladů je třeba započítat:

- náklady na řízení přípravy studia,
- náklady na honoráře autorů, případně na jejich zaškolení v metodice DiV,
- náklady na přípravu tutorů,
- náklady na tisk a výrobu učebních opor,
- náklady na realizaci pilotního kurzu,
- náklady na pořízení nezbytných ICT, včetně nákladů na případný nákup LMS nebo jeho tvorbu (technici, programátoři),
- režijní náklady na přípravu studia,
- náklady na akreditaci – přípravu akreditačního projektu.

V ČR lze zatím počítat s **příspěvkem státu na distanční studium** pouze v případě graduálních studijních programů, vedoucích k získání vysokoškolské kvalifikace (normativ na studenta je stejný pro všechny formy graduálních studijních programů). V tomto případě také vzdělávací instituce nemůže od studujících vybírat školné. Podle vysokoškolského zákona č. 111/98 platí, že po standardní dobu studia plus jeden rok studující neplatí náklady na studium. Stejně pravidlo platí u všech vysokoškolských studijních programů, nezávisle na formě studia – prezenční, distanční či kombinovaná. U distančního nebo kombinovaného studia je však standardní doba studia objektivně delší než u studia prezenčního. S tím je třeba počítat při přípravě studia a **při akreditaci studijního programu zřetelně a objektivně definovat standardní dobu studia.**

Finanční podporu na pokrytí vstupních nákladů na tvorbu nového studijního programu vysokoškolského studia nebo na tvorbu kurzu celoživotního vzdělávání lze ale získat z různých grantů – vzdělávací program EU Sokrates, Evropský sociální fond v rámci Strukturálních fondů EU, granty regionální veřejné správy na vzdělávání, granty MŠMT aj. Pokud se podaří pokrýt vstupní náklady nebo jejich část z grantových prostředků nebo od případných sponzorů, výrazně se tím sníží náklady na studium resp. školné.

5.8. Akreditace, certifikace

Většina studujících (výjimkou mohou být snad jenom studující zájmových kurzů), je motivována ke studiu ziskem výstupního certifikátu, který je oficiálním potvrzením jejich získané odbornosti. Proto je třeba tomuto výstupnímu osvědčení věnovat značnou pozornost. Především musí být v souladu s platnou legislativou. Pozitivně se na zájmu o kurz projeví také to, zda je akreditován státem (MŠMT) nebo nějakou jinou prestižní institucí (např. profesní komorou), která se tím zaručí za jeho kvalitu.

Studijní produkt opravdu není obyčejný tržní produkt. Především je to proto, že jej prakticky nelze reklamovat, pokud je nekvalitní. Mléko můžete vyměnit, je-li zkyslé, televizi můžete reklamovat ještě plně dva i tři roky po jejím zakoupení a odstoupit od kupní smlouvy. Ale co uděláte když zjistíte, že jste zaplatili spoustu peněz a naučili jste se toho jen velmi málo nebo to bylo mnoho zbytečných balastních informací, které vůbec nepotřebujete a nevyužijete? Nic neuděláte, protože Vám vzdělavatel s lehkým úsměvem sdělí, že je to jen a jen Vaše chyba, málo jste pracovali, málo se učili, přecenili jste svoje schopnosti nebo si vybrali špatný kurz atd. Jak budete dokazovat, že tomu tak není, když jste opravdu velmi brzy ztratili o dané studium opravdový zájem, nebyli jste motivováni, obsah byl pro Vás známý nebo zbytečný apod. Vyhodili jste určité peníze, ztratili spoustu volného času a efekt tomu neodpovídá.

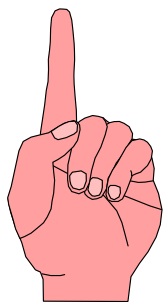
Proto je z hlediska podpory zájmu dobré, má-li daný studijní produkt nezávislé posouzení – akreditaci nebo jinou národní či mezinárodní certifikaci kvality. V ČR zajišťuje akreditaci vysokoškolských vzdělávacích programů Akreditační komise, která je nezávislá a jmenuje ji vláda. Pro rekvalifikační programy funguje na MŠMT další akreditační komise a samostatnou akreditací procházejí kurzy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (Akreditační komise MŠMT pro DVPP)

Σ Souhrn: Připravit distanční studijní produkt (program, kurz, modul) je náročné organizačně, technicky i finančně. Je to otázka týmové spolupráce řady odborníků a kvalitního řízení této činnosti. Využití ověřených standardních postupů a pravidel je nezbytné pro efektivní a úspěšnou tvorbu studijního produktu.

Kontrolní otázky a úkoly pro studující

1. *Jaký je význam pilotního kurzu, jak a kdy se má realizovat?*
2. *Zopakujte si jednotlivé kroky postupu při tvorbu nového vzdělávacího produktu.*
3. *Co všechno je třeba započítat do nákladů na tvorbu studijního produktu?*

POT - Práce opravovaná tutorem č.3

Představte si, že máte jako zakázku připravit distanční studijní kurz pro pracovníky bankovní sféry o evropské měně a měnové politice. Jak budete postupovat, jaké informace budete zjišťovat? Navrhněte postup a harmonogram přípravy takového školicího kurzu.

Rozsah úkolu je max. 1000 slov. Vypracovaný úkol zašlete v termínu svému tutorovi k posouzení.

Kapitola 6

Studijní cíle kapitoly:

Po prostudování této kapitoly budete umět:

- *definovat základní pravidla pro podporu distančně studijních opor*
- *vysvětlit roli Průvodce studiem a Studijního návodu*
- *definovat obsah pojmu studijní opory*

Čas na studium: Tato kapitola není rozsáhlá a ani její obsah Vás nemusí příliš děsit. Naplánujte si na ni asi 1 – 2 hodiny na práci a dejte se do toho!

Klíčová slova: studijní text, studijní opory, studijní průvodce, návod ke studiu,

6.1. Podpora studujících

O úspěchu distančně studujících rozhoduje nejen vysoká kvalita studijních materiálů, ale také různé další **podpurné prvky**, zahrnující účinné zpětné vazby o pokroku ve studiu, tutorskou (konzultantskou) podporu a poradenství, kontakty mezi studujícími apod.

První důležitý aspekt DiV spočívá v tom, že studium není založeno na standardních učebnicích či záznamech přednášek, ale na **účelově zpracovaných studijních materiálech**, jejichž obsah a vnitřní struktura jsou přizpůsobeny potřebám samostatně studujících.

Druhým aspektem je předpoklad, že šance distančně studujících na úspěch ve studiu lze významně zvýšit **kombinací různých podpurných struktur**, které zahrnují:

- mechanismy pro stimulaci nepřetržitého studijního úsilí,
- dobře fungující zpětnou vazbu o pokroku ve studiu,
- individuální i skupinovou konzultační podporu,
- přístup k poradenským službám,
- kontakty mezi studujícími - odborné i sociální (neformální).

O úspěchu v DiV nepochybně rozhoduje vhodná **integrace** obou aspektů - vysoká kvalita studijních materiálů i všestranná studijní podpora. Zatímco kvalita studijních materiálů by se už měla brát jako naprostá samozřejmost, menší pozornost bývá často věnována **komplexnosti studijní podpory** posilující lidský prvek v DiV.

Každé vzdělávání (učení) obecně a DiV zvláště, může být úspěšné zejména tehdy, jde-li o **nepřetržitý proces**. Typický studující v DiV je zaměstnán na plný pracovní úvazek, má zpravidla rodinu a řadu sociálních, sportovních, kulturních a společenských zájmů. Studium tak podléhá konkurenčním tlakům, které mohou mít limitující charakter. Nelze očekávat, že se studující vzdá všech těchto aktivit a bude výhradně studovat.

Vhodnou cestou, jak studujícím v takových situacích pomoci, je dobré **rozvržení termínů studia**. Studijní materiály musí být strukturovány tak, aby studující přesně věděli, kolik práce musí zvládnout za každý týden či čtrnáct dní a rozsah studijních požadavků musí tomuto časovému úseku také odpovídat. **Rozdělení** studijních materiálů na **studijní jednotky**, spolu s časovým rozvržením do jednotlivých studijních týdnů, je dále podporováno **určením termínů** plnění zadaných úkolů a pravidelných seminářů ve studijních a konzultačních střediscích.

Skutečnost, že studující nesplnil jeden či dva termíny, nemůže být důvodem k ukončení studia. V takové situaci se uplatní ostatní složky podpůrného systému, pomáhající překonat potíže – tutor, studijní poradce, administrátor studia, garant studia apod.

Většina studujících má potřebu **opakovaně se ujišťovat** o správnosti postupu učení a o dosažených pokrocích. Tuto potřebu lze sytit několika způsoby, které by měly být vzájemně propojené. Především studijní materiály obsahují otázky, problémové situace, cvičení, testy atd., jejichž řešení **studující sami nalézají** a vyhodnocují. Jejich řazení a formulace otázek umožňují **opakovat hlavní myšlenky** a techniky, které jsou předmětem studia. **Modelová řešení a odpovědi** jsou pak zpravidla zařazeny v závěru kapitoly nebo textu. Kromě toho je povinností studujících zasílat na adresu vzdělávací instituce (resp. tutorovi) ve stanovených termínech řadu zpracovaných úkolů, podle zadání (POT, TMA event. jinak označená). Vypracovaná řešení nejsou pouze známkována, ale **kriticky hodnocena** v komentářích a doporučeních k dalšímu studiu.

Cílem přípravy studijních programů a kurzů jsou takové soubory studijních materiálů, které by byly instruktivní, zajímavé a zcela postačující k dosažení úspěchu i pro ty studující, kteří nemají přístup k další podpoře. V reálném životě není nic zcela dokonalé a navíc hodnocení studijní obtížnosti jednotlivých partií učiva je ryze subjektivní. Proto je každému studujícímu přidělen **osobní tutor**, který pak zodpovídá za relativně malou skupinu účastníků studia.

6.2. Průvodce studiem a Studijní návod

Při přípravě studijních materiálů pro distanční vzdělávání musí autoři vycházet ze **specifik této vzdělávací technologie**. Místo konkrétní skupiny studentů, zpravidla jedné věkové skupiny a stejných, téměř žádných zkušeností, čelí v distančním studiu neznámým frekventantům různého věku a zpravidla velmi různých zkušeností a praxe. Může se dokonce stát, že někteří studující mají více praktických zkušeností v oboru než sám autor nebo tutor.

Studující navíc pracují ve velmi ztížených podmínkách. Kromě studia jsou zaměstnáni a mají rodiny. Zpravidla také již před řadou let opustili školu, jen těžko si znovu upevňují studijní návyky a vypracovávají efektivní studijní styl. I taková činnost jako sepsání několikastránkové písemné práce je velice znejistí. Tento pocit nejistoty bývá umocněn ještě pocitem izolace při studiu.

Absolventi základních i středních škol nemají zpravidla dovednosti potřebné k samostatnému a soustavnému studiu, jsou spíše vycvičení v memorování. Studující neumí pracovat s informacemi a tato oblast se v současné době ještě velmi mění díky moderním technologiím. Významnou roli hraje též skutečnost, že většina studujících distančních kurzů opustila školu před řadou let a od té doby se žádnou formou soustavného studia nezabývali. Z tohoto důvodu je nezbytnou součástí studijního „balíčku“, také **průvodce studiem a studijní návod**.

Průvodce studiem

Průvodce studiem informuje studujícího o obsahu studijního kurzu a jeho rozčlenění podle modulů (předmětů). Obsahuje krátké anotace jednotlivých modulů a jejich případné kreditové ohodnocení v rámci získání certifikátu. Informuje také o poměru zastoupení prezenčního studia, jeho formách a termínech realizace. Dále jsou v průvodci uvedeny všechny kontakty na vzdělávací instituci, administrátory a organizátory studia, tutorů, konzultanty aj. Většinou jsou tyto informace umístěny na internetu, aby byly k dispozici zájemcům o studium jako podklad při jejich rozhodování.

Obsah studijního průvodce by měl také umožnit studujícímu sestavit si studijní program podle svých skutečných potřeb a požadavků *tzv. „vzdělání na míru“* a případně získat informace o navazujících možnostech dalšího studia v dané oblasti.

Studijní návod

Studijní materiály musí být koncipované tak, aby studující postupně zvládli základní praktiky samostatného studia a dále je rozvíjeli. Studijní návod je materiál, který by měl iniciovat a podporovat celý soubor vlastností a dovedností, nezbytných pro samostatné studium:

- Zdravě sebekritický postoj ke svým znalostem, dovednostem; znát své limity
- Umět stanovit dílčí, splnitelné cíle a úkoly se zřetelem na cíl konečný
- Rozvíjet kritické a analytické myšlení
- Umět pracovat s informacemi, vědět, jak je získat a umět je řídit a kriticky posuzovat.

Praxe domácí i zahraniční ukazuje, že je výhodné dát studentům na začátku studia tištěnou nebo elektronickou informaci o tom jak studovat a plnit stanovené úkoly, aby bylo dosaženo optimálního studijního výsledku. Velmi důležitý je např. počáteční návod k získání nebo podpoře základních studijních dovedností. Předkládáme Vám ukázkou části takového návodu:

Jako příklad může posloužit ukázka studijního návodu vydaného Civil Service College ve Velké Británii, kde se organizují distanční studijní programy odborného vzdělávání.

Existuje mnoho návodů, jak si můžete usnadnit učení. Pokuste se splnit některé z nich.

- Zjistěte si, kdy je Vaše studium nejefektivnější. Někteří lidé jsou nejvýkonnější v samém počátku dne, jiní si ke studiu nesednou dříve, než jdou ostatní spát. Někteří

preferují studium větších porcí ve dnech volna, jiní každodenní krátký úsek studia. Podaří-li se Vám stanovit svoji nejméně výhodnější dobu, zvykněte si na ni a využívejte ji.

- Místo, které si vyberete ke studiu je stejně důležité jako denní doba. Někdo preferuje volný kout v kuchyni či obývacím pokoji, studovnu v knihovně či vlastní kancelář. Jestliže toto místo používáte pravidelně ke studiu, jste spíše schopni se zde zabrat do nerušené práce.

- Nepokoušejte se toho udělat příliš najednou. Maximální doba, po kterou většina z nás dokáže udržet pozornost, je okolo 30 - 40 minut. Snažte se registrovat, kdy vám pozornost začne klesat a udělejte si přestávku. Pozitivně působí odměnit se po úspěšném dokončení studijní jednotky nebo zvládnutí nějakého důležitého úkolu.

- Pokud nemůžete zrovna přijít na odpověď na otázku nebo řešení úlohy, překonejte pokušení podívat se do „odpovědi“. Dostala by se vám sice do krátkodobé paměti, ale je málo pravděpodobné, že Vám zůstane v paměti dlouhodobě. Raději se vraťte k probrané látce a znovu si ji přečtěte nebo, máte-li možnost, zeptejte se svých kolegů ze studijní skupiny.

- „Ptání se ostatních“ v žádném případě nepovažujte za podvádění. V běžném prezenčním studiu také všechny nejasnosti diskutujete s ostatními v plénu nebo během přestávek. Při distančním vzdělávání tento socializační prvek může někomu výrazně chybět a lze jej překonat pomocí telekomunikačních prostředků – telefon, fax, e-mail, chat.

Písemné práce určené k odevzdání a opravě tutorem jsou vlastně jedinou formou externí kontroly znalostí, kterou má studující před zkouškou. Tyto práce jsou zpravidla, hlavně v prvním období studia, zdrojem nejistot a stresu.

Tato nejistota a mnohdy vlastně i nezkušenost v samostatném písemném vyjadřování se projevuje v první řadě velkým množstvím jednoduchých a často nepodstatných dotazů: kolik má mít práce stran, jaké řádkování, kolik slov na řádce, kolik kopií a komu je poslat, jaký je podíl teorie a praktických závěrů atd. Důležité je proto ve studijním návodu jasně specifikovat obsah i formu jednotlivých písemných prací – esej, případová studie, rozklad a další.

Z praxe Open University ve Velké Británii vím, že velký problém na počátku studia dělalo mnoha dospělým studujícím programu MBA vypracování úkolu definovaného jako vypracování případové studie. Psali obyčejnou slovosovou práci na dané téma a byli nešťastní a nespokojení z faktu, že tutoři tyto práce vraceli k přepracování. Ukázalo se, že hlavní problém byl v zadání formy písemné práce. Mnozí studující nevěděli, co to je případová studie, jak má být koncipována. Stačilo uvést ve studijním návodu příklad dobré případové studie a počet neúspěšných se výrazně snížil.

Tyto a případně i další otázky mají být jasně rozebrány ve studijním návodu. **Návody vznikají jako společné dílo autorů, odborných garantů a organizačních pracovníků vzdělávací instituce.**

6.3. Studijní opory

Studijními oporami rozumíme veškeré studijní a informační zdroje, které jsou součástí studia a které studující získá od vzdělávací instituce. Může to být ale i televizní nebo rozhlasový pořad, pokud je o něm studující včas informován a může si zajistit jeho poslech nebo nahrávku.

Jaké jsou nejčastěji používané typy studijních opor (médií)?

Jaké jsou jejich přednosti a nedostatky?

Tiskovina je pravděpodobně nejrozšířenější médium. Existuje mnoho možností pokud jde o formát, grafiku, obrázky, barvy, vazby a pod. Často se používá v kombinaci s jinými médii – nejčastěji audio a video kazetami. Její výhodou je relativně levná výroba. Nevýhodou je zdlouhavá tvorba, při studiu není tak "vzrušující" jako některá jiná média a hůře se uzpůsobuje k dosažení interaktivity.

Studující však zpravidla nejvíce oceňují tyto vlastnosti:

- ✓ Četba psaného tištěného textu je rychlá a umožňuje zapamatování si většího počtu slov a pojmů. (Studující není rozptylován aspekty nonverbální komunikace jako jsou gesta, mimika, pozadí a okolí při přednášce).
- ✓ Psaný tištěný dokument je mnohem jednodušší přizpůsobit vlastním potřebám, je možno do něj psát vlastní poznámky, různě jej doplňovat a strukturovat pomocí podtržení či zvýraznění.
- ✓ Studijní texty nevyžadují žádné speciální vybavení a jsou tedy přístupné všem studujícím. Navíc samostatná práce s moderními multimediálními pomůckami stále představuje pro mnoho dospělých problém a může být zdrojem nežádoucího stresu.
- ✓ Jsou lehce přenosné, lze je snadno vzít do dopravního prostředku, na dovolenou či služební cestu.
- ✓ Po finanční stránce nejsou psané tištěné texty levné, ale jejich cena se může výrazně zlevnit velkým nákladem a zejména pak tím, když budou distribuovány v elektronické podobě a odpadne nákladný tisk.

Audio kazeta je užitečná zejména v předmětech s významným sluchovým obsahem jako je výuka jazyků či studium hudby a hudební vědy. S výhodou ji lze také využít při zprostředkování poslechu výjimečné přednášky (např. nositel Nobelovy ceny přednese

přednášku o svém objevu na univerzitě a její poslech může být takto zprostředkovaně distančně studujícím, kteří se jí nemohli osobně účastnit a pod).

Výhodou audiokazet je relativně levná výroba i kopírování a fakt, že je lehce přenosná v dnešní době walkmanů.

Nevýhodou je, že není interaktivní a proto ji lze jen zřídka použít bez doplnění jinou oporou.

Video kazeta se využívá zejména k ilustraci dovedností a procesů s vizuálním elementem. Její výhodou je levné reprodukování a u nás již vcelku dobře dostupné přehrávače. Výborně se hodí k demonstraci praktických dovedností, ukázkám variant chybného řešení a správného řešení apod.

Nevýhodou je relativně drahá výroba profesionálního originálu.

Vzdělávání pomocí osobního počítače

Obecný termín pro jakékoliv otevřené a distanční vzdělávání využívající osobní počítač. Umožňuje prezentovat informaci, klást otázky nebo navozovat problémy a je schopno interakce s posluchačem podle jeho reakcí. Právě tato interaktivnost je velkou výhodou využití PC pro vzdělávání. Další výhodou je rychlá a levná reprodukce, snadná možnost aktualizace a pro mnohé studující také zábavnost tohoto typu studia. Studijní program lze vytvářet na běžném PC, jakmile se získá potřebný software a dovednosti.

Negativem je zdlouhavá a drahá výroba a fakt, že pro studující „technofobiky“ je zastrahující. Také dostupnost osobních počítačů s potřebnou úrovní softwarového vybavení a propojením na Internet může být pro studujícího problémem.

Kompaktní disk (CD)

Tyto disky přenášejí obraz i zvuk. K otevřenému a distančnímu vzdělávání je zapotřebí počítač vybavený přehrávačem CD. Výhodou je vysoká interaktivnost a fakt, že pojme velké množství dat. Výroba disků a jejich namnožení v menším množství je dnes již vcelku málo finančně nákladné.

Zkušenosti pedagogů a psychologů ukazují, že vyvážený soubor různých studijních opor má velice pozitivní vliv na psychiku studujících, na úroveň zapamatování si nových poznatků a tím i na výsledky studia.

6.4. Další studijní opory

V širším smyslu slova jsou oporami studujícího všechny funkční systémy a opatření, které nabízí vzdělávací instituce studujícímu pro podporu a usnadnění procesu samostudia. V tomto smyslu je oporou především **tutor** (osobní konzultant), který je studujícímu k dispozici pro každý předmět studia zvláště. Role a funkce tutora distančního vzdělávání budou popsány v dalších kapitolách. Je třeba zdůraznit, že špatný tutor je pro studujícího stejným problémem jako nekvalitní studijní text a naopak, dobrý tutor může pomoci studujícímu překonat případné odborné i metodické nedostatky studijního textu.

Další důležitou oporou distančního studujícího je **administrátor a organizátor studia**. Pomáhá studujícímu organizovat harmonogram studia, upozorňuje na termíny, organizuje tutoriály, letní školu a případně další prezenční výukové aktivity, zajišťuje

pro studující včasné dodání výukových balíčků, zajišťuje podklady pro hodnocení studia, kontakty s garantem studia a mnoho dalších důležitých informačních a organizačních prvků studia. Jeho dobrá práce a pravidelný kontakt se studujícími, vstřícnost při jednání s nimi spolu s pochopením jejich složité životní situace je velmi důležitým prvkem úspěšného studia většiny frekventantů.

Významným typem opory distančního studenta je **elektronický systém řízení studia** (LMS – Learning Management System). Jeho prostřednictvím lze odbourat mnoho rutinní práce tutora, administrátora i organizátora studia.

Σ Souhrn: Distanční studium představuje velmi sofistikovanou systémovou záležitost. Na jedné straně jsou to motivovaní, vyzrálí jedinci, kteří jsou schopni samostatného studia. Na straně druhé je to systémová podpora tohoto studia, která má několik rovin. Je to kvalita speciálních studijních textů a dalších studijních opor, kterými lze studijní obsah dobře prezentovat a co nejlépe studujícímu vysvětlit. Je to také velká individuální konzultační podpora pedagogická, kterou zajišťuje tutor. Pomáhá studujícímu, mimo jiné, překonat mimo velmi stresující pocit osamocení při studiu, pocit bezradnosti a neschopnosti. Také logistika studia, organizace dílčích studijních aktivit a administrace studia je velmi zásadním prvkem, který umožňuje hladký průběh studia, odbourání případných organizačních problémů a komplikací, které jsou pro studujícího zbytečným stresem.

Kontrolní otázky a úkoly pro studující

Pokuste se na závěr odpovědět na tyto otázky:

- 1. V čem spočívá komplexní servis pro distanční studující?*
- 2. Proč je dobré připravit distančním studujícím Studijní návod a co by měl takový návod obsahovat?*
- 3. Studijní servis Vaší vysoké školy považujete za dostatečný nebo Vám něco chybí? Definujte případný nedostatek a zdůvodněte jeho potřebu.*

Kapitola 7

Studijní cíle kapitoly:

Po prostudování této kapitoly dokážete:

- vysvětlit specifika distančního studijního textu
- charakterizovat odlišnosti distančního textu od klasického skriptu
- popsat základní metodické prvky distančního textu
- popsat očekávané resp. požadované vlastnosti cílové skupiny pro DiV

Čas na studium: Na zvládnutí této kapitoly si ve svém osobním rozvrhu zajistěte větší časovou dotaci. Obsah je velmi důležitý a pro tuto formu studia zásadní, tak s tím počítejte. Naplánujte si alespoň 3 hodiny.

Klíčová slova: specifika distančního textu, cílová skupina, sebehodnocení, vnitřní a vnější zpětná vazba, práce opravovaná tutorem (POT)

7.1. Studijní texty a jejich tvorba

Základem každého vzdělávání je vymezení jeho obsahu a rozsahu ve vztahu k potřebám vzdělávaného – obsahová náplň. Tato obsahová náplň je jednoznačně definována v základním studijním textu, který slouží studujícímu jako zdroj informací a poznatků. V případě textu určeného k samostatnému studiu pak ještě tento text musí být metodicky doplněn o prvky, které nahrazují působení učitele při kontaktní výuce.

Možná si někteří z Vás řeknou proč ještě ve 21. století prosazujeme nutnost zpracování studijního textu? Není to náhodou příliš konzervativní? Vždyť přece technické komunikační prostředky, média a počítačové sítě poskytují nepřeborné množství informací a zdrojů poznání, že by snad úplně stačilo dát studujícím odkazy na tyto zdroje a oni si konkrétní obsah vyhledají a naučí se jej. Jistě, tato metoda je možná a také jí většina z nás, mnohdy zcela automaticky, aplikuje v rámci informálního celoživotního vzdělávání. Jakmile ale jdeme do oblasti formálního vzdělávání, kde je definován určitý konkrétní obsah studia s ověřováním kvality získaných nových znalostí, odpovídajících zcela konkrétním cílům studia, pak se lze studijnímu textu jen těžko vyhnout. Praxe také ukazuje, že většina z nás, pokud má být v rámci studia externím způsobem ověřeno dosažení studijních cílů (např. zkoušením), vyžaduje mít k dispozici jednoznačně definovaný studijní text.

V 90. letech byl ve francouzském CNEDu proveden výzkum, který potvrdil, že více než 95% dotázaných studujících vyžaduje tištěný studijní text, který bude odpovídat obsahem a rozsahem tomu, co bude ověřováno u závěrečného zkoušení. Je pochopitelně vcelku jedno, zda studijní text vzdělavatel vytiskne a dodá studujícím v rámci balíčku

studijních opor, nebo zda jej studující získají v elektronické podobě prostřednictvím CD-ROM či přes LMS a sami si vytisknou jednotlivé studijní celky podle svých konkrétních studijních potřeb.

Jaké jsou základní rozdíly mezi klasickým studijním textem určeným pro podporu kontaktního vyučování a studijním textem pro distanční vzdělávání?

Učebnice (skriptum)	Studijní text pro samostudium (pro DiV)
Většinou nejsou formulovány studijní cíle a pokud ano, pak spíše jako učební cíle pro psaní učebnice a ne pro studující.	Cíle definují požadavky, kterých má studující po prostudování textu dosáhnout.
Text je rozdělen nestejně, podle tématu, psán tak, aby byl co nejvíce obsažený a zhuštěný.	Text je členěn na studijní jednotky, které jsou rovnoměrněji rozděleny co do rozsahu a obsahu studované látky tak, aby odpovídaly časovým úsekům, kdy mají studující možnost se věnovat studiu.
Text je psán většinou lineárním způsobem.	Text je psán více strukturovanou formou, psán v kratších odstavcích, přiměřeně k úrovni schopností se učit.
Učebnice je psána jako materiál ke čtení, nikoliv aby se do ní něco vpisovalo.	V distančním textu jsou vynechána volná místa pro vpisování poznámek, odpovědí na otázky, názorů a připomínek, které studujícího napadnou při studiu.
Pro opakování je čtenáři nabídnuta jen malá nebo žádná pomoc.	Studující jsou vedeni k častému opakování nastudované látky.
Otázky k opakování (většinou bez odpovědí) se nejčastěji soustřeďují na konci kapitol.	Otázky vyžadující bezprostřední odpověď jsou často zakomponovány přímo do textu. Následný komentář autora umožňuje studujícímu zjistit, zda byly jeho odpovědi (závěry) správné – zpětná vazba, posilování motivace.
Od studujícího se očekává pasivní příjem informací, které mu učebnice přináší.	Od studujícího se vyžaduje aktivní zapojení do procesu učení se, především řešením praktických úkolů a cvičení.
Učebnice většinou prezentují autorovy názory (závěry) k probíranému tématu.	Studijní texty pro DiV jsou připraveny tak, aby maximálně vyhovovaly zjištěným potřebám cílových skupin studujících.
Autor předpokládá, že studenti mají zájem studovat dané téma, a že jsou tudíž motivováni pro jeho studium.	Studijní opory se snaží vyvolat zájem a potřebu studovat dané téma.
Didaktická výuka.	Učení se na základě zkušeností, které studenti mají z praxe.
Autor skripta počítá s tím, že bude obsah přednášet a cvičit v rámci prezenční výuky.	Studijní textová opora v sobě zahrnuje prvky řízení studia.

Upraveno podle I. Bednařkové

Samozřejmým a patrně nejdůležitějším požadavkem na výukový materiál (určený pro samostatné studium) je jeho **srozumitelnost**.

 Úkol pro Vás: Než budete pokračovat ve čtení, zamyslete se a na základě vlastních zkušeností ze studia napište, jakými postupy se toho dosahuje:

Hlavní zásady srozumitelnosti textu:

- text se člení na krátké odstavce;
- odstavec obsahuje pouze jednu hlavní myšlenku;
- formulované věty jsou krátké, bez souvětí a vztažných zájmen;
- všude, kde je to možné, se používají česká slova (výrazy);
- při použití přejatých slov nebo zkratk jsou tyto okamžitě v textu definovány (třeba i opakovaně);
- srozumitelnost také znamená názornost (obrázky, doplňky textu, poznámky, vysvětlivky apod.)

Při přípravě kurzu distančního vzdělávání je třeba mít stále na paměti specifické podmínky, ve kterých studující pracují

⇒ **geografická vzdálenost a izolace studujícího**

⇒ **omezený čas pro studium**

⇒ **styk se studijním vedoucím (tutorem) je omezen většinou na písemnou formu**

Při psaní textu musí být, vzhledem k relativně malým možnostem konzultací studujícího s konzultantem (tutorem), pečlivě dodrženy obecné psychologické, pedagogické a didaktické zásady (srozumitelnost, přiměřenost, postupnost, názornost, aktivizace studujícího, soustavnost, trvalost vědomostí - kontrolní otázky a testy v průběhu textu aj.).

Autor textu musí vést studenta k neustálé aktivitě. To je v podstatě nejdůležitějším cílem cvičení, otázek a úloh. **Cvičení musí být pojatá tak, aby přinášela alespoň částečný úspěch. Nic nemůže izolovaného studujícího více odradit, než nedostatek úspěchů!**

Z toho, co zde bylo řečeno je zřejmé, že před započítím práce na tvorbě studijního textu pro distanční formu studia, musí mít autor či celý autorský kolektiv, k dispozici **řadu zásadních vstupních informací**:

- pro koho je text určen (popis cílové skupiny)
- vzdělanostní předpoklady studujícího (obtížnost textu)
- předchozí znalosti a dovednosti studujících o daném tématu, oboru (odborné vstupní vědomosti)
- výstupní znalosti a dovednosti, kompetence
- požadovaná úroveň zařazení textu do kurzu, modulu
- rozsah textu
- požadavky na technické zpracování a baterie standardních piktogramů
- míra odpovědnosti za jazykovou správnost
- termín odevzdání textu

7.2. Cílová skupina

Před přípravou studijního produktu je nutno co nejpřesněji vydefinovat charakteristické **znaky cílové skupiny**, pro kterou je modul (kurz, studijní program) určen! Pozor na shodu mezi úrovní cílové skupiny a úrovní studijního textu, organizace studia a celkové podpory studujících. Špatný odhad intelektuálních schopností, dovedností a možností cílové skupiny ve vztahu k obtížnosti a specifikám předkládaného studia je nejčastějším důvodem problémů. Čím větší je shoda, tím větší je účinnost studia a jeho pozitivní hodnocení ze strany pedagogů i studujících.

Velkým problémem může být také špatný odhad variability **vstupních znalostí a studijních dovedností** potenciálních studujících. Bude-li autor, vysokoškolský učitel, připravovat studijní text pro distanční studium graduálního vysokoškolského studijního programu, bude vědět velmi dobře s jakým rozsahem vstupních znalostí může počítat. Všichni zájemci o studium jsou absolventy střední školy a mají maturitu. Jejich základní intelektový a znalostní potenciál je tímto faktem do jisté míry definován, problémem může být rozdílný studijní styl a studijní návyky jednotlivých účastníků studia, různé praktické znalosti a dovednosti.

Bude-li autor připravovat studijní modul kurz celoživotního vzdělávání, který je v podstatě určen každému, kdo má o daný konkrétní obsah zájem, bude se potýkat s mnohem pestřejšími vstupními znalostmi a dovednostmi potenciálních zájemců a pravděpodobně také s většími nedostatky v oblasti studijních návyků a dovedností. Proto i v takovém případě musí být **na počátku vydefinovány základní vstupní požadavky znalostí a dovedností potenciálních studujících**. Mnozí vynikající odborníci z akademické sféry nejsou vhodnými autory pro kurzy celoživotního vzdělávání, nedokáží napsat méně odborný text, těžko se přizpůsobují více variantní cílové skupině.

Cílová skupina (automaticky od ní očekáváme?)

- Velmi silná motivace k samotnému studiu a disciplinovanost
- Schopnost rozumět psanému textu a schopnost tento text interpretovat

- Schopnost plánovat si svůj volný čas a přizpůsobit jej studijním požadavkům. Pro samostudium je třeba časový prostor!!
- Schopnost koncentrace ve zvoleném čase (často však spíše v čase zbývajícím) k samostudiu
- Poměrně silný individualismus studujících - jedinec který nepostrádá kolektiv, dialog, výměnu názorů a zkušeností ze studia (nutno překonávat pomocí různých dílčích metodických opatření a postupů). Velký problém u zejména eLearningu!
- Dovednost ovládat práci s PC a případně se bez problémů pohybovat v elektronickém výukovém prostředí.

Tyto vlastnosti jsou vyžadovány od jedinců cílové skupiny distančního studia, ovšem nemusí být vždy plně vyvinuty. Například velmi silná motivace ke studiu s průběhem studia a dobou studijní zátěže přirozeně upadá. Osamocení při studiu je dalším velkým problémem distančního studia a v neposlední řadě mohou být vysoké nároky na vybavení a dovednosti studujících v oblasti informačních a komunikačních technologií limitujícím prvkem úspěšnosti studujícího. Autor s tím musí počítat a v rámci metodiky distančního studia hledat cesty, jak pomoci studujícímu tyto problémy co nejlépe překonat.

7.3. Základní metodické prvky distančního studijního textu

Co musí text bezpodmínečně obsahovat ?

- základní znalosti
- obecné znalosti nezbytné pro studium poskytovaných materiálů
- motivační prvky povzbuzující aktivitu studenta
- úlohy (práce) určené k opravě tutorem - POT
- úlohy či otázky určené k okamžité zpětné vazbě pro studujícího

7.3.1. Základní struktura písemných textů pro DiV

JEV	POŽADAVKY
<i>Titulní list</i>	Graficky přehledný, obsahuje výstižný cíl studia, jméno autora (ů)
<i>Přehled o kurzu</i>	Základní informace, souvislosti
<i>Úvod a poučení o studiu</i>	Průvodce textem, jak studovat (obecně i jednotlivé jednotky), odkazy na další zdroje informací (písemné i jiné), organizační pokyny k výuce
<i>Učební cíle</i>	Obecné, rámcové cíle celého modulu
<i>Další cíle</i>	Konkrétní, dílčí cíl pro danou učební jednotku
<i>Začátek každé kapitoly (úvod)</i>	a)vytýčení obecnějšího cíle pro kapitolu: „po prostudování budete schopni...“ b)vytýčení dílčího cíle - poznání toho a toho,

	naučení se.... c)4-5 „řečnických“ otázek, které uvedou další text
Učební text	Látka k prostudování
Vzorová dílčí řešení	Časté prokládání textu jednoduchými ilustračními řešeními
Písemné úlohy na konci kapitoly	Tyto otázky by neměly být formulované tak, aby k jejich zodpovězení bylo zapotřebí vrátit se o několik stránek dopředu a memorovat text – mají být formulovány problémově, tak aby donutily studujícího přemýšlet, konstruovat, hledat řešení, používat indukce a dedukce
Shrnutí	Krátké, výstižné, a upevňující shrnutí na konci každé kapitoly, závěrečný přehled na konci celého modulu
Seznam doporučené literatury	Je třeba uvádět nejen tituly, které mohou být značně rozsáhlé, ale spíše výběr konkrétních stránek doporučených k prostudování
Otázky k sebehodnocení	Jsou umístěny na vhodném místě v textu, nejlépe na konci kapitoly nebo určitého studovaného celku, po jejich zodpovězení je studující informován o svých pokrocích
Odpovědi na otázky, klíč	Vypracovaná kontrola k sebehodnocení
Samostatné práce (Práce opravované tutorem - POT)	Eseje, projekty, případové studie, testy zadávané v rámci textu. Tyto práce jsou průběžně hodnoceny tutorem a výsledky v nejkratší době sdělovány studujícím. Zahraniční literatura používá názvu Tutor Marked Assignment(TMA).
Kontrolní otázky, test	Studující je vypracuje a posílá tutorovi. Záleží na charakteru a rozsahu látky a úvaze autora, zda budou testy vypracovávány a zasílány k opravě průběžně po dobu studia modulu, nebo až na samém závěru
„Slepá zkouška“	Studující má možnost před závěrečnou zkouškou si ověřit, zda má dostatečné schopnosti k jejímu úspěšnému složení
Glosář	Souhrnný výkladový slovník pojmů a definic, které jsou používány v textu a tam také průběžně vysvětleny
Dotazníky	Zjišťují připomínky, návrhy a hodnocení modulu studujícími. Jsou po ukončení studia zasílány nejčastěji administrátorovi kurzu.

7.3.2. Struktura modulu a kapitol

Pravidla pro tvorbu modulu nejsou striktně dána a záleží na garantovi modulu a autorském kolektivu jak bude modul koncipován a do kolika samostatných oddílů (kapitol) bude rozdělen.

Struktura kapitoly je obvykle taková, aby ji studující mohl prostudovat najednou. Uvádí se předpoklad, že průměrný student prostuduje za 2-3 hodiny asi 15 stran (včetně rezervy, která má motivační účinek.

**Kapitola bývá obvykle rozdělena do tří základních částí: úvod
výkladová část
závěr (souhrn)**

1. Úvod by měl obsahovat tyto prvky:

- cíle studia
- odhad času potřebného ke studiu
- stručné shrnutí předběžných znalostí
- klíčová slova

Všechny tyto prvky pomáhají studujícím při organizaci studia. Úvod by neměl být rozsáhlý a měl by mít motivační účinek.

2. Výkladová část by měla být napsána tak, aby studium bylo možné i bez doporučené literatury. Výklad je rozdělen do částí, z nichž každá se zabývá pouze jedním novým pojmem nebo jevem. Části by měly být názorně odděleny a logicky na sebe navazovat.

Součástí této části jsou také cvičení, která by měla být organickou součástí výkladu. Vhodné je také dostatečné zařazení schémat, grafů a obrázků. Schémata a přehledy tvoří v textu přehledný zdroj informací a nebo jsou doplňujícím prvkem shrnujícím základní poznatky.

Různé ilustrace a symboly mohou text organicky strukturovat a zároveň dávají možnost jistého odlehčení napětí a soustředění. Musí však být vhodně voleny s ohledem na fakt, že studující jsou převážně dospělí lidé z praxe.

3. Závěr (souhrn) by měl zopakovat stručný obsah kapitoly s důrazem na nové základní učivo. Obvykle závěr obsahuje cvičení, kontrolní otázky nebo test na sebehodnocení.

7.3.3. Podpora aktivity studujících

Dobry text by měl nahradit atmosféru třídy v prezenčním studiu. Aktivitu studenta ve třídě zajišťuje učitel, nikoliv učebnice. V distančním studiu je to naopak. Text musí často aktivizovat studujícího tak, aby byl průběžně motivován k učení.

Nejčastějším prvkem aktivizace jsou otázky. Ty lze rozdělit do několika druhů:

1. **Otázky které přitahují pozornost** k určitým místům textu a nevyžadují odpověď tzv. „řečnické otázky“.
2. **Otázky, na které není vyžadována písemná odpověď**, jejich účelem je, aby si studující rozmyslel odpověď. Odpověď na tyto otázky lze ve více či méně skryté formě najít v textu.
3. **Sebehodnotící otázky (též nazývané autokorektivní)** jsou otázky nebo cvičení, na která vyžadujeme písemnou odpověď. Oprava resp. klíč se správnými odpověďmi nebo výsledky následuje v textu hned za cvičeními nebo častěji na konci kapitoly. Tato autokorektivní cvičení mohou být vytvořena několika způsoby, např.:

- * výběr správné odpovědi z předložené nabídky
- * doplnění údajů a stěžejních slov v odpovědi
- * doplněním hesel ve schématu (doplňovačka, křížovka)
- * vlastní odpověď několika krátkými větami

4. **Domácí úlohy, které zasílají studující k opravě tutorovi.** Často i v domácích podmínkách se pro ně používá anglický termín TMA (Tutor Marked Assignment). Tyto úlohy jsou na konci kapitoly a jejich úkolem je umožnit studujícím provést bilanci nabytých vědomostí a dovedností. Zpravidla mají formu písemné práce, předem stanovují její formu a rozsah. Vyžadují analýzu a využití informací z jedné či více kapitol. Témata domácích kontrolních písemných prací *připravuje autor textu* např. náměty na případové studie, zadání krátkých úkolů, výpočet tréninkových příkladů apod. Je možné ponechat výběr tématického zaměření kontrolního úkolu na studujícím a umožnit mu tak uplatnit své poznatky z vlastní praxe.

Úlohy opravuje tutor a vrací studujícímu s celkovým hodnocením a případně s modelovým řešením. Proto je v češtině nazýváme práce opravované tutorem a označujeme zkratkou POT. Komunikace mezi tutorem a studujícím v souvislosti se splněním úlohy je vždy pouze bilaterální, není předmětem všeobecné diskuse mezi studujícími!

POZOR! Modelové řešení úkolu nemůže obsahovat doplňující informace, které studující nezná, musí se striktně držet pouze studijního textu.

7.3.4. Některé obecné formální náležitosti písemných textů

JEV	POŽADAVKY
<i>Členění textu do logických celků</i>	Krátké kapitoly, max. 10-15 stran textu, každá se studijním cílem
<i>Číslování kapitol</i>	Přehlednost, dobrá orientace při odvolávkách v dalším textu
<i>Styl výkladu textu</i>	Nesmí být deklarativní, určený jen k memorování, fádní Musí být dobře čtivý, neustále povzbuzující,

	aktivizující, nutící k přemýšlení, interaktivní
Krátké a oddělené odstavce	Zpřehledňují text
Volná místa na stránce	Ponechání dostatku volného místa v textu umožňuje studujícímu doplňovat text vlastními poznámkami, které zůstanou zachovány přímo vedle studované pasáže
Kresby, grafy, schémata	Přehledné, jednoduché, výstižné a časté
Symboly, piktogramy, přehledný seznam symbolů	Upozorňují (odkazují) na doplněk jiného media (audio, video), upozorňují na definici, na doporučenou literaturu a j. pro různé typy odkazů jsou používány konkrétní symboly – uvedené v seznamu
Písmo	Různé velikosti, síla, druh písma případně barva
Barva papíru	Doporučuje se vždy zachovávat předem stanovená pravidla pro použití barevného papíru v rámci modulu nebo celého kurzu
Seznam zkratk	Používání zkratk omezit na minimum, pokud jsou používány, mají být vysvětleny přímo v textu a zvláště vytvořen seznam zkratk
Klíčová slova	Výběr a označování je nezbytné, zvláště pokud se uvažuje o přechodu na hypertexty

Často je diskutovaným prvkem distančních studijních textů **volné místo na stránce** pro potřeby poznámek studujícího. To ovšem platí spíše pro tištěné texty, v případě elektronického textu je tento prvek zcela vynecháván.

Tento požadavek, který je zásadně zachováván u studijních textů britské OU, se vyvinul postupně při vydávání tištěných textů v rámci klasického distančního studia. Ukázalo se, že pro distanční studující je velmi důležitá možnost dělat si poznámky při studiu. Běžně to děláme při studiu nějakého nového obsahu tak, že si poznámky píšeme do sešitu, bloku nebo na volné listy papíru. Co se ale stává? Své poznámky někde založíme nebo necháme uloženy mimo náš aktuální dosah a při opakování se k nim nemůžeme vrátit. Pro studijní texty vydávané na Open University je typické, že 2/3 plochy stránky zabírá text, jedna třetina, při vnějším okraji stránky, je prázdná.

Σ Souhrn: Jedním ze základních pilířů DiV je kvalitní studijní text, který nejen zcela splňuje požadavky na úroveň odbornosti studovaného předmět, ale také metodicky reflektuje fakt, že studující studuje obsah zcela samostatně. Metodické prvky takového textu jsou velmi variantní a dávají autorovi (pedagogovi) široký prostor pro uplatnění svých pedagogických a didaktických schopností. Zásadní jsou prvky posilující motivaci ke studiu a prvky sebekontroly. Základním faktorem je ovšem vysoká srozumitelnost, velká přehlednost a dovednost navázat se studujícím kontakt prostřednictvím psaného textu. Student musí být ke studiu neustále motivován a zároveň chráněn před frustrací ze studijní osamělosti a strachem z neúspěchu.

Kontrolní otázky a úkoly pro studující:

- 1. Přečtěte si jednu libovolnou stránku studijního textu, který používáte ke studiu v některém předmětu Vašeho studijního programu a vypište si, které didaktické prvky, zvyšující srozumitelnost a zapamatovatelnost textu, jsou zde použity.*
- 2. Zamyslete se nad návrhem volného místa na stránkách textu a zvažte, zda to má význam a proč, či zda to považujete za zbytečné plýtvání papírem.*

Kapitola 8

Studijní cíle kapitoly:

Po prostudování této kapitoly dokážete:

- *formulovat studijní cíle celého textu a jednotlivých studijních jednotek*
- *formulovat studujícímu časový harmonogram studia*
- *vytvářet motivační prvky v distančním textu*
- *vytvářet prvky zpětné vazby v distančním textu*

Čas na studium: také obsah této kapitoly patří k základním znalostem umožňujícím zvládnout přípravu kvalitního distančního studia. Budete-li postaveni před úkol zpracovat studijní text pro samostatné studium, budou se Vám uvedené informace velmi hodit. Proto si na její prostudování vyhrad'te dostatek času, alespoň 3 hodiny a počítejte, že i na vypracování domácího úkolu musíte mít časovou rezervu.

Klíčová slova: motivace, studijní cíle, aktivizace studujícího, prvky řízení studia, hypertext

Metodické prvky distančního studia vycházejí z primárního cíle, který zde byl již několikrát zmíněn – umožnit efektivně a úspěšně studovat dospělému jedinci, který je pro studium dostatečně psychicky a intelektuálně vyzrálý a je silně motivován.

 Úkol pro Vás: Pokuste se zamyslet nad Vaší motivací pro vysokoškolské studium a konkrétně pro studium oboru. Co je Vaší největší motivací? Proč studujete a věnujete svůj čas učení, když znáte určitě mnoho jiných příjemných aktivit na vyplnění volného času a nebo dokonce, řada z Vás, si musí čas na studium pracně hledat ve svém celodenním programu? Jste pořád stejně motivováni jako v době, kdy jste studium zahajovali a nebo již cítíte, že Vás to zmáhá a těšíte se až to skončí? Musíte se k práci nad studijním textem nutit nebo se na studium docela těšíte? Napište si co je Váš hlavní motivační faktor a jaké máte další doplňující motivační cíle:

Sami podle sebe jistě víte, že na počátku studia jsou všichni většinou velmi motivováni. Hlavní motivací bývá potřeba splnění požadavků pracovního zařazení, touha po získání akademického titulu, kariérní postup, často i touha získat pracovní umístění v oblasti, která je pro studujícího zajímavá nebo jinak lukrativní apod. Pod náporom studijních povinností většinou postupně **motivace** upadá, mnohdy velmi silně

a studium se stává stále větším problémem. Je to přirozené a vzdělavatel by měl tento fakt nejen respektovat, ale hledat všechny cesty, jak tomu zabránit, respektive jak motivaci studujících průběžně posilovat.

Velkým problémem pro motivaci je jakýkoliv **neúspěch při studiu**. Proto by mělo být v rámci přípravy studijního programu pečlivě zvažováno **reálné tempo studia**, kvalita studijních opor, podíl prezenčních setkání, rozsah možností konzultací a především by měla být pečlivě sledována kvalita a průběžně hodnocena kvalita tutorské práce. Zanedbání přípravy tutorů a zanedbání sledování jejich pedagogického výkonu v průběhu studia může být v konečném důsledku fatální pro studijní produkt.

Ruku v ruce s tím jde ovšem také prvek **řízení samostatného studia**. To je realizováno nejen prostřednictvím tutorů, ale také prostřednictvím autorů studijních opor, respektive pomocí různých prvků aktivizujících studenty při studiu a většinou termínovaných v rámci studijního harmonogramu:

- rozvržení tutoriálů a dalších prezenčních tréninkových prvků,
- aktivizující prvky zapracované přímo do studijního textu, např. POTy nebo společné (týmové) projekty,
- odkazy na internetové zdroje,
- přesné definování dílčích studijních cílů a možnost kontroly jejich splnění,
- podpora řízení studia formou vyjádření času potřebného ke studiu každé dílčí kapitoly nebo studijní jednotky.

Každý zkušený pedagog má své postupy a metody, jak ovlivňuje motivaci studentů. Obecně ale platí, že je nutné aby student měl chuť a zájem studovat, aby jej obsah předmětu zaujal a dokázal si najít čas na jeho studium. V denním studiu má většinou velký vliv na posilování motivace osobnost učitele, jeho zaujetí pro obor, zápal s jakým prezentuje učivo a s jakým dokáže upoutat pozornost studujících a udržet ji po dobu výkladu. Důležitý je také jeho osobní přístup ke studentům, disciplinovanost, schopnost didaktického výkladu a tolerance k nedostatkům studentů aj.

U distančního studia však tento přímý kontakt s učitelem chybí. O to větší význam mají prvky, které jsou obsaženy ve studijním textu – jasné a kontrolovatelné učební cíle, autokorektivní prvky a další aktivizující prvky, prvky řízení studia, průvodce studiem jako zdroj motivace, ale také např. komunikativnost vlastního textu. Rozumí se tím, že text je nejen dobře srozumitelný, ale také čtivý, zajímavě a vtipně podán, učivo je doplněno objasňováním, zdůvodňováním, výkladem souvislostí atd.

Jistě jste při svém studiu zažili přednášky, kde jste byli po celých 90 minut ve střehu, reagovali jste na podněty přednášejícího, odpovídali na jeho nadhozené dotazy, zvažovali uváděné příklady z praxe apod. Opakem jsou přednášející, kterým se v žargonu posluchačů říká „uspávači“. Totéž lze registrovat u psaného textu. Suchý text, plný definic a sdělování faktů, která jsou v lepším případě demonstrována na obrázcích, grafech nebo tabulkách, text rozčleněný do padesátistránkových „hutných“

kapitol, to vše studujícímu učení příliš neusnadní. V žádném případě by však takový text neměl sloužit jako podklad k samostatnému studiu!

8.1. Studijní cíle a jejich formulování v rámci studijního textu

Studijní cíle musí být **jednoznačné, konkrétní a kontrolovatelné**, tedy formulované tak, aby bylo možné jejich splnění na konci samostudia fakticky zkontrolovat. K tomuto účelu je nejlépe využít tzv. aktivní slovesa:

Cílová kategorie	Aktivní sloveso nebo vazba
Znalost (zapamatování si): <ul style="list-style-type: none"> - konkrétních poznatků - postupů a prostředků zpracování konkrétních vědomostí - všeobecných a abstraktních poznatků 	Definovat Doplnit Napsat Opakovat Pojmenovat Popsat Reprodukovat Vysvětlit Určit
Porozumění <ul style="list-style-type: none"> - převod (např. překlad z jazyka nebo převod z jedné formy do druhé atd.) - interpretace (přeskupení, reorganizace nebo nový pohled, vysvětlení vlastními slovy, rozlišení podstatného od nepodstatného) - extrapolace (odvození, odhad důsledků, atd.) 	Dokázat Interpretovat Objasnit Opravit Přeložit Vyjádřit vlastními slovy Vypočítat Změřit
Aplikace <ul style="list-style-type: none"> - využití abstraktních a všeobecných vědomostí (pravidel, principů, zákonů, teorií, metod, technik, postupů) v konkrétních situacích 	Aplikovat Demonstrovat Diskutovat Navrhnout Použít Řešit Vyčíslit Prokázat Uvést vztah mezi...
Analýza (rozbor konkrétní situace, informace, procesu) <ul style="list-style-type: none"> - na prvky (části), - na vztahy mezi prvky, - z hlediska principů uspořádání prvků a jejich vztahu. 	Analyzovat Provést rozbor Rozhodnout Rozlišit Specifikovat Rozčlenit
Syntéza <ul style="list-style-type: none"> - složení prvků a částí do nového celku, plánu, projektu, modelu formou: 	Kategorizovat Klasifikovat Modifikovat

a) vypracování individuálně specifické informace b) vypracování operačního plánu c) odvození souboru abstraktních vztahů	Navrhnout Shrnout Napsat zprávu Zorganizovat Vyvodit všeobecné závěry
Hodnotící posouzení - posouzení hodnoty myšlenek, dokumentů, výtvorů, metod, postupů apod. z hlediska nějakého účelu podle: a) vnitřních kritérií (věcná správnost, návaznost myšlenek, přesnost údajů atd.) b) vnějších kritérií (srovnání a jinými analogickými výtvoři)	Argumentovat Obhájit Ocenit Oponovat Porovnat Posoudit Zdůvodnit Srovnat (s normou) Uvést klady a zápory Najít rozdíly Vybrat

(Definováno dle I. Bednařkové)

8.2. Čas potřebný na studium – odhad optimální doby studia

Definování časové dotace, potřebné k úspěšnému zvládnutí daného obsahu, je jedním z nejsložitějších momentů přípravy studijních opor pro samostatné studium. Každý z nás má totiž nejen vlastní obecné intelektové schopnosti, ale i další předpoklady a dovednosti pro studium. Zejména při přípravě studia pro dospělé je tento fakt velmi důležitým a je velmi těžké jej, vzhledem k velké variabilitě, respektovat. Hovoříme o „**optimální době studia**“, tedy o takové časové dotaci, za kterou je možné úspěšně přečíst daný obsah, zapamatovat si jej, provést jeho analýzu a syntézu do úrovně předchozích poznatků, realizovat všechny autoevaluační prvky umístěné do textu, zpracovat písemný úkol, připravit se na tutoriál apod.

Proč tedy tento prvek do textu zařazujeme? Studující je nepochybně rád, že má k dispozici určité vodítko pro svůj harmonogram samostatného studia – může si studium lépe plánovat zejména tehdy, když jsou jednotlivé studijní jednotky nestejně rozsáhlé a obsáhlé.

Riziko uvádění studijní časové dotace do distančního studijního textu je ovšem značné. Zejména nezkušení autoři nebo pedagogové, kteří mají praxi pouze s prezenční formou výuky by měli být u odhadu velmi opatrní, protože mohou nastat v zásadě dvě rizikové situace:

- Doba studia bude **podhodnocena** (často velmi). Nezkušenému autorovi se pochopitelně zdá, že látka je velmi jednoduchá, vysvětlil to jasně a úplně: „tomu musí každý rozumět“ nebo ještě lépe „to zná každý ze střední školy“ apod. Studující, který navržený rozsah nezvládne ve stanoveném čase, je velmi nešťastný, že nezvládá samostudium v tak rychle jako ostatní kolegové, propadá skepsi, nevěří si do dalšího studia, pochybuje o svých reálných schopnostech a v konečné fázi je tento stav **velmi demotivující**. Často si také stěžuje při hodnocení, že studijní text je špatně napsán, je nesrozumitelný apod.

- Doba studia bude příliš **nadhodnocena**. Studující má dojem, že něco přehlédl, něco podcenil apod. Před vlastním studiem váhá s jeho započítáním, odkládá studium v obavě, že tolik času nemá zatím k dispozici apod. Pokud zjistí, že studuje podstatně rychleji domnívá se, že předmět je moc lehký, nemá žádnou úroveň, nebo, že to může celé nechat až na poslední chvíli.

Dobrym řešením je zvážit rozsah studované látky, podíl nových a dosud neznámých obsahových prvků, podíl opakujících se částí, míru návaznosti na předchozí pasáže, rozsah kontrolních a tréninkových prvků ve studijní jednotce a pochopitelně i variabilitu vstupních vědomostí studujících. Odhad optimální doby studia musí být mírně nadhodnocen, aby se do odhadnuté doby „vešel“ i ten studující, který je handicapován nedostatkem vstupních znalostí, praktických znalostí, studijních dovedností apod. Pro většinu studujících bude pak příjemné, že vše zvládli v čase kratším než bylo plánováno, že jsou „dobří“ a že je studium nezatěžuje tak silně, předpokládali. Budou **motivováni** pro další pokračování ve studiu.

Zejména začínajícím nezkušeným autorům se proto doporučuje, aby raději dobu potřebnou ke studiu v textu neuváděli, dokud si ji sami neověří při práci se studujícími v pilotním kurzu. Dále platí, že vždy je lepší odhadnutou dobu studia raději **mírně navýšit**, aby ji bez problémů dokázali splnit i méně zdatní studující.

8.3. Harmonogram studia

Časový harmonogram studia se odvíjí od harmonogramu jednotlivých studijních modulů (předmětů), které jsou z velké míry zakomponovány do samotného studijního textu. Nejčastějším a velmi účinným prvkem řízení studia jsou úkoly k externímu hodnocení, tedy tzv. domácí úkoly, které studující zaslá k opravě tutorovi. (POT – práce opravovaná tutorem). V předchozí kapitole se o nich hovořilo v souvislosti s podporou aktivity studujících. Jsou-li však vhodně zakomponovány do studia a termínovány, znamenají pro studujícího „tlak“ na to, aby se začal učit, aby studium neodkládal na pozdější dobu.

Ruku na srdce, kolik z Vás začalo číst studijní text až když se blíží termín, kdy by jste měli odevzdat písemný úkol? Kolik z Vás v hlavě nosilo blikající světýlko „měl bych napsat ten úkol, musím si to přečíst“! Je to přece normální, zejména, když těch opravdových úkolů, které nelze odložit „na pak“, máme každý den velmi mnoho.

Klasikové distančního vzdělávání doporučují, aby písemné úkoly určené k externímu hodnocení tutorem, a případné další prvky řízení studia byly do textu vloženy alespoň dva nebo tři, může jich být pochopitelně i více. Pak je ale třeba zvážit jejich rozsah s ohledem na časové možnosti zaměstnaných dospělých studujících, ale i časovou zátěž tutora!

V časovém harmonogramu celého studia se musí termíny odevzdání úkolů v jednotlivých modulech předem rozvrhnout, aby se **nekumulovalo více úkolů** na

stejně období a studující měl dostatek času na jejich vypracování. To je vážný a často bohužel opomíjený faktor.

8.4. Důležité dílčí prvky studijního textu

8.4.1. Autorův průvodce studiem

Velmi důležitým motivačním prvkem v distančním studijním textu jsou pasáže, ve kterých autor navazuje kontakt se studujícím. Většinou jsou označovány jako průvodce studiem nebo poznámky pedagoga apod. Mělo by tam být tzv. teplé slovo – pochopení objektivních obtíží samostatně studujících, rozumný návod jak si při studiu pomoci, studijní rady atd.

Nutno říci, že tyto pasáže dělají našim autorům relativně velké problémy., protože mají zkušenosti se psaním klasických učebních textů, kde tyto komunikační pasáže nejsou vyžadovány, učitel pracuje se žáky v rámci prezenční výuky. Mnozí akademičtí pracovníci vysokých škol považují dokonce průvodce studiem v textu za nevhodné. Mnozí studující v kurzech dalšího vzdělávání dospělých však naopak reagují na tyto pasáže velmi pozitivně.

Následující ukázka **Průvodce studiem** je citována ze studijního textu Dr. I. Bednaříkové, PhD.:

Pokud jste dovedli odpovědět na všechny kontrolní otázky, můžete být se sebou opravdu spokojeni. Zvládli jste sice kratší, ale dosti obtížnou kapitolu. Udělejte si přestávku a pak pokračujte ve studiu.

Jestliže však máte pocit, že na uvedené otázky nenacházíte uspokojivé odpovědi, raději od studia neodcházejte. Odpočiňte si a potom prostudujte kapitolu znovu. Pokuste se vnímat její obsah pozorněji. Jistě to dokážete!

8.4.2. Číslování pasáží textu

Dobrým prvkem, který zřehledňuje obsah, je **číslování kapitol resp. subkapitol**. Jeho výhodou je i to, že v dalším textu se lze odvolávat na čísla konkrétních pasáží textu a není nutné některá fakta opakovat. Platí zde ale důležitá zásada, že totiž **méně znamená více!** Číslování subkapitol by nemělo přesáhnout **dvě úrovně** pod číslem kapitoly nebo studijní jednotky (např. 2.1.2), jinak se stává nepřehledným a pro studujícího je spíše komplikací. Tedy číslo kapitoly (studijní jednotky), pořadí subkapitoly a pořadí dílčí pasáže subkapitoly!

Příklad číslování textových pasáží.

Pasáž textu očíslovaná 2.1.1 znamená:

2. označuje druhou kapitolu nebo studijní jednotku celého studijního textu

1. označuje první subkapitolu

2. označuje v pořadí druhou samostatnou obsahovou pasáž textu této subkapitoly

8.4.3. Strukturování textu

Dalším důležitým prvkem distančního textu je vlastní **forma psaní textu** – jednoduchý, výstižný strukturovaný text je mnohem srozumitelnější, než složitý odborný výklad, náročný na představivost, náročný na porozumění terminologie i složitých slovních obrátů a vazeb. Je bohužel málo autorů, kteří se studujícím dokáží navázat kontakt prostřednictvím textu. Řada odborníků to nedokáže ani když se o to snaží, může to někdy vyznít až neupřímně, strojeně a paradoxně tak proti samotnému autorovi

Napsat **text strukturovanou formou** není v podstatě nic těžkého. Vyžaduje to ale trochu tréninku a hlavně, umět se nad obsahem zamyslet pohledem studujícího! Podívejte se na následující dva texty, které jsou napsány různými formami. Který z nich se Vám připadá více srozumitelný a lépe se Vám uloží do paměti?

Text lineární:

*V průběhu ontogeneze se u člověka vytváří dva typy dentice. V prvních dvou letech života jedince (od 6. do 24. měsíce) se vyvíjí **chrup dočasný** (*dentes lactei*), nepřesně nazývaný mléčný. Kolem 6. roku života se začíná tento chrup postupně vyměňovat a zuby dočasné dentice se nahrazují zuby trvalými (*dentes permanentes*). Úplný chrup dočasné dentice má 20 zubů (4 řezáky, 2 špičáky a 4 zuby třenové v každém zubním oblouku). Úplný **trvalý chrup** má 32 zubů (4 řezáky, 2 špičáky, 4 zuby třenové a 6 stoliček).*

Jednotlivé zuby dočasné dentice se prořezávají postupně od 6. do 24. měsíce věku dítěte. Kolem 6. roku života se tento chrup začíná postupně vyměňovat a zuby dočasné dentice jsou nahrazovány zuby trvalými. Třetí stoličky se prořezávají jako poslední kolem 18. roku života (odtud lidové označení zuby moudrosti), ale u současné populace se někdy neprořezají vůbec.

Text strukturovaný:

*V průběhu ontogeneze se u člověka vytvářejí **dva typy dentice:***

- **chrup dočasný**, nepřesně nazývaný mléčný chrup (*dentes lacte*), má celkem 20 zubů tj. 10 v každé čelisti – 4 řezáky, 2 špičáky, 4 zuby třenové*
- **chrup trvalý** (*dentes permanentes*) má celkem 32 zubů, tj. 16 zubů v každé čelisti – 4 řezáky, 2 špičáky, 4 zuby třenové a 6 stoliček.*

Jednotlivé zuby dočasné dentice se prořezávají postupně od 6. do 24. měsíce věku dítěte. Kolem 6. roku života se tento chrup začíná postupně vyměňovat a zuby dočasné dentice jsou nahrazovány zuby trvalými. Třetí stoličky se prořezávají jako poslední kolem 18. roku života (odtud lidové označení zuby moudrosti), ale u současné populace se někdy neprořezají vůbec.

8.4.4. Praktické příklady v textu

Velmi důležitým prvkem distančního textu jsou **příklady z praxe**. Zařazujeme je do textu co možná nejčastěji, všude tam, kde jimi lze učivo doplnit, ilustrovat, objasnit, dát do souvislosti. Pozor ale na pastí tzv. „excelentních příkladů“, které sami

o sobě vypadají úžasně a určitě mnoho studujících zaujmou. Musí ale být převzaty z reálné skutečnosti a vystihovat to podstatné, co chceme čtenáři sdělit, na co chceme upoutat jeho pozornost. Počítejme také s tím, že distanční studující jsou většinou lidé s řadou životních zkušeností a s mnohaletou praxí, často i v oboru, který studují. Specifickou podobu mají pochopitelně ukázkové praktické příklady v matematice nebo jiných přírodovědných disciplínách.

Ukázka dobře zvoleného a umístěného **příkladu v textu**:

„Při delším a soustředěném upínání pozornosti, zejména při učební nebo pracovní činnosti, dochází k opakovaným výkyvům, oslabení pozornosti, které se střídají s novým zesílením. Tento jev nazýváme **fluktuaace pozornosti**.“

Příklad

Jste na hospitaci na čtyřhodinové výuce v tématu hospodářské právo. Právě běží již dvacátá minuta druhé vyučovací hodiny. Lektor vede monolog a co účastníci? Jeden si něco kreslí na okraji poznámek, druhý přemáhá ospalost, další neustále sahá do kapsy, kde má pouzdro s cigaretami....

8.4.5. Souhrn

Shrnutí kapitoly nebo studijní jednotky je samostatná závěrečná část, kterou nelze podcenit. Má velký význam z hlediska metodiky učení se. Studující ji velmi oceňují zejména při opakování a přípravě ke zkoušce. Pokud si s ním dá autor práci, vystihuje maximálně stručně a jasně to podstatné a nejdůležitější o čem kapitola pojednává. Shrnutí může být vytvořeno jako několik zásadních bodů, někdy ale musí být obsáhlejší. Odborníci tvrdí, že **shrnutí má tím větší metodický význam, čím je kapitola obsáhlejší!**

8.4.6. Pojmy k zapamatování – klíčová slova

Velmi důležitým prvkem každého studijního obsahu je terminologie. Jedná se většinou o specifické termíny, případně cizí slova či důležité zkratky, které se v dané odborné oblasti používají a je nezbytně nutné, aby se s nimi seznámil studující, naučil se jim rozumět a pracovat s nimi. Těmto slovům se autor nemůže v textu vyhnout, i když se jinak snaží vysvětlovat obsah jednoduchou a dobře srozumitelnou formou.

Terminologie je součástí studia a proto je nutné na ni klást značný důraz. Většinou se proto tyto nové pojmy, cizí slova, zkratky, latinské názvy apod. v textu vysvětlí hned na místě, kde jsou poprvé použita. Doporučuje se uvést je ještě samostatně v úvodu či závěru studijní jednotky jako **klíčová slova** či **pojmy k zapamatování** a na konci studijního textu je vysvětlit v terminologickém slovníku (glosáři). Možná se vám zdá, že je to zbytečná práce, ale mnoho nedorozumění a nepochopení přece vzniká z nepřesné nebo špatné interpretace pojmů!

Velký význam vyčlenění klíčových slov a pojmů ještě vzrůstá při tvorbě elektronického textu, resp. tzv. **hypertextu**. Tato klíčová slova jsou v elektronickém textu tzv. aktivní. Znamená to, že v kterémkoliv okamžiku studia může studující, pokud na slovo či výraz v textu narazí a není si jistý jeho přesným významem, pouhým kliknutím otevřít vysvětlení významu či definici.

Milí studenti! Toto je relativně dosti náročná pasáž studia, ale je velmi důležitá. Budete-li někdy v budoucnu psát studijní text určený pro samostudium, určitě se Vám budou tyto informace hodit a usnadní Vám přemýšlení, jak takový text zpracovat. Ale všeho s mírou. Teď si udělejte pauzu, protáhněte si záda, napijte se. Při studiu pamatujte na přísun tekutin, je to velmi důležité. Navíc třeba sklenka piva Vám dokáže spravit náladu, ne?

8.5. Prvky zpětné vazby (korektivní a autokorektivní prvky)

Každý studující potřebuje získávat v průběhu studia objektivní **informaci o svých studijních pokrocích**, o tom, zda studuje efektivně, zda obsah studia správně pochopil, zda studium zvládá tak jak má. Odpovědi na tyto otázky jsou pro studujícího distanční formy studia důležité také proto, že musí průběžně překonávat osamocenenost při studiu, nemá možnost porovnání s ostatními studujícími a to může působit značně demotivačně. Jedná se tedy také o velmi důležité **prvky aktivizace studujícího**.

Jaké jsou to prvky?

- otázky
- průběžné úkoly a cvičení
- testy
- práce určené k opravě (korespondenční úkoly)

Všechny tyto prvky, nebo alespoň některé z nich, musí být zpracovány přímo do studijního textu a pro většinu autorů znamenají jeden z nejtěžších úkolů. Většina z vás si asi uvědomuje, jak je někdy těžké položit otázku tak, aby nám dotazovaný správně porozuměl a aby odpověď na danou otázku splnila svůj účel, totiž potvrdila pochopení studovaného obsahu.

8.5.1 Otázky

Otázky jsou důležitým **aktivizujícím prvkem**. Jejich smyslem je podrobné „zpracování“ a procvičení nastudované látky a cílem je pochopitelně správná odpověď, která studujícího potěší a motivuje pro další studium. Proto je třeba se vyvarovat zejména kontrolních otázek, na které ve skutečnosti studující není schopen v daném okamžiku správně odpovědět nebo, na které nemůže najít ve studijních materiálech správnou odpověď a ověřit si tak svoji znalost. Nejčastější typy otázek, které se uplatňují v distančním, textu jsme si vydefinovali v sedmé kapitole (oddíl 7.3.3). Zkusme si je zopakovat:

Pro splnění vzdělávacích cílů mají všechny typy otázek své odůvodnění, velký význam je však třeba věnovat otázkám, na které není vyžadována písemná odpověď, ale které mají u studujícího podnítit aktivní přemýšlení. Jsou to tedy **problémové otázky** na které studující nenalezne přímo v textu jednoznačnou přesnou odpověď, ale musí si utvořit odpověď sám, na základě porozumění a aplikace osvojeného učiva. Vyžadují od studenta porozumění problematice a případně také aplikace poznatků do praktické situace, vazbu na vlastní praktické zkušenosti, analýzu a syntézu osvojeného učiva apod.

Druhým typem otázek jsou klasické **kontrolní otázky**, které se vztahují k právě prostudovanému učivu, k problematice studijní jednotky. Bývají umístěny na konci kapitoly nebo studijní jednotky a jejich cílem je pomoci studujícímu zopakovat si učivo. Slouží tedy k rychlé kontrole a testují, co si studující během studia zapamatoval. Nejedná se o porozumění na vyšší úrovni. Odpověď na tyto otázky nalezne studující přímo v textu. Těmto otázkám se v odborné zahraniční literatuře říká ITQs – in text questions.

Dalším typem jsou tzv. **sebehodnotící (autokorektivní) otázky** (někdy i drobná cvičení) u kterých je vyžadována písemná odpověď. Klíč se správnými odpověďmi nalezne studující většinou na konci studijního textu. V odborné zahraniční literatuře jsou označovány jako SAQ – self assessment questions.(Rowntree 1990).

Jaký mají význam kontrolní otázky?

Podle L. Egera (2000) je význam kontrolních otázek možno najít v několika rovinách:

1. Umožňují studujícímu aktivně zpracovat informaci. Aktivní zpracování informací usnadňuje jejich zapamatování. Se studijním textem je třeba pracovat aktivně, ne jej pouze číst!
2. Studující získává zpětnou vazbu o tom, zda postupuje správně. Kontrolní otázky slouží k sebekontrolě samotného studujícího! U distanční formy studia je toto zásadním prvkem.
3. Umožňují studujícímu si uvědomit, které informace jsou důležité k pochopení daného tématu.
4. Udržují studentovu pozornost.
5. Motivují studujícího do dalšího studia. Správné zvládnutí většiny otázek každého jistě povzbudí.

Při tvorbě distančního textu se vyplatí dodržovat několik zásad pro vytváření kontrolních otázek, které formulovala Bednaříková (1999):

- Klad'te otázky tak, aby korespondovaly se studijními cíli kapitoly
- Vymyslete otázky, které budou studujícího skutečně aktivizovat a podněcovat jeho zájem o danou problematiku
- Nejprve klad'te otázky snadnější, aby se čtenář utvrdil, že se učil správně, že obsah kapitoly umí a potom pokládejte otázky složitější.
- Také zde platí, že méně znamená více. To znamená, že zadávejte raději méně otázek, ale takové, které studujícímu pomohou orientovat se dobře v problematice a ověřit si správnost svých postupů.

- Otázky formulujte vždy jasně a stručně. Otázka, která má v sobě několik podotázek, je pro studujícího složitá, vyvolává více nejasností

8.5.2 Průběžné úkoly a cvičení

V distančním studijním textu, ať je jeho obsahem jakákoliv tematika, musí mít autor stále na paměti potřebu studujícího aktivizovat. Studující je sám, nemá se s kým poradit, nemá možnost klást bezprostředně otázky pedagogovi nebo svým studijním kolegům. Proto je často vděčný za různé typy aktivizujících prvků, mezi které patří také různé průběžné drobné úkoly a cvičení.

Zadání těchto úkolů je většinou formulováno tak, aby si studující dokázal např. uvědomit praktické využití popisovaného teoretického jevu nebo dokázal modifikovat jev, navrhnout obdobné řešení, vyvodit všeobecné závěry z prostudovaného oddílu textu apod. Tato cvičení či úkoly mohou být následně rozebírány a diskutovány na prezenčním tutoriále, zejména pokud jednotliví studující mají zájem o svých námětech informovat ostatní kolegy. Nejlépe se pochopitelně taková cvičení vytvářejí v exaktních oborech, kde podporují trénink – řešení příkladů na procvičování konkrétního studovaného jevu apod.

8.5.3 Testy

Zvláštní formu kontrolních otázek tvoří testy, které se používají velmi často jako zpětnovazební prvky zejména u elektronických textů nebo u kompletních eLearningových studijních produktů. Typů testových otázek je celá řada. Jistě s tím máte vlastní zkušenosti a tak si zkuste nejprve vzpomenout, s jakým typem testových otázek jste se již setkali a v jakém studijním obsahu (předmětu) nejčastěji:

Takto vydefinoval různé typy testových otázek Race (1994):

- **Výběr z několika možností** – studující vybírá z několika tvrzení pouze to správné;
- **Doplňování chybějících údajů** – v textu jsou chybějící údaje, které je nutno správně doplnit;
- **Přiřazování** – studující vyhledává a spojuje informace, které k sobě patří;
- **Kompletace** – sestavení celku z částí;
- **Hledání chyb** – studující se snaží vyhledat a opravit chybné údaje;
- **Otázky s otevřeným koncem** – např. doplnění věty nebo textu definice;
- **Otázky ANO – NE** – studující rozhoduje, zda je tvrzení správné;
- **Sekvence** – správné seřazení jednotlivých kroků postupu.

Velké využití testů umožňuje počítačový software. eLearningové kurzy bývají bohatě doplněny testy, které dávají studujícímu průběžnou možnost ověřit si své vstupní znalosti na počátku studia, průběžně si při studiu ověřovat své pokroky a otestovat své studijní výsledky na konci studia. Aby však test opravdu dokázal splnit tyto požadavky,

dá autorovi veškerou práci její přípravu (výběr typu testu, příprava testových otázek, zpracování odpovědí atd.).

8.5.4 Práce opravovaná tutorem (POT)

Tyto samostatné práce, někde nazývané také korespondenční úkoly, jsou velmi typickým znakem distančního studia. V anglosaské terminologii se jim říká **tutor marked assignment (TMA)**. Jak již název napovídá, jsou to úkoly, které zasílá studující k opravě, nejčastěji svému tutorovi.

Cílem úkolu je umožnit studentovi, aby získal **externí zpětnou vazbu** o kvalitě a průběžném výsledku svého studia a dát mu prostor pro samostatnou práci a vlastní iniciativu při jeho zpracování. Naopak autor studia má možnost využít zadání těchto samostatných prací např. k tomu, aby nasměroval studujícího k prostudování doporučených dalších odborných zdrojů, k práci s odbornou literaturou, k aplikaci poznatků z vlastní praxe studujícího, k cílenému opakování nastudovaného obsahu apod. Někteří autoři rádi navrhnou větší množství zadání s tím, že dávají studujícímu možnost, aby si z návrhů vybral předepsaný počet úkolů podle svého uvážení a s ohledem na svůj zájem či profesní orientaci. Zvyšuje to zájem i motivaci studujících.

POTy mají většinou formu esejí, úvah, recenzí, rozborů, návrhů, projektů nebo i případových studií. Zadání POTu musí však být zcela **jasně definováno**, včetně formy zpracování a požadovaného rozsahu! Rozsah úkolu by měl být dobře zváženo, optimální je rozmezí 1 – 3 strany textu. Myslete při jeho zadávání na reálné časové možnosti distančních studujících, ale i na časovou zátěž tutora, který bude úkoly opravovat.

Důležitým momentem při plánování studijního produktu, tvorbě obsahu a rozsahu dílčích předmětů, a následně při tvorbě studijního textu je **četnost prací** určených k opravě tutorem v jednotlivých studijních předmětech a jejich umístění ve studijním harmonogramu. V diplomovém studiu se doporučují 2 – 3 úkoly v jednosemestrálním předmětu, celkové množství POTů by však mělo být úměrné skutečným časovým možnostem studujícího s ohledem na počet souběžně studovaných předmětů v semestru. U krátkodobých kurzů postačí 1 – 2 POTy.

Práce opravované tutorem mají však ještě jeden důležitý význam. **Jsou prvkem řízení studia**. Termíny odevzdání těchto prací k opravě jsou totiž pro studující závazně umístěny do jejich studijního harmonogramu (většinou po dohodě s tutorem) a tedy nutí studujícího neodkládat své studium déle, než je vzhledem k potřebě zpracování úkolu možné.

∑ **Souhrn:** Studijní text nahrazuje osobnost pedagoga, nahrazuje výklad na přednáškách a do značné míry i trénink realizovaný na cvičení (semináři). Důležité a nezastupitelné prvky distančního studijního textu:

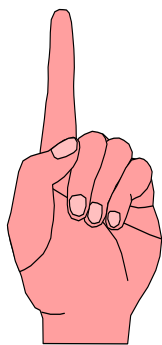
- jasně definované a kontrolovatelné studijní (učební) cíle celého textu i každé studijní jednotky
- definování optimálního času potřebného ke studiu
- dostatek praktických příkladů v textu

- motivační prvky, které průběžně pomáhají v textu posilovat motivaci studujícího (průvodce studiem, studijní rady, prvky k odlehčení textu aj.)
- maximum aktivizujících a zpětnovazebních prvků (pro sebehodnocení i pro externí hodnocení)
- shrnutí obsahu.

Při práci na studijním textu by měl autor vždy pečlivě zvážit reálné možnosti dospělého, ekonomicky aktivního studujícího a jeho praktické zkušenosti. Tomu by měl přizpůsobit rozčlenění obsahu a metodické prvky studijního textu.

Kontrolní otázky a úkoly pro studujícího:

1. *Jaké prvky zpětné vazby se uplatňují ve studijním textu pro distanční studium?*
2. *Jaký je význam studijních cílů a jak se definují?*
3. *Jaký význam mají kontrolní otázky pro samostatně studujícího?*

POT - Práce opravovaná tutorem č.4

Přepracujte tento úryvek lineárního textu do podoby strukturovaného textu.

„Správný substrát

Zemina v nádobě pro rostliny se označuje jako substrát. Jejím úkolem je zadržovat vodu, postupně ji odevzdávat rostlinám a přebytečnou nechat odtéct, kořínkům poskytnout dobrou oporu, přitom ale zůstat kyprá, částečně vyrovnávat extrémní kolísání vlhkosti a teplot. A to vše nejméně po dobu jednoho léta. Z toho je jasné, že nějaká obyčejná zahradní nebo květinová zemina není pro výsadbu do nádob vhodná.“

Kapitola 9

Studijní cíle kapitoly

Po prostudování této kapitoly budete umět:

- vysvětlit specifika role tutora v systému distančního vzdělávání a porovnat je s rolí klasického pedagoga
- definovat základní úkoly tutora v procesu distančního studia
- popsat hlavní předpoklady pro práci tutora
- provést hodnocení písemného úkolu (POTu)
- připravit podklady pro realizaci tutoriálu

Čas na studium: tato kapitola je velmi důležitá pro pochopení různorodé činnosti tutora DiV a odlišnosti v práci tutora distančního vzdělávání od postavení a práce pedagoga v klasickém prezenčním studiu. Na její prostudování si vyhradte dostatek času, alespoň 2 hodiny a počítejte, že i na vypracování domácího úkolu musíte mít časovou rezervu.

Klíčová slova: tutor, mentor, tutoriál, hodnocení samostudia, slepá zkouška, konzultace, příručka pro tutora, odhad pedagogické zátěže

Hlavním „pedagogickým“ pracovníkem v systému distančního studia je **tutor** (konzultant), někde také nazývaný **mentor** (v českém jazyce má toto slovo poněkud nevhodný podtext, proto jej raději nepoužíváme). Některé vzdělávací instituce používají obou těchto podpůrných elementů - mentora jako rádce studujícího v oblasti pedagogicko-psychologické, tutora jako podporu pouze v rovině odborné. V systému distančního vzdělávání představuje tutor (i případný mentor) spojovací článek mezi studujícím a vzdělávací institucí.

9.1. Úkoly tutora

Každý studující dostane od vzdělávací instituce přiděleného tutora, který jej bude provázet při studiu určitého studijního modulu (předmětu). Jeho úkolem je zejména:

1. hodnotit (známkovat) přidělené samostatné práce (POTy) a sdělovat výsledky studujícím;
2. zodpovídat dotazy studujících, týkající se obsahu studijních materiálů a pomůcek (telefonicky, osobně, korespondenčně, faxem, e-mailem apod.);
3. vést povinné nebo nepovinné prezenční semináře (tutoriály);
4. pomáhat studujícím překonávat studijní obtíže.

9.1.1. Tutoriál

Zásadně platí, že v distančním studiu se **nepřednáší!!** Od tutorů se očekává, že povedou diskusní a **pracovní semináře (tutoriály)** určené k vyjasnění otázek spojených se studiem materiálů, zopakování hlavních myšlenek a souvislostí (vztahů), k procvičení pracovních postupů (technik), k osvojení dovedností atd. Část těchto setkání může být věnována vypracovaným úkolů a přípravě na úkoly další. Účast je zpravidla nepovinná, aby studujícímu nekomplikovala pracovní a rodinné povinnosti, ale je žádoucí a studující brzy sám odhalí, zda je pro něj přínosem či nikoliv. V případě graduálního studia je na osobní účast studujících na tutoriálech kladen větší důraz, protože jsou věnovány především trénování dovedností, které nelze předávat „distančně“.

Počet tutoriálů je různý, záleží na studijních schopnostech cílové skupiny a na obsahu studovaného předmětu. O konkrétním počtu tutoriálů rozhoduje autor předmětu po dohodě s organizátory studia, požadavcích akreditace, rozsahu dovedností, které má studující v rámci studia získat aj. Doporučují se minimálně 2 tutoriály – úvodní setkání a tutoriál umístěný někde uprostřed plánované doby studia.

Úvodní tutoriál bývá pravidlem u každého studijního modulu. Tutor se zde sejde se studijní skupinou, vymění si kontaktní informace (často i studující mezi sebou), upřesní předem připravený harmonogram postupu samostudia a předávání POTů. Případně zde tutor provede krátký úvod do problematiky daného modulu, upozorní na nejdůležitější pasáže, problémová místa apod.

Pokud je studium realizováno prostřednictvím elektronických médií nebo v LMS, bývá realizován tzv. **vstupní tutoriál** pro celé studium najednou. Účastníci se zde pod vedením zkušených tutorů seznámí se studijním prostředím, obdrží vstupní heslo a naučí se v LMS prostředí orientovat a pracovat. Je to velmi důležité prakticky pro každého studujícího, zejména však pro ty, kteří mají obavy zda eLearning zvládnou a mají objektivní nebo subjektivní bariéru před využitím informačních a komunikačních technologií (ICT) při vzdělávání. Ale i většina studujících, kteří mají dobré dovednosti v oblasti ICT, uvítá možnost seznámit se s konkrétním systémem pod vedením zkušeného odborníka, protože jim to velmi usnadní „rozjezd“ studia. Každý tento systém má svá specifika.

V závěru studia je dobré připravit **závěrečný tutoriál**, věnovaný přípravě na zkoušku respektive realizaci tzv. „**slepé zkoušky**“. Zejména v případě kurzu dalšího vzdělávání dospělých je příprava na zkoušku velkou podporou studujících. Zkouška je pro naprostou většinu studujících velkým stresem, který může výrazně ovlivnit její výsledek. Většina dospělých studujících opustila školu před delší dobou a jejich obavy ze zkoušení mohou být tak velké, že výrazně ovlivní jejich schopnost se koncentrovat a podat výkon odpovídající kvalitě jejich studijní přípravy. Budou-li si moci vyzkoušet jak bude zkouška probíhat, jak bude např. koncipován písemný test a zda jsou schopni jej zvládnout ve stanoveném časovém limitu, jak bude probíhat ústní část zkoušky apod., budou klidnější. Pokud u „slepé zkoušky“ zjistí, že nejsou dostatečně připraveni, nebudou riskovat neúspěch u zkoušky a budou se ještě studiu více věnovat.

9.1.2. Hodnocení písemných prací

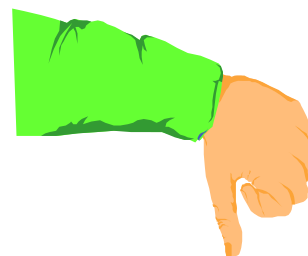
Při komunikaci se studujícími zastává tutor spíše funkci poradce, konzultanta, "kouče" a hodnotitele samostatných prací, který je k dispozici na vstupech i výstupech telekomunikačních prostředků jako jsou telefon, fax, e-mail, videokamera a osobně při prezenčních setkáních. Působí také jako **hodnotitel** samostatných prací, zadávaných v průběhu a v závěru studia a může také fungovat jako **examinátor**.

Kromě předepsaných povinných zadání dávají samostatné práce (ročníková práce, diplomová práce apod.) studujícím jistou **volnost výběru** tématu a jeho zpracování. Rozdíl od tradičních forem vyučování lze vidět v tom, že některá témata si **vybírá studující sám**. Proces zpracování pak zahrnuje řadu etap: požadavek, aby studující navrhl postup zpracování, shromáždil adekvátní údaje, aby získaný materiál utřídil, analyzoval a prezentoval výsledky způsobem, který je obvyklý. V různých těchto fázích postupu se **role tutora liší od tradiční role učitele**. Tutor je spíše **poradcem** než expertem, spíše studujícímu klade otázky týkající se toho, proč volí ten či onen postup, kdy si myslí, že určitý postup je žádoucí a kdy nikoliv, co chce dosáhnout tím, že postupuje určitým způsobem, v kterých případech může být postup žádoucí, kde může vzniknout chyba v interpretacích. Tutor by tedy měl být schopen **vidět problematiku pod širším zorným úhlem** než studující, který je řešenou problematikou bezprostředně zahlcován.

Pro rozvoj poznávacích schopností studujícího může být důležité naučit se posuzovat vlastní práci s odstupem, analyzovat ji a naučit se **přijímat kritické připomínky**. Pro tutora může být tato situace rovněž problematickou z hlediska osvojování si způsobů, jak předávat studujícímu informace tak, aby studující získával pocit, že k správnému řešení dochází sám. Tutor by se tedy měl vyvarovat toho nabízet hotová správná řešení z pozice experta. Studující by pak mohl sice navenek řešení tutora přijímat, ale nemusel by být vnitřně přesvědčen o nesprávnosti vlastního řešení.

Řešení úloh není jen otázkou intelektuální a mezníkem při směřování k vytčenému cíli. Může být spojováno s určitou mírou úsilí a emočního napětí. I zcela oprávněné odmítnutí postupu nebo celé práce tutorem může proto vyvolat negativní reakce studujícího, a to nejen vůči tutorovi, ale i studiu samému. Stojíme tak před důležitou otázkou:

Jak má tutor sdělovat studujícímu svá nepříznivá hodnocení?

Zpětné informace o výkonu, **posilování adekvátních** a potlačování neadekvátních výkonů, patří mezi nezbytné podmínky učení. Jak se tedy má tutor postavit k hodnocení práce, znamenající pro studujícího zpětnou informaci, která ho může buď **povzbudit** ve studiu anebo naopak **odradit**?

Je třeba se zamyslet nad tím, **jaké alternativy** forem hodnocení užít. Při hodnocení je nutno myslet na toho, **komu** je hodnocení adresováno a **čeho se má**

hodnocením **dosáhnout**. Zvážíme-li některé možnosti forem hodnocení nevyhovující práce studujícího, tutor může:

- a) ohodnotit samostatnou práci nepříznivou známkou;
- b) může nehodnotit práci známkou a napsat písemné připomínky k práci;
- c) může pozvat studujícího ke konzultaci a probrat s ním chyby.

Toto rozhodnutí by mělo záležet především na tutorovi. Lze však jednoznačně doporučit **zhodnocení slovní**, kterým tutor ocení kladné stránky práce a zároveň upozorní na její slabé části, nedostatečně zpracované partie či špatně pochopené části textu. V případě zásadních obsahových nedostatků může odkázat studujícího na ty pasáže studijního textu, ke kterým by se měl studující vrátit a v hodnocení vždy jasně definovat to, co by mělo být opraveno či doplněno.

Sdělování negativního rozhodnutí je vždy problémem, proto by mělo být taktní a především zcela **jasně a konkrétně zdůvodněno**.

Kdo z nás má rád, je-li mu něco vytýkáno. Pokud je to ještě spojeno s jeho intelektuálním výkonem, je to vždy velmi nepříjemné. Sama raději vždy předpokládám, že studující věnoval zpracování POTu maximální možnou pozornost, že se na tuto práci dostatečně připravil a k chybě došlo spíše nepozorností, únavou a nebo skutečným nepochopením obsahu zadání či obsahu studijního textu. Mýlit se je přece lidské a pokud na chybu upozorníme taktně a srozumitelně, dáme prostor na její odstranění a můžeme důrazně žádat opravu.

9.1.3 Konzultace

Úkolem tutora je **radit studujícímu** při učení, nikoliv být jeho karatelem nebo sociálním poradcem. V konzultačních hodinách či při prezenčním setkání by měl být schopen vysvětlit studujícímu obsah, kterému neporozuměl nebo porozuměl špatně. Většinou je to důsledek nedokonalého studijního textu a dalších studijních opor, jejich případné obsahové diskrepance, nebo je to důsledek nedostatečné úrovně vstupních znalostí a dovedností studujícího.

Konzultační hodiny musí být pevně stanoveny, i když platí doporučení, aby byl tutor k požadavkům na konzultace vstřícný. Konzultačních hodin musí být dostatečné množství a musí být nabídnuty ve variantním časovém rozmezí tak, aby byly pro zaměstnaného studujícího reálně dostupné – tedy spíše po standardní pracovní době, nejlépe v podvečerních či večerních hodinách.

Distančnímu studujícímu by měly být pro možnost konzultování nabídnuty veškeré technické komunikační prostředky – telefon, fax a především internet! **Konzultace telefonické** jsou výhodné zejména proto, že umožňují řešit problém rychle a efektivně. Mají ale riziko nepřesného definování otázek i odpovědí, které pak vyvolává další dotazy, případně nesprávnou interpretaci. Proto se jednoznačně doporučují **konzultace písemné**.

Jaké jsou výhody písemných konzultací? Především studující musí svůj dotaz písemně formulovat a tedy se nad ním pořádně zamyslet. Odpadají dotazy typu: „já tady tomu nerozumím“ apod. Mnohdy si při formulaci přesného dotazu studující znovu přečte problémovou pasáž textu a problém se mu vyjasní.

Pro tutora má písemná odpověď také nesporné výhody:

- může si ji promyslet a nemusí reagovat okamžitě,
- může odpověď přesně a jednoznačně formulovat a vyhnout se zavádějící nebo i zcela odlišné interpretaci,
- může si prohlédnout danou pasáž studijního textu a analyzovat proč daný dotaz vznikl,
- může dotaz i odpověď archivovat pro případné „reklamace“ při zkoušce apod.,
- může dokladovat kvalitu a rozsah své tuteorské činnosti.

9.1.4 Překonávání dalších studijních problémů

Je zcela běžné, že problémy, které se dotýkají životně důležitých otázek, ztěžují dospělému možnost **soustředit se na studium**. Takových problémů bývá při distančním studiu také hodně. S drobnými problémy by si měl tutor umět poradit. Pokud studující nemůže ze subjektivních důvodů dodržet termín odevzdání úkolu (např. nemoc, služební cesta, výrazné pracovní vytížení apod.), měl by dostat od tutora možnost odpovídajícího posunu termínu. Pokud jsou jeho studijní problémy (nepochopení studovaného obsahu, neovládání písemného úkolu či samostatné kontrolní práce apod.) natolik velké, že studující potřebuje osobní konzultaci, měl by studujícímu potřebný časový prostor poskytnout i nad rámec konzultačních hodin.

Tutor, který je se studujícím v těsném kontaktu, může tedy být tou první osobou z pracovníků vzdělávací instituce, která se například dozví o záměru studujícího zanechat studia. V tomto případě lze těžko odlišit problematiku práce tutora a studijního poradce ve škole. Pokud si tutor sám s problémy neví rady nebo je nemůže řešit, odkáže studujícího na kompetentní osobu – garanta studia či pedagogicko-psychologického poradce.

Z výše uvedených široce pojatých povinností a nezastupitelných činností tutora je patrné nejen to, jak výrazně se tato činnost liší od role a náplně práce „klasického“ pedagoga, ale také fakt, že tutor se nemůže, v dostatečné šíři a kvalitě, věnovat velkému počtu studujících. Zahraniční odborné zdroje, ale už i domácí zkušenosti jednoznačně tento fakt potvrzují a proto platí základní premisa realizace distanční formy studia:

Maximální počet studujících na jednoho tutora je 20 osob!

Příklad Do distančního kurzu, který je vytvořen ze tří postupně nebo současně studovaných předmětů se nám přihlásilo 56 osob. Každý předmět má připraveny dva průběžné úkoly (POTy), každý má předepsanu závěrečnou písemnou práci v rozsahu 3-5 stran textu a na konci celého kurzu je souborný písemný test. Studující mají jedno společné úvodní setkání a potom v harmonogramu studia v každém předmětu rozepsány dva prezenční tutoriály. Kolik budeme potřebovat tutorů? Zkuste se nad tím zamyslet. Doporučuji pro daný studijní produkt a běh studia připravit 9 tutorů a pokusím se zdůvodnit proč.

Každý předmět bude pravděpodobně natolik specifický svým obsahem, že jej bude muset tutorovat jiný odborník. Ale bude jeden odborník schopen kvalitně tutorovat studium 56 osob? **Možná ano, ale v příštím běhu kurzu již tuto práci jednoznačně odmítne.** Velká je pravděpodobnost, že se bude studujícím věnovat minimálně, hodnocení prací bude formální, zpětná vazba pro studující bude velmi opožděná (56 prací asi neokomentuje do tří dnů) a veškerý kontakt se studujícími bude omezen na absolutní minimum. Výsledkem bude špatné hodnocení od studujících, kteří budou mít objektivně pocit, že se nemají s kým poradit, že je vzdělávací instituce úplně jedno jak a s jakým výsledkem studují, důležité je, že zaplatili v termínu školné! Vysoká je také pravděpodobnost menší úspěšnosti při závěrečném zkoušení. Tento postup vidím s ohledem na další provozování daného distančního kurzu jako fatální. Informace o nízké kvalitě studia se totiž rychle šíří mezi všemi potenciálními zájemci – studujícími, zaměstnavateli, objednateli studijních produktů atd.

Pro 56 studujících potřebujeme minimálně dva, lépe však tři tutorů na každý studijní předmět. Rozhodnutí o jejich počtu je zásadní, protože větší počet tutorů studium pochopitelně prodraží. Záleží proto zejména na **cílové skupině studujících** a na konkrétním složení studujících. Čím nižší je vstupní vzdělání účastníků studijního kurzu a vyšší jejich věkové zastoupení, tím větší je pravděpodobnost studijních problémů a potřeba individuálního přístupu k nim. Čím náročnější je obsah předmětu a jeho význam ve studijním bloku například v rámci graduálního studijního programu na vysoké škole, tím menší počet studujících by mělo připadnout na jednoho tutora.

9. 2. Prostředky pro činnost tutora

Tutor musí mít pro svoji činnost určité technické vybavení. To může být jeho vlastnictvím (pak je kalkulováno v nákladech na honorář tutorovi) nebo jej musí vzdělávací organizace tímto zařízením vybavit či mu k němu umožnit přístup. Do základní výbavy tutora patří:

Telefon, případně fax.

Počítač s napojením na elektronickou poštu.

Kompletní sada studijních opor pro daný modul.

Návodu pro tutora od autorů modulu, pokud jej autoři zpracovali.

Telefon a fax jsou nezbytné v případě klasického distančního studia, kdy s pomocí těchto technických zařízení probíhá často komunikace mezi tutorem a studujícím. Jestliže studující dostanou číslo telefonu svého tutora, musí být toto číslo dostupné stále resp. v konzultačních hodinách daného tutora. Nedoporučujeme nikdy tutorovi dát studujícím k dispozici číslo soukromého mobilu apod., protože je velká pravděpodobnost, že toho budou studující hodně zneužívat a dožadovat se „konzultací“ i mimo konzultační hodiny. Záleží na tutorovi, jaký „režim“ si v tomto ohledu zavede.

PC s napojením na Internet je nezbytností, zejména pokud tutor komunikuje se studujícími standardní elektronickou poštou. V mnoha aktuálních kurzech je využíváno softwarové elektronické prostředí (LMS), ve kterém je již přímo zabudován systém elektronického kontaktu studujících a tutora.

Kompletní sada studijních opor je hlavním vybavením tutora!! Ten musí mít k dispozici nejen plný studijní text, ale také všechny další studijní opory, které dostanou studující – videokazetu, audio nahrávku, cvičebnici s příklady, studijního průvodce a návod ke studiu aj. Tutor musí být dobře seznámen nejen se studijními cíli, ale také s rozsahem výstupních znalostí, hloubkou konkrétního studovaného obsahu, s požadavky na závěrečné hodnocení. To je někdy značný problém, protože zejména vysokoškolští pedagogové, kteří jsou často výborní teoretičtí odborníci v daném předmětu, nedokáží požadavky na studující dávkovat s ohledem na odbornou úroveň a zaměření studia, případně vycházet ze skutečné úrovně vstupních znalostí studujících.

Velmi důležitou pomůckou pro tutora je tzv. **Příručka pro tutora** k danému předmětu. Tuto příručku, někdy též nazývanou Návod pro tutora, vytváří autor (autorský kolektiv) při přípravě studijního modulu. Bohužel u nás se zatím tak daleko příprava distančních studijních produktů nedostala, ale v západoevropských distančních vzdělávacích institucích je to běžné. Co je to příručka pro tutora?

Autor vychází z předpokladu, že jeho předmět (modul) bude najednou studovat velké množství distančních studujících a tedy bude do studijního procesu zapojeno více tutorů. Většina západoevropských distančních univerzit dokonce objednává vytvoření modulu u renomovaného autora jako zakázku, ale nepředpokládá se, že tento autor bude zapojen do vlastního studia. **V Příručce pro tutora může autor např.:**

- nabídnout tutorovi podklad pro přípravu a vedení prezenčního tutoriálu – otázky pro diskusi, náměty pro trénování určitých dovedností, zadání pro skupinovou práci v rámci prezenčního tutoriálu apod.
- připravit ukázkou standardního správného vytvoření písemného úkolu (POT) (jak má být POT zpracován, co v úkolu nesmí chybět, co by tam mělo být, jaké varianty řešení může studující připravit apod.
- upozornit tutora na komplikovaná místa v textu, na obsahově náročné pasáže a nabídnout další variantu vysvětlení nebo další příklad, na kterém lze daný jev prezentovat a který ve studijním textu není uveden např. z důvodu omezení rozsahu.

Cílem těchto podpůrných materiálů je zajistit, aby hodnocení studujících bylo u různých tutorů obdobné, aby jejich přístup byl co nejvíce standardizován.

9. 3. Specifika honorování tuteorské práce

Specifika duálního modelu uplatňovaného v systému distančního vzdělávání v ČR mají za následek, že se můžeme setkat minimálně se dvěma variantami fungování tuteorské činnosti a odvíjejícího se způsobu finančního hodnocení tuteorské práce.

Ve vzdělávací instituci může být tuteorem kmenový pracovník, pedagog, který vyučuje daný předmět v rámci klasického prezenčního studia a zároveň také tuteoruje alespoň jednu skupinu distančních studujících. Potom mu je většinou hodinová dotace započtena, podle smluvního klíče, do jeho pedagogického úvazku, který má **v rámci své pracovní smlouvy**.

Druhou variantou je, že se nejedná o pracovníka kmenového. Je najímán garantem studia a **honorován na základě smlouvy**, kterou uzavře se vzdělávací organizací. Při kalkulaci finančních nákladů na práci tuteora je třeba zahrnout mimo jiné také pevnou jednotkovou částku za opravu testu, eseje o určitém rozsahu stran či jiného hodnoceného úkolu. Musí být kalkulována odměna za organizování a realizaci tuteoriálu, cestovní náklady při realizaci tuteoriálu mimo bydliště tuteora apod.

Tutor pracuje pro vzdělávací organizaci v regionu, odkud jsou studující jeho skupiny. Např. vzdělávací organizace se sídlem v Brně má v daném roce určitý počet studujících z Prahy a střeodočeského kraje. Je-li jich dostatečný počet, aby to bylo finančně únosné, najme si pro práci tuteora odborníka z daného regionu. V daném regionu se také uskuteční případná prezenční setkání (tuteoriály) a studující nemusí jezdit až do Brna.

Častým zdrojem dohadů bývá reálný odhad pracovního vytížení tuteora resp. **odhad časové dotace pedagogického vytížení tuteora**, na základě kterého by bylo možné korektně stanovit finanční odměnu. Na seminářích NCDiV většinou doporučujeme následující modelový odhad:

Příklad: Modul (předmět) o rozsahu vysokoškolského semestru, tj. 14 týdnů, který studuje 20 studujících.

Tuteorská zátěž na 1 studenta

prečíst a komentovat 2 průběžné krátké samostatné práce (POT) = ½ hod/ student*

prečíst a hodnotit 1 závěrečnou písemnou práci o rozsahu 5 stran textu = ½ hod/student*

4 konzultace elektronické nebo telefonické = 2 hod/student

celkem individuální část studia = 3 hodiny na studenta

celkem tuteorská skupina 20 studentů = 60 hodin

**tento odhad počítá s velmi zkušeným tutorem, který již modul tutoruje opakovaně a získal tak při opravování písemných prací určitou rutinu. Při pilotním kurzu nebo první zkušenosti s tutorováním bude časová náročnost mnohem větší!*

Tutorská zátěž na skupinu 20 studentů

3 tutoriály po 3 hodinách = 9 hodin

3x 1 hodina pedagogická příprava na tutoriál = 3 hodiny

celkem pro skupinu 20 studujících = 12 hodin

pedagogicko-psychologická podpora studujících během semestru **celkem 3 hodiny***

** opět se jedná o odhad přibližný a průměrný. Někteří studenti nebudou vyžadovat pomoc od tutora žádnou nebo téměř žádnou, jiní jej budou neustále žádat o radu, omlouvat se a vysvětlovat své osobní problémy, zasílat organizační dotazy, ověřovat si sdělení administrátora kurzu apod. Ani tento odhad není nikterak nadnesený, hodně bude záviset na charakteru cílové skupiny studujících.*

Celková tutorská pedagogická zátěž pro skupinu 20 studujících při délce studia 14 týdnů = 75 hodin tj. minimální úvazek 5,5 hodin/týdně!

Většina vzdělavatelů, kteří najímají tutorů na konkrétní vedení jedné či více skupin studujících, využívá pro finanční ohodnocení standardní hodinovou sazbu, někteří však mají různé sazby k hodnocení výkonu tutora (oprava POT, konzultace, příprava a vedení tutoriálu). Tato sazby jsou pochopitelně smluvní, měly by ale respektovat fakt, že se jedná o vysoce odborně náročnou činnost. Nekvalitní respektive nedocenená tutorská činnost může mít neblahý vliv na úspěšnost studujících a fatální následky pro další běhy kurzu resp. získání nových zájemců o dané distanční studium.

Proto by měla platit následující pravidla pro garanta studia:

- Najímat tutorů kvalitní (odborně zdatné) a zkušené. Zejména u kurzů dalšího vzdělávání bývají dobře hodnoceni odborníci z praxe, kteří dokáží v rámci tutoriálů teoretický obsah studijního kurzu převést do konkrétních praktických příkladů.
- Zajistit zaškolení každého tutora pro metodiku práce, která bude požadována.
- Průběžně kontrolovat a hodnotit tutorskou činnost, zejména komunikovat se začínajícími tutorů
- Zajistit pravidelné hodnocení činnosti tutora účastníky kurzu a objektivní analýzu tohoto hodnocení, zajištění nápravy nedostatků v dalším běhu atd.

9. 4. Hodnocení práce tutora

Práce tutora musí být zpětně kontrolována vzdělavací organizací resp. manažerem (garantem) kurzu. Tato kontrola je možná několika způsoby:

- a) studující po ukončení studia modulu a po ukončení celého kurzu hodnotí práci tutora a jeho přínos pro jejich studium formou anonymních dotazníků, které předají garantovi kurzu. Vypracování dobrého hodnotícího dotazníku pro účastníky studia by měla být věnována velká pozornost!
- b) tutor předává písemné práce a testy studujících organizační jednotce ve vzdělavací instituci (Centru pro distanční studium) k archivaci. Veškeré tyto

práce jsou dostupné garantovi kurzu ke kontrole a zhodnocení kvality práce tutora;

- c) garant kurzu může vykonat inspekci při pořádání tutoriálu a na místě posoudit metodické postupy tutora.

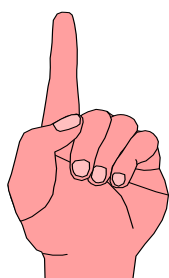
Poznámka: Vzhledem k tomu, že činnost tutora je smluvní a tutor pracuje pro vzdělávací organizaci většinou jako externí pracovník, není problém tutora, který neplní dobře náročné požadavky své práce, odvolat a nebo jej v příštím běhu nahradit.

Σ Souhrn: Role tutora v distančním studiu je nezastupitelná. Tutor nevyučuje ale radí a pomáhá studujícímu, poskytuje studujícímu průběžnou externí zpětnou vazbu tím, že hodnotí a komentuje kontrolní úkoly. Tutor také zajišťuje zpětnou vazbu směrem k vzdělávací instituci a případně upozorňuje autora na nedostatky ve studijních oporách. Na svoji činnost musí být tutor řádně připraven teoreticky – odborné znalosti z obsahu studijního předmětu, teoretické i praktické - a musí být vybaven i metodickou přípravou. Práce tutora se metodicky značně liší od činnosti pedagoga při kontaktní formě studia. Tutor musí být vybaven komunikačními prostředky na nejvyšší úrovni a musí je umět používat ke své pedagogické činnosti..

Kontrolní otázky a úkoly pro studujícího:

1. Zamyslete se nad dvěma odposlouchanými názory:

- a) „je pod úroveň kvalifikovaného pedagoga, aby působil jako tutor DiV. Na tuto práci mají být najímáni lidé s nižší kvalifikací“;
- b) „když je někdo kvalifikovaný pedagog, tak může okamžitě a bez jakékoli přípravy plnit funkci tutora. To je mimo pochybnost!“
- Můžete některé z nich přijmout bez výhrad? Napište svoje stanovisko k těmto tvrzením a zdůvodněte jej.
2. Navrhněte jaké body by měla obsahovat smlouva mezi vzdělávací organizací a tutorem.

POT - Práce opravovaná tutorem č.5

Proveďte srovnání práce pedagoga v prezenčním studiu a tutora distančního studia. Definujte základní rozdíly. Máte-li osobní zkušenosti s činností tutora, využijte jich při tvorbě tohoto cvičení. Opět vypracujte stručnou a přehlednou odpověď, rozsah Vaší práce by neměl přesáhnout 1 stránku.

Kapitola 10

Studijní cíle kapitoly:

Po prostudování této kapitoly budete schopni:

- *popsat specifické nevýhody samostatného studia a návod jak jim čelit;*
- *definovat poradenské služby u distančního studia a možnosti zvyšovat motivaci studujících;*
- *popsat možnosti využití nejnovějších elektronických médií a software při distančním studiu.*

Čas na studium: Tato kapitolka je krátká a jejím cílem je spíše opakování prostudovaného se zaměřením na metodickou a technologickou podporu studujících. Všechno to asi znáte a při studiu navážete na své osobní zkušenosti. Takže to půjde velmi snadno. Počítejte asi s 1 hodinou práce.

Klíčová slova: výukové prostředí, motivační prvky,

10.1. Podpora studujících a studijní motivace

Samostatné studium má řadu výhod, především umožňuje volné rozvržení studia podle momentálních možností a pravidelných návyků studujícího. Má ovšem také řadu problémů, které souvisejí především s faktem, že se studující nemá „koho zeptat“ bezprostředně při studiu, nemůže o studovaném jevu diskutovat se studijními kolegy, nemůže si okamžitě s pedagogem vysvětlit nejasné a mnohdy se potom cítí osamocen, bez pomoci a podpory. Mnozí z nás také potřebují trvalý „tlak“ na pokračování ve studiu, který podporuje průběžné učení se „krok za krokem“ a co nejvíce zabrání jednorázovému, stresujícímu a málo efektivnímu „učení“ před zkouškou.

10.1.1. Pomoc studujícím v oblasti sociálních kontaktů

I když **odborná pomoc** spojená s problematikou studovaného obsahu a poskytovaná tutory tvoří zdaleka **nejvýznamnější složku** všeobecné studijní podpory, jednotliví studující mají často problémy, které sice přímo nesouvisejí se studovaným učivem, ale ovlivňují různým způsobem proces učení. Pomoc při řešení problémů tohoto druhu lze nejučinněji poskytovat ve studijních střediscích nebo u profesionálních poradců ve vzdělávací organizaci.

Při organizaci DiV je žádoucí věnovat pozornost opatřením pro navázání a udržování kontaktů mezi studujícími, pokud je o ně proječován zájem (nikdo z účastníků však k tomu není nucen). Je přirozené, že tutoři podporují vytváření **neformálních** studijních skupin. Studující mohou udržovat spojení telefonem, scházet se v soukromí, ve studijních střediscích svého regionu a diskutovat o všech problémech, na něž při studiu

narazili. Tento problém je velmi dobře řešen při využití **on-line výukového prostředí** v kurzech dodávaných prostřednictvím Internetu. Tyto kurzy nabízejí speciální **diskusní prostředí**, kterého mohou využívat studující podle svých potřeb a chuti komunikovat s ostatními. Do tohoto diskusního prostředí může také vstupovat tutor, který je tak bezprostředně informován o nejvíce frekventovaných a aktuálních problémech studujících.

Mnohdy studujícímu stačí setkání s kolegy při tutoriálu aby zjistil, že není sám kdo učivu nerozumí, že není sám kdo nestíhá včas plnit všechna zadání, a že jeho kolegové mají stejné a možná ještě horší podmínky ke studiu. Proto je tutoriál považován za velmi důležitý a účinný prvek podpory sociálních kontaktů, aktivizace studujícího a zvýšení jeho další motivace ke studiu.

Odborné kontakty v rámci studijních skupin (ale i při seminářích resp. v návaznosti na ně) mohou významně ovlivnit proces učení. Proto je třeba takové úsilí podporovat. Vedle odborných kontaktů vyhledává a oceňuje řada studujících společnost druhých jako **sociální aktivitu**, která přináší poznání, že studující není osamocen a může určité problémy sdílet. V zahraničí, ale i u některých našich vzdělavatelů, se velmi osvědčily metody podpory práce ve skupinách respektive tvorba společných projektů v rámci studia. Jejich vysoká efektivita platí pro klasické prezenční studium, u distančního studia může však být ještě více účelné a efektivní.

10.1.2. Pomoc studujícím v oblasti řízení studijního procesu

Důraz na **organizaci a řízení studia** je dán zvláštním charakterem DiV, který minimalizuje přímý osobní kontakt studujícího s učitelem, ale i s ostatními účastníky studia. Při prezenční výuce je sice organizace studia též plánována (rozvrhy výuky, termíny zkoušek, konzultační hodiny atd.), v mnohém je však dotvářena průběžně. Jednak studijními útvary příslušných institucí (ve všeobecné rovině), především však každodenními pokyny učitelů, kteří zpravidla neplní pouze funkci vzdělávací, odbornou, ale i pedagogicko-psychologickou, a v konkrétních situacích i funkci organizační. Určují studijní literaturu a případně doporučují doplňkovou studijní literaturu, určují tempo a postup studia, způsoby plnění úkolů včetně termínů, jsou rádcí studentům při získávání odborných publikací (knihovny, studovny) a vedou i záznamy o studentových výkonech a zadaných pracích.

Při distančním studiu jsou pochopitelně všechny tyto cesty velmi omezeny neboť osobní styk studujícího s pedagogem i vzdělávací institucí je z podstaty studia samotného minimalizován. Řízení studia je zabudováno do studijních opor a do harmonogramu studia, který je pro studujícího závazný. Přesto ale distanční vzdělávání akcentuje vysokou míru flexibility, která by měla zajistit studujícímu možnost ovlivnit tempo a do jisté míry i obsah studia adekvátně svým aktuálním možnostem a potřebám.

10.1.3. Motivační prvky distančního studia

Nejdůležitější motivační prvky pro úspěšné distanční studium jsou asi tyto:

- Prvky podporující vlastní studijní proces a umístěné přímo ve studijních oporách;
- Tutoriály či jiná prezenční setkání studujících;
- Možnost sestavení studijního programu (kurzu) přímo podle potřeb zájemce o studium („studium šité na míru“);
- Dílčí ukončení jednotlivých etap dlouhého studijního programu (např. úspěšné absolvování několika prvních modulů vede k získání osvědčení o absolvování, další pokračování ve studiu vede k získání diplomu vzdělávací instituce nebo k získání mezinárodně uznávaného certifikátu apod.);
- Kvalita („hodnota“) závěrečného certifikátu. Z dosavadních zkušeností víme, že řada studujících studuje pro potřebu získat diplom nebo jiný typ certifikátu, který by měl dostatečnou „váhu“ pro zaměstnavatele a umožnil absolventovi např. profesní postup či zvýšení platu apod. V tomto smyslu mají jistou výhodu vysoké školy, neboť mohou realizovat graduální studijní programy a nabízet tak zájemcům zisk titulu (Bc., Mgr., Ing.) V posledních letech se také projevuje zájem o studium vedoucí k zisku mezinárodně uznávaného titulu MBA (Master of Business Administration).

10.2. Nejmodernější technické formy podpory distančního studia

Technický pokrok a s tím související rozvoj informačních technologií, kterého jsme svědky v posledních letech, nabízí řadu prostředků, které lze s úspěchem využít v pedagogickém procesu. Zvláště pro účely distančního vzdělávání, kde je většina komunikace mezi studujícími a vzdělávací institucí realizována právě s minimem osobních kontaktů. Je však třeba mít na paměti, že zavedení a zejména rozšíření těchto prostředků je velmi finančně náročné a nemůže si je dovolit využívat každá vzdělávací instituce, natož pak většina studujících. Přesto je zcela jednoznačné, že rozvoj distančního studia půjde tímto směrem a bylo by neprozřetelné nepočítat nebo otálet s využitím komunikačních a informačních technologií při přípravě tohoto typu studia.

10.2.1. Elektronická konference

Pro účely komunikace tutora se studujícími a studujícími mezi sebou je možné vytvořit uzavřenou e-konferenci. Její hlavní předností je, že kromě snadné distribuce a administrace pošty nabízí i prostředky pro archivaci a prohledávání příspěvků. Lze ji využít jako zdroj doplňkových informací a jako **podpůrný komunikační prvek** ve studijní skupině. Většinou se jedná o diskusi na určité, tutorem navržené základní nebo doplňkové téma. E-konference klade **značné nároky na tutora** také proto, že udržet diskusi v takovéto konferenci může být velmi náročné. Řízené konference mohou někteří studující aktivně účastnit, někteří ji odmítají, řada studujících může být zcela pasivními účastníky diskuse v e-konferenci. Zejména u vzdělávání dospělých osob je převažující zkušeností fakt, že se velmi neradi účastní jakékoliv diskuse, většinou z obavy aby „nevypadali hloupě, že něco nevědí nebo se mýlí“ apod.

Archiv konference lze s úspěchem využít při úpravách studijního textu či při tvorbě nové studijní opory. Analýza archivu pomůže např. odhalit slabá místa učebních materiálů!

10.2.2. Videokonference a její využití pro DiV

Videokonference je dalším **podpůrným prvkem studia**. Obecně se osvědčuje tam, kde je třeba řešit složitější problém interaktivně. Její technická a finanční náročnost dostává zatím tento prvek do polohy využitelné pouze v případě velkého počtu studujících a tedy velmi obecného tématu.

Např. na Karlově univerzitě v Praze bude probíhat předem ohlášená přednáška významného odborníka, která by tématicky dobře doplnila studium určitých distančních studijních modulů. V tom případě vzdělávací instituce ve kterémkoliv městě ČR nabídne studujícím (prezenčního i distančního studia) možnost osobní účasti na této přednášce tak, že se dostaví ve stanovenou dobu na některé z předem oznámených míst, které je studujícím nejbližší a kam bude videokonference přenášena. V tomto smyslu není však videokonference prvkem distančního studia, neboť vyžaduje přítomnost studujícího v určitém čase v určitém místě (on-line výuka).

V současné době jsou provozována videokonferenční centra např. na ČVUT v Praze, na UP v Olomouci, na VUT v Brně atd. Zařízení na příjem videokonference lze za určitých technických a finančních nároků zřídit prakticky kdekoliv. Dostatečnou kvalitu zvuku i obrazu nabízí ISDN linky (digitální síť integrovaných služeb).

10.2.3. Virtuální třída

Virtuální třída (Virtual Classroom) je opět jeden z velmi aktuálních softwarových produktů, který může být vhodně použit při distanční formě studia. Tento produkt, který vytvořila společnost Hewlett-Packard, byl primárně určen pro firemní vzdělávání, ale pro účely konání např. „virtuálního tutoriálu (semináře)“ může být velmi efektivním nástrojem, který ušetří především náklady spojené s nutností konání prezenčního setkání.

Virtual Classroom (VC) neboli „vebinář“ je tedy „místnost“ ve virtuálním prostoru, na internetu. Je to webový interaktivní nástroj, který umožňuje studujícím setkávat se, komunikovat a spolupracovat, aniž by museli být osobně přítomni. Poskytuje tak získat podstatné výhody on-line elektronického vzdělávání při zachování výhod klasického (prezenčního) způsobu vzdělávání.

Princip VC funguje tak, že po připojení se před studentem otevře okno s tabulí, seznamem účastníků a sadou nástrojů, které umožňují on-line spolupráci. Tutor (lektor) na „tabuli“ prezentuje připravený obsah, vytváří na tabuli nový obsah, v prostředí VC pracuje s kancelářským SW nebo se pohybuje na internetu. Hlasová komunikace např. výklad se děje prostřednictvím telefonického hlasového připojení. Mimo jiné lze virtuální třídy využít také jako autorský nástroj pro tvorbu elektronických kurzů.

10.3. Virtuální univerzita

Pod tímto velmi frekventovaným pojmem se skrývá technicky náročný a rozsáhlý software, který byl vytvořen speciálně pro potřeby vzdělávání. Obsahuje v sobě všechny nástroje Internetu, které lze využít v různých fázích vzdělávacího procesu - např. strukturovaný učební materiál nejlépe ve formě tzv. dynamického hypertextu, e-mail, nástěnky a rozvrhy, různá diskusní prostředí, prvky zpětné vazby jakými jsou dotazníky, testy, hlasování apod. V současné době jsou v našich vzdělávacích institucích nejvíce rozšířeny čtyři typy tohoto software - WebCT, TOPClass, Moodle a EDEN.

Je nepochybné, že plné využití nabízených telekomunikačních prostředků posune pedagogický proces do zcela nových poloh a je základním informačním a studijním médiem budoucnosti.

Σ Souhrn: Komplexní podpora studujících při distančním vzdělávání je základním momentem úspěšnosti této formy vzdělávání. Zahrnuje pomoc při budování a udržování sociálních kontaktů mezi studujícími a pedagogy, podporu při organizování studia a studijní zátěže podle aktuálních možností studujícího, průběžnou podporu studijní motivace, pomoc při zvládnutí technických problémů při využívání informačních a komunikačních technologií aj. Nové technologie umožňují zpracovat velmi názorné studijní pomůcky a zároveň téměř odstranit bariéru oddělení vzdělavatelů od vzdělávaných, která patří mezi největší problémy při distančním studiu.

Kontrolní otázky a úkoly pro studujícího:

1. *Jaké formy podpory studentů při studiu využíváte na Vaší škole?*
2. *Jaké jsou Vaše osobní dovednosti a zkušenosti v oblasti využití e-pošty a e-konference?*
3. *Co je patrně hlavní brzdou širšího využití telekomunikačních prostředků ve vzdělávací instituci kde studujete?*

Kapitola 11

Studijní cíle kapitoly

Po prostudování této kapitoly budete umět:

- vysvětlit pojem *eLearning* a popsat základní formy *eLearningu*
- popsat historii vzniku elektronického vzdělávání a trendy vývoje *eLearningem* podporovaného vzdělávání
- popsat výhody a nevýhody *eLearningu*

Čas na studium: tato kapitola je sice závěrečná, ale velmi důležitá svým obsahem. Shrnuje aktuální informace a dosavadní zkušenosti o vzdělávání maximální mírou podporovaném nejnovějšími technologiemi. Na její prostudování si vyhrad'te dostatek času, alespoň 2 hodiny.

Klíčová slova: elektronické vzdělávání, *eLearning*, on-line a off-line studium, synchronní a asynchronní komunikace

Co je to vlastně *eLearning*? Tohle slovo jistě většina z Vás již slyšela a každý si jej vysvětluje po svém. Půjdete-li do odborných zdrojů zjistíte, že ani odborníci nejsou příliš jednotní či spíše, že definic *eLearningu* najdete velmi mnoho a budou se někdy od sebe i výrazně odlišovat. Ale žádný strach, nějak se tím prokousáme!

Informační a komunikační technologie a elektronická média vnikla do našeho života velmi rychle a vytvořila tzv. **informační společnost** (information society). Ať se nám to líbí či nikoliv, 21. století je věkem informací a znalostí. Posun informační společnosti je doprovázen tvrdou mezinárodní konkurencí v boji o nové zdroje – přístup k informacím a znalostem. Mění se tedy zásadně přístup ke vzdělávání a používané metody. Když před nedávnou dobou řekl zakladatel společnosti Oracle pan Larry Ellison, že „Internet mění vše, včetně charakteru vzdělávání“, myslela si většina pedagogů, že je to fantasta a navíc, že o vzdělávání nic neví. Pravděpodobně jsou to však slova Komenského 21.století. Uvidíme!

11. 1. Pojem *eLearning*

Nejprve si ukážeme, jak se toto slovo vlastně píše. Určitě jste viděli mnoho variant, nejčastěji jsou to tyto:

eLearning

e-learning

e-Learning

Všechny tyto varianty psaní téhož slova jsou správné a jsou používány v odborné literatuře i v publicistických zdrojích.

Před několika lety sice Evropská komise pro vzdělávání doporučila jednotné psaní tohoto slova variantou „eLearning“, ale moc se to neujalo, takže si s tím není třeba dělat velké starosti. Jenom bych doporučovala, psát v textech stále jednu vybranou variantu, aby chudák čtenář nebyl zmaten.

Elektronické vzdělávání vznikalo v Americe, kde bylo a je využití technologií na vysoké úrovni a v předstihu před ostatním světem. Proto také, chceme-li sledovat vývoj pojetí eLearningu začneme u pojetí amerického. S následujícími termíny či zkratkami jste se již jistě v minulosti setkali, ujasníme si tedy jejich význam:

Pojetí eLearningu (americké)

- **vzdělávání za podpory počítačů tzv. CBT (Computer-based training)**
poskytování informací, školicích materiálů a vzdělávacího obsahu pomocí různých forem elektronických médií (internet, intranet, extranet, CD-ROM, satelitní vysílání, audio či videokazety, interaktivní TV)
- **vzdělávání podporované technologiemi tzv. TBT (Technology-based training)**, velmi široké pojetí
- **eLearning pojímaný jako podskupina distančního vzdělávání**, vzdělávací proces je definován jako interakce mezi studentem a zdrojem informací, který je fyzicky uložen ve vzdáleném místě
- **eLearning je chápán také jako vzdělávání za pomoci webových technologií tzv. WBT (Web-based training)**, tedy pouze použití internetu nebo intranetu
- **eLearning je nástroj využívající síťové technologie k vytváření, distribuci, výběru, administraci a neustálé aktualizaci vzdělávacích materiálů** (Elliot Masie)

Pojem eLearning v ČR

V ČR se pojem eLearning začal výrazněji používat koncem minulého století, zato však jeho nástup je velmi rychlý, zejména v oblasti vysokého školství a v oblasti firemního vzdělávání. Vývoj informačních a komunikačních technologií je tak rychlý, že mnozí teoretici vzdělávání ani nestačí reagovat na nové potenciální možnosti jejich využití pro proces vzdělávání a velká část učitelů je těmito možnostmi zcela zaskočena, tím spíše, že děti a mládež je přijímají s nadšením..

Nejnovější 3. vydání pedagogického slovníku (Průcha, Walterová, Mareš, 2001) definuje eLearning takto:

„Termín se u nás užívá v této anglické podobě nebo v překladu jako elektronické učení/vzdělávání. Označuje různé druhy učení podporovaného počítačem, zpravidla s využitím moderních technologických prostředků, především CD-ROM.“

Jak sami vidíte, tato definice ještě nezahrnula spojení počítače se sítí, které je v současné době již pro kvalitní eLearning naprosto nezbytné (on-line vzdělávání).

Národní centrum distančního vzdělávání používá v současné době následující definici pojetí eLearningu:

„eLearning je aktuálním technologickým prvkem pro distanční vzdělávání i pro využití v rámci prezenčního vzdělávání. Představuje multimediální a didaktickou podporu vzdělávacího procesu, využívající informační a komunikační technologie pro dosažení vyšší kvality a efektivity vzdělávání.“

Zastánci **procesuálního pojetí eLearningu** jej definují jako *„Vzdělávací proces, využívající informační a komunikační technologie k tvorbě kurzů, distribuci studijního obsahu, komunikaci mezi studenty a pedagogy a k řízení studia.“* (Wagner 2005)

Výstižnou, shrnující a aktuální definici eLearningu přináší ve své nové publikaci K.Kopecký (2006):

„eLearning chápeme jako multimediální podporu vzdělávacího procesu s použitím moderních informačních a komunikačních technologií, které je zpravidla realizováno prostřednictvím počítačových sítí. Jeho základním úkolem je v čase i prostoru svobodný a neomezený přístup ke vzdělávání.“

Mezi nejčastější problémy a nedorozumění našich vzdělavatelů patří v současné době zaměňování eLearningu s pouhou distribucí elektronických výukových materiálů prostřednictvím počítačové sítě. Některé vysoké školy se např. domnívají, že vystavením písemných textů přednášek nebo i umístěním videozáznamu přednášek na internet „mají eLearning“ a jsou tudíž moderními vzdělavateli. **eLearning je vždy řízen** – proces učení je ovlivňován různými prostředky, tak jak to známe u klasické distanční formy studia. Pouhá distribuce těchto materiálů se zpravidla označuje jako **eReading**, tedy elektronické materiály určené ke čtení. Termínem eReading bývají označovány krátké jednoduché kurzy bez dostatečného metodického zpracování, nejčastěji v rámci vzdělávání ve firmách.

11.2. Základní varianty eLearningu

eLearning existuje v několika základních variantách podle toho, jakou technologii komunikace využívá. Zpravidla jej rozdělujeme na **on-line a off-line elearning**.

On-line elektronické vzdělávání představuje vzdělávání, které potřebuje ke své existenci počítačovou síť, ať již **intranet (lokální počítačovou síť)** nebo **internet (globální počítačovou síť)**. Teoreticky lze informace sdílet i pomocí jiných sítí, např. mobilních. Studující tedy mají přístup ke vzdělávacím obsahům – digitálním skriptům, distančním textům, fotogaleriím, archivu animací, knihovně elektronických vzdělávacích objektů atd.

On-line eLearning existuje ve dvou základních podobách – **synchronní a asynchronní komunikace**.

- **Synchronní verze** on-line eLearningu vyžaduje neustálé připojení k síti a umožňuje, aby studující byl v daný okamžik propojen s tutorem (učitelem) a se svými studijními kolegy. Umožňuje tedy reálné propojení mezi pedagogem a studujícími v čase (nikoliv v prostoru). Z tohoto úhlu pohledu je zřejmé, že on-line studium do jisté míry neumožňuje využití jedné z nejdůležitějších kvalit distančního studia, totiž nezávislosti v čase. Naopak je velkou výhodou, že přes velkou vzdálenost prostorovou mohou spolu účastníci edukačního procesu volně komunikovat pomocí chatu, virtuálního telefonu, videokonferenčního servisu nebo nejnověji např. softwarem whiteboard, messengerem ICQ apod.
- **Asynchronní verze** eLearningu je méně náročná, protože nevyžaduje trvalé připojení k počítačové síti. Komunikace mezi studujícími a tutorem probíhá prostřednictvím elektronické pošty, diskusních fór apod.

Off-line eLearning nevyžaduje, aby počítač studujícího byl připojen k jinému počítači prostřednictvím sítě. Studijní materiály získávají studující prostřednictvím paměťových nosičů – CD-ROMů, DVD-ROMů nebo případně disket. Tento typ vzdělávání je i v současné době velmi hojně využíván, zejména v oblasti dalšího vzdělávání dospělých, kdy se kombinuje samostatné domácí studium (příprava) s častějším prezenčními tutoriály – tzv. kombinovaná forma studia, **blended learning**.

Lze zjednodušeně říci, že on-line eLearning je vzdělávací proces, při kterém využíváme informačních a komunikačních technologií ke zvýšení efektivity distančního studia. Off-line eLearning představuje spíše soubor technologických nástrojů – harwarových i sftwarových, které podporují samostatné studium.

11.3. Výhody a nevýhody eLearningu

Je třeba objektivně připustit, že jako každá metoda, tak i eLearning má své výhody a své nevýhody. Důležité je, z jakého úhlu pohledu tuto metodu posuzujeme. Jinak se k výhodám a nevýhodám staví vzdělavatel (vzdělávací instituce) a jinak vzdělávaný (student). Pokusme se tedy na některé výhody a nevýhody eLearningu podívat z v obecné rovině, ale i z pohledu obou těchto účastnických stran.

11.3.1 Výhody

- **Vyšší efektivnost výuky (student)** – *flexibilita, uspořádání do malých přehledných modulů, možnost bohatého doplnění multimediálními prvky (audio, video), které napomáhají zapamatování*
- **Dostupnost kdykoliv tzv. just-in-time (student)** – *(24/7/365), v práci, doma, ve školícím centru, když studující může a chce studovat*

V některých textech se používá výše uvedená formulka 24/7/365. Více co to znamená? Znamená to 24 hodin, 7 dní v týdnu, 365 dní v roce. Tak je dostupný Internet a tedy vzdělávání prostřednictvím této sítě! Žijeme v divoké době a proto zkratky, akronymy a emotikony („smajlíky“) vládnu komunikaci. Nemyslím si, že je to správné, ale nemohu s tím nic dělat. Takže ☺!

- **Individuální přístup k uživateli (student)** – umožňuje vytvořit každému uživateli profil, odpovídající jeho životnímu i studijnímu stylu, konkrétním potřebám a zájmům atd.
- **Menší náklady na vzdělání (pro společnost jako celek, pro vzdělávací instituci i pro studujícího)** – diskutovaný přínos eLearningu. Odpadají určité náklady na distribuci a tisk materiálů, dopravu, ubytování a stravování studentů, náhrada ušlého zisku atd.

EK uvádí 32,4% podíl nákladů, které lze ušetřit proti tradičnímu vzdělávání. USA uvádějí cca 75% úspor nákladů. Počáteční náklady jsou vždy vysoké. Čím vyšší je počet studujících, tím více se snižují a od určitého množství účastníků jsou pak na každého dalšího účastníka přímé náklady téměř nulové.

Na druhou stranu ale nutno zdůraznit, že vstupní náklady na vytvoření eLearningového studijního kurzu či programu nejsou malé. Proto se většina vzdělavatelů snaží využít k tomuto účelu různé grantové prostředky, domácí i zahraniční. V posledních letech zejména prostředky z Evropského sociálního fondu, kde je mnoho programů podporujících aktivity celoživotního vzdělávání.

- **Snadná aktualizace vzdělávacího obsahu i použitých metod (student i vzdělavatel)**

Toto je opravdu zásadní výhoda eLearningu a elektronických studijních textů i dalších opor obecně. Zejména pedagogové a autoři studijních textů oceňují, že mohou texty velmi rychle a snadno upravovat, aktualizovat a případné nedostatky téměř okamžitě opravit.

U tištěného textu to není možné. Chyby, které se do textu vloudí, dají se opravit až při příštím vydání, tedy po mnoha letech. Také aktualizace textu, která je s ohledem na rychlost rozvoje poznání velmi častá, nemůže být v tištěném textu realizována. V případě prezenčního studia to bez problémů zvládne doplnit přednášející při výuce. Distanční studující však mají mnohem menší možnosti získat aktuální poznatky.

- **Větší množství testování znalostí (student)** – autoevaluační testy, zkouškové testy

(externí hodnocení) včetně odstranění negativního lidského faktoru při hodnocení (testování znalostí)

- **Vyšší míra interaktivity (student)** – *interaktivita je důležitá vlastnost multimediálních textů. Interaktivní text je takový text, který komunikuje s uživatelem, aktivizuje jej, vyžaduje po něm určitou činnost. Není to tedy text určený pouze k pasivnímu čtení.*
- **Snadná administrace (vzdělavatel)**
- **Zvyšování znalostí a dovedností z oblasti ICT (student i vzdělavatel)**

Mnoho absolventů eLearningového kurzu dalšího vzdělávání uvádí při závěrečném hodnocení, že získané nové odborné znalosti a dovednosti byly pro ně velmi důležité, často ale na první místo jako zisk uvádějí získané dovednosti práce s PC, různým typem software, práce s Internetem. Ti, kteří museli při vstupu do eLearningu překonat bariéru obav a nízké úrovně dovedností práce s informačními a komunikačními technologiemi, často pak uvádějí tuto novou dovednost, jako přidanou hodnotu a největší zisk svého studia.

11. 3. 2. Nevýhody eLearningu (omezení)

- **Závislost na technologiích** – *drahý software ale i hardware, uživatelé k němu musí mít trvalý přístup. Úroveň SW a HW může významně ovlivnit efektivitu eLearningu (nízká přenosová rychlost, limitovaný objem obsahu, cena internetového připojení atd.)*

V dnešní době již dostupnost samotného PC není většinou problémem, ale to je bohužel málo. Většina eLearningových kurzů vyžaduje kvalitní hardwarové vybavení počítače, protože bohatě využívá multimédií. Napojení na síť Internet je zpravidla nezbytností, nízká přenosová rychlost např. při napojení pomocí telefonní linky tzv. vytáčené připojení může být také velkým problémem. Technologie připojení k internetu se velmi rychle vyvíjejí a dnes si již rychlé připojení může dovolit hodně lidí. Přesto je nutné, aby každý potenciální studující před započítím studia věděl, jaká úroveň počítačového vybavení je ke studiu daného programu nutná! Technologie také „zdražují“ vzdělávání pro studujícího.

- **Nekompabilita komponent** – *nedodržování standardů, nejednotnost LMS, standardy formátů výukových objektů atd. V současné době probíhá mnoho pokusů o vytvoření standardů, dosud se to ale nikde jednoznačně nepodařilo.*

V poslední době (od r. 2000) se propaguje a i u nás podporuje technologická standardizace podle americké **normy SCORM**. Standardizace je důležitá pro přenos vzdělávacích obsahů z jednoho systému do druhého a zajišťuje vzájemnou slučitelnost, dostupnost a opakovanou použitelnost obsahu vzdělávání založeného na webu, s konečným cílem zabezpečit všudypřítomný přístup k nejvyšší kvalitě vzdělávání, uzpůsobený individuálním potřebám a cenově přijatelně doručitelný kdekoli a kdykoli.

Základní jednotkou standardu SCORM je **SCO (sharable content object)** – tedy tzv. sdílený vzdělávací objekt. Ten si lze představit jako cokoliv, co je schopno nést/ sdělovat určitý vzdělávací obsah. Může to být např. celý studijní text, obrázek, videosekvence, graf, hodnotící tréninkový test apod. Tyto vzdělávací objekty mohou být následně implementovány do některého eLearningového vzdělávacího řídicího systému (LMS).

- **Nevhodnost pro určité typy kurzů** – v řadě případů je nutné zachovat vysoký stupeň „lidského faktoru“. Je zřejmé, že všechny obsahy se nehodí stejným způsobem pro samostudium v rámci distanční formy studia a tím spíše jsou problematické pro poskytování prostřednictvím eLearningu.
- **Nevhodnost pro určité typy studujících** – především se jedná o cílové skupiny s nižším dosaženým vstupním vzděláním, s malými či chybějícími základními dovednostmi práce s počítačem. Také je třeba počítat s faktorem věku, starší lidé trpí častěji technofobií a pro práci s PC mají vytvořenu silnou bariéru.
- **Špatné řešení interaktivity** – někdy více znamená méně – přesycenost elektronickými zprávami, absence komunikace nebo naopak její přehnané vyžadování, přesycenost mnoha prvky, nepřehlednost obsahu atd.
- **Vysoké počáteční náklady vzdělavatele** na přípravu a rozjezd studia

∑ **Souhrn:** Rozvoj informačních a komunikačních technologií (ICT) umožnil významný posun v oblasti vzdělávání především tím, že celosvětová síť Internet umožňuje prakticky neomezený přístup k informacím. Dalším krokem je pak využití ohromného potenciálu těchto technologií pro podporu a rozvoj vlastního vzdělávacího procesu – distribuci didakticky zpracovaného vzdělávacího obsahu, aktivizaci studujících, rozvoj flexibilních metod hodnocení, rychlou aktualizaci obsahu vzdělávání a další.

Kontrolní otázky a úkoly pro studujícího:

1. *Kde vidíte hlavní rizika eLearningu z pozice přípravy takového studijního produktu?*
2. *Které obsahy jsou dle Vašeho názoru pro eLearning málo vhodné a proč?*
3. *Jaké cílové skupiny považujete za méně vhodné nebo zcela nevhodné pro vzdělávání cestou eLearningu a proč?*

ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ

DiV je jedním z projevů demokratizace vzdělávání a jistým měřítkem sociální a technické vyspělosti společnosti, v níž je realizováno.

Jeho hlavními výhodami jsou:

- místní i věková dostupnost studia při opakované nabídce, trvající prakticky po celý život jedince;
- možnost souběžné ekonomické aktivity účastníků;
- individualizace studia a vysoká instruktivnost používaných pomůcek;
- značný stupeň diverzifikace studijních příležitostí i programů (kurzů), umožňující širokou profilaci absolventů;
- flexibilita modelů studia a možnost interaktivních postupů při učení;
- rozvinutý servis studujícím, který zahrnuje poradenství, vydavatelství, zasilatelství, půjčovny a prodejny studijních materiálů i pomůcek, ubytovací a hotelové služby při soustředěních, letních školách a občasných setkáních apod.

K nevýhodám patří nákladnost studia jako celku (nikoliv však na hlavu studujícího), jistá izolovanost studujících a z hlediska „čistoty“ formy i nutnost kombinovat studium s prezenčními formami, protože řadu oblastí výlučně distančně studovat nelze (týmovou práci, sociální komunikaci, psychosociální výcvik, lékařství aj.).

Hlavními principy DiV jsou:

- individualizace studia;
- samostatnost studia, které probíhá s velmi omezeným kontaktem s učitelem a ostatními účastníky studia;
- multimediálnost;
- vysoká úroveň metodické, psychologicko-poradenské, organizační a administrativní podpory studujících (logistické „zázemí“ vzdělávací instituce).

Distanční vzdělávací technologie je univerzálním postupem, více či méně vhodným pro všechny obory studia. Koncipování studijního programu (kurzu) zajišťuje poměrně početný tým pracovníků (organizátoři, autoři studijních textů, tvůrci multimediálních studijních pomůcek, aj.). Realizaci studijního programu (kurzu) zajišťuje samostatné centrum pro distanční studium (logistická jednotka) ve vzdělávací instituci ve spolupráci s kolektivem tutorů (konzultantů působících většinou regionálně). Pro podporu fungování a dalšího rozvoje distančního vzdělávání je v ČR zřízena Národní síť DiV.

Funkce učitele jsou při DiV vzhledem k jeho fyzické nepřítomnosti potlačeny a organizační funkci přebírá vzdělávací instituce, resp. její specializovaný útvar. Vzdělávací instituce proto explicitně přesně stanoví mj. organizační postupy studia, formy kontroly, formy a techniky kontaktu s institucí, popřípadě s konzultanty (tutory), určuje s větší či menší přesností časové termíny jednotlivých kroků při postupu vzdělávání a kritéria úspěšnosti studia. Mnohé vzdělávací instituce proto zpracovávají k jednotlivým svým studijním programům tzv. logistické příručky, které podrobně

popisují krok za krokem organizační strukturu vzdělávání, harmonogram řízení studia od přihlášení ke studiu až po předání osvědčení (certifikátu).

Důležitost této části logistiky v DiV vyplývá i ze skutečnosti, že v prezenčním studiu lze jakékoli organizační pochybení bezprostředně v kontaktu student - učitel - instituce odstranit, kdežto organizační chyby ve vztahu studující - instituce, kdy instituce přebírá organizační i pedagogickou roli učitele a tento vztah je časově i místně daleko volnější, mohou mít vážnější a dlouhodobější důsledky. Přesná logistická příručka může pak těmto organizačním chybám předcházet (např. studující nedostane včas svou zásilku, odešle svou práci na nesprávnou adresu, nedostaví se pro neinformovanost na konzultační setkání atp.).

Organizátor (zřizovatel) studia musí v příslušných termínech zabezpečit vytvoření, výrobu a vydání speciálních distančních učebnic pro daný program a dalších studijních opor. Zároveň je třeba vyškolit administrativní personál, který bude organizačně studium zabezpečovat. (Klasické studijní oddělení tuto činnost nezná.)

Vzdělávací instituce provádí průzkum trhu z hlediska potřeby nabízeného program a z hlediska cílových skupin studujících. DiV totiž sleduje vzhledem ke své otevřenosti poněkud jiné (a zpravidla daleko širší) cílové skupiny - nerozhodují „klasická“ kritéria jako věk, bydliště, prospěch v předcházejícím studiu, ale především zájem o studium. Dále musí organizátor připravit podrobný organizační harmonogram celého studia a části, které jsou podstatné pro studujícího, mu v písemné podobě předat. Pozornost je třeba věnovat úvodním informacím o zvláštěnostech distančního studia a jeho organizaci. Tyto informace, které by měly být motivující, musí uchazeč obdržet jako nutnou podmínku úspěšného studia. Zvláště je třeba informovat o systému práce s distančními učebnicemi a pomůckami.

Do logistiky patří i charakteristika způsobů komunikace - tj. nosné a doplňující metody komunikace (pošta, telefon, fax, E-mail, Internet, diskety, audiokazety, videokazety). Volba komunikačního prostředku je zpravidla vázána na téma nebo celý obsah studia. Z toho vyplývají i nároky na technické vybavení domácnosti studujících.

Důležité jsou také způsoby zakončení studia, vydání certifikátů, osvědčení, diplomů a v neposlední řadě hrají důležitou roli také finanční nároky na studujícího, které distanční studium vyžaduje.

DOPORUČENÁ LITERATURA

1. Průcha J., Míka J., (editor) (1996): Sborník statí o DV. Centrum pro studium vysokého školství, Praha, 135s.
2. Lustigová Z., Zelenda S. (1998): Možnosti internetu pro distanční vzdělávání. Učební materiál pilotního kurzu pro pracovníky distančního vzdělávání. Dosud veřejně nepublikován. MFF UK Praha, 74s.
3. Zlámalová H. a kol. (1998): Hodnocení institucí vzdělávajících distančně. Národní centrum distančního vzdělávání, Praha 1998, 41s.
4. Aktuální problémy v distančním vzdělávání v české republice.(1997), Sborník semináře. TU v Liberci, Liberec, 132 s.
5. Buckmann N.M., Nekeman P. (1993): Dictionary of Distance Education Terminology. EADTU, Heerlen, 425 s.
6. Palán Z. (1997): Výkladový slovník vzdělávání dospělých.DAHA, 159 s.
7. Průcha J. a kol.(1997): Požadavky na akreditaci studijních programů a kurzů distančního vzdělávání. Centrum pro studium vysokého školství, Praha, 41 s.
8. Charouzek Z. (1993): Distanční vzdělávání v České republice. Akademie J.A.Komenského, Praha, 88 s.
9. Lojda J., Reitter L. (1996): Úvod do problematiky distančního vzdělávání se zaměřením na metodiku psaní textů pro DiV. VTU v Brně, Brno, 12 s.
10. The Open University (1993): Open University Statistics 1991 – Students, Staff and Finance, OU Milton Keynes, UK
11. Sborník příspěvků z konference Distanční vzdělávání v České republice – současnost a budoucnost „Uplatnění distanční formy pro vzdělávání dospělých“ (2004), Národní centrum distančního vzdělávání, Praha, 342 s., ISBN 80-86302-02-4
12. Evans T. (1994): Understanding Learners in Open and Distance Education, Kogan Page, London,133s, ISBN 0 7494 1235 6
13. Rowntree D. (1994): Preparing Materials for Open, Distance and Flexible Learning Kogan Page, London, 170 s., ISBN 0 7494 1159 7
14. Rumble G. (1997): The Costs and Economics of Open and Distance Learning, Kogan Page, London, 224 s., ISBN 0 7494 2381 1
15. Zlámalová H. (2000): Příručka pro tutorý distančního vzdělávání. CSVŠ – Národní centrum distančního vzdělávání, Praha, 30 s., ISBN 80-86302-24-5
16. Eger L. (2000): Jak tvořit distanční text. ZČU v Plzni, 46 s., ISBN 80-7082-651-7
17. Barešová A.(2003): E-learning ve vzdělávání dospělých. Nakladatelství VOX,167 s., ISBN 80-86324-27-3
18. Kopecký K. (2006): E-learning (nejen) pro pedagogý. Nakladatelství HANEX Olomouc, 125 s., ISBN 80-85783-50-9

DOPORUČENÉ INTERNETOVÉ ODKAZY

- 1.**<http://www.mcli.dist.maricopa.edu/tl/index.html> - Teaching and Learning on www
- 2.**<http://www-iet.open.ac.uk/iet/default.html> - The Institute of Educational Technology
- 3.**<http://www-icdl.open.ac.uk/> - International Centre For Distance Learning (ICDL)
- 4.**<http://www.useit.com/> - vše o tvorbě web, jak vytvářet a hodnotit požití www a hypertextu
- 5.**<http://www.hoyle.com/distance.htm> - Distance Learning On the Net
- 6.**<http://www-iet.open.ac.uk/iet/PLUM/contents.html> - Evaluation Methods and Procedures for studying learners' use of media
- 7.**<http://www.aspensys.com/eric> - ERIC: Educational Resources Information Center
- 8.**<http://www.ed.asu.edu/edrev/> - Educational Review
- 9.**<http://www.qmark.com/home.html> - Question Mark Computing